

Cəsur SÜMƏRİNLİ

“Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzi

**Hərbi sahədə informasiya əldə etmək
mədəniyyəti:
Azərbaycan və dünya təcrübəsi**

Bakı – 2010

**Bu nəşr ACİ Yardım Fondu xeyriyyə təşkilatının
verdiyi grant məbləğindən maliyyələşdirilmişdir**

Cəsur SÜMƏRİNLİ

Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyəti: Azərbaycan və dünya təcrübəsi

Bu kitab – buruşurda "Doktrina" Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzinin "Hərbi Jurnalistlər" İctimai Birliyinin tərəfdaşlığı ilə Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun maliyyə dəstəyi ilə reallaşdırdığı "Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı" layihəsinin həyata keçirildiyi dövrdə ortaya qoyulmuş problemlə bağlı müxtəlif rəylər, baxışlar, mövqelər, çıxışlar əksini tapıb. Eyni zamanda təqdim olunan kitab-broşurda Azərbaycanda hərbi sahədə informasiyaların əldə olunması mədəniyyətinin, ümumiyyətlə, hərbi mətbuat tarixi, güc strukturlarının KİV-lə əlaqələrinin bu günü və perspektivləri ilə bağlı faktlar, proqnozlar və şərhlər verilib.

Güman etmək olar ki, bu kitab-burşur Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafına ciddi bir töhfə olacaq və burada əksini tapan faktların, mövqe və çıxışların öyrənilməsi hərbi məlumatların əldə edilməsi istiqamətində ortaya çıxan ciddi problemlərin həllinə müsbət təsir edəcək.

ISBN 5-87459-172-9

© Cəsur Sümərinli

Yığılmağa verilib: 20.06.2010 Çapa imzalanıb: 30.06.2010

Format: 60x84 1/16. F.ç.v 4.5

Ofset kağızı. Ofset çap üsulu.

Sayı: 100

"Apostrof" Çap Evi

AZ 1009, Bakı, Azərbaycan, M.İbrahimov 43.

Müəllifdən

“Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzi “Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyinin tərəfdaşlığı ilə Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun maliyyə dəstəyi ilə reallaşdırdığı “Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsi ictimaiyyət nümayəndələri tərəfindən maraqla qarşılandı. Layihə şərcivəsində qarşıya qoyulan problem sadə olduğu qədər də mürəkkəb idi: bu problem bu gün Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sektorunun müasirləşdirilməsi prosesinin ikinci əsas qolu – ictimaiyyətlə əlaqələr məsələsi ilə bilavasitə bağlı idi. Əgər islahatlar bir tərəfdən güc strukturlarının müasirləşdirilməsi məqsədini qarşıya hədəf qoyubsa, digər əsas məqsəd bu prosese ictimai dəstəyin əldə olunması ilə bağlıdır. Məhz ictimai dəstəyin əldə olunması vətəndaş cəmiyyəti qurumları – xüsusilə də KİV və QHT-lərlə əlaqələrin lazımi səviyyədə qurulmasına hədəflənir.

Ortada konkret sual var: necə edək ki, bizdə hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyəti inkişaf etsin? İnformasiya cəmiyyətinin formalaşdığı bir dövrdə necə etmək olar ki, insanlar ordu quruculuğu ilə bağlı istədikləri məlumatları əldə etməyə nail olsunlar? Müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda təmsil olunan rəsmi strukturlarla KİV arasında qarşılıqlı faydalı və ümumilikdə cəmiyyətin və dövlət idarəetməsinin inkişafına yönəlmiş sıx münasibətlərin qurulması üçün nə etmək lazımdır?

Layihənin reallaşdığı dövrdə ortaya onlarla suallar qoyuldu və onlara həm ekspertlər, həm də media işçilərinin özləri tərəfindən aydınlıq gətirilməsinə çalışıldı. Bəlli oldu ki, cavablar və yanaşmalar çox müxtəlifdir – buraya məsuliyyətin hər iki tərəfin boynuna qoyulmasından tutmuş bir sıra jurnalistlərin hərbi sahədə peşəkar olmamaları daxil edilməklə Silahlı Qüvvələrdə həyata keçirilən islahatlarla bağlı ictimai məlumatlandırmada maraqlı olmayan məmurların yarıtmaz fəaliyyəti kimi yanaşmalar daxildir. Müxtəlifliyə baxmayaraq artıq nəticələr də ortadadır və düşünürük

ki, bu təkliflər həm güc strukturları, həm də media təmsilçiləri tərəfindən nəzərə alınacaq. Bu isə gələcəkdə tərəflər arasında müasir, qarşılıqlı maraqlara əsaslanan münasibətlərin qurulmasına səbəb olacaq.

Bu kitab – buroşurda layihənin həyata keçirildiyi dövrdə ortaya qoyulmuş problemlə bağlı müxtəlif rəylər, baxışlar, mövqelər, çıxışlar əksini tapıb. Eyni zamanda təqdim olunan kitab-broşurda Azərbaycanda hərbi sahədə informasiyaların əldə olunması mədəniyyətinin, ümumiyyətlə, hərbi mətbuat tarixi, güc strukturlarının KİV-lə əlaqələrinin bu günü və perspektivləri ilə bağlı faktlar, proqnozlar və şərhlər verilib.

Güman etmək olar ki, bu kitab-buroşur Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafına ciddi bir töhfə olacaq və burada əksini tapan faktların, mövqe və çıxışların öyrənilməsi hərbi məlumatların əldə edilməsi istiqamətində ortaya çıxan ciddi problemlərin həllinə müsbət təsir edəcək.

Kitabın müəllifi bu istiqamətdə yaxın perspektivdə daha geniş həcmli kitabın nəşr edilməsinin zəruriliyini düşünür. O baxımdan qarşınızdakı kitab-buroşurda əksini tapan problematik məsələlərə dair araşdırmalar davam etdiriləcək.

Kitab-broşurda əksini tapan məqalələrlə bağlı hər hansı irad və təklifi olanlar cesursumer@mail.ru ünvanına müraciət edə bilərlər.

Cəsur Sümərinli,

“Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzinin rəhbəri

AZƏRBAYCANDA HƏRBİ SAHƏDƏ İNFORMASIYA ƏLDƏ ETMƏK MƏDƏNİYYƏTİNİN TARİXİ

Azərbaycanda ordu mövzusu tarixən çox aktual olunub. Çoxsaylı müharibələr, silahlı toqquşmalar və qarşıdurma meydanına çevrilən ölkəmiz üçün ordunun vəziyyəti, onun döyüş qabiliyyətinin öyrənilməsi həmişə aktual məsələlərdən olub.

Son iki əsrdə Azərbaycanda ordu ilə bağlı proseslərin ictimailəşdirilməsinə yönəlik addımların sayının tədricən artdığını müşahidə edirik. Məhz 19-cu əsrin sonlarında Azərbaycanda milli mətbuatın yaranması ordu ilə bağlı ictimai məlumatlandırmanın zəruriliyinə dəlalət edəcək məqamların ortaya çıxmasına səbəb oldu.

Azərbaycanda ilk mətbuat tarixinin formalaşdığı dövrdə - “Əkinçi” qəzetinin nəşr olunduğu zaman – 1875-77-ci illərdə ordu islahatlarına o dövr üçün yeni olan ictimai yanaşma qaydalarının formalaşdırılmasına başlanıldı. Bu qəzetin bir sıra saylarında hərbi sahə ilə bağlı məlumatlar, kiçik şərhlər əksini tapır. “Əkinçi” 1877-ci ildə “Təzə xəbərlər” şöbəsində hərbi mövzuya daha çox yer vermişdi. Bu Azərbaycan ictimaiyyəti üçün bir növ yenilik idi: əvvəllər ictimai fikirlərdə sayıə kimi dolaşan fikirlər, xəbərlər artıq “Əkinçi”də əksini tapır və ictimaiyyətdə ordu ilə bağlı məlumatları əldə etmək istəyi formalaşdırdı. Bu baxımdan biz Azərbaycanda Ordu – KİV münasibətlərinin yaranması – hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin tarixini ölkədə ilk milli mətbuatın yaranması ilə eyni dövrə aid olduğunu iddia edə bilərik.

Lakin Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafına məhz ötən əsrin əvvəllərinə - Azərbaycan Demokratik Respublikasının mövcud olduğu 1918-20-ci illərdə başlanılıb. O zaman yeni formalaşdırılan Azərbaycan Ordusu ilə bağlı müxtəlif məlumat və məqalələr dərc olunan müxtəlif qəzetlərdə işıq üzü görürdü. “Azərbaycan” qəzetinin elə 1-ci sayında (15 sentyabr, 1918-ci il) hərbi xidmətə çağırışın uğurla başa çatması barədə məqaləyə rast gəlirik. Bu məqalədə problemlərdən də danışılır: orduya çağırış yaşının qeyri-müəyyən olmasının çağırış

prosesində bəzi çətinliklər yaratdığı qeyd olunur. Qəzetin 11-ci sayında (16 oktyabr, 1918) dərc olunan məqalədə isə Azərbaycanda milli hərbi xidmətin çətinliklərindən bəhs olunur. Buna səbəb olaraq aşağıdakılar göstərilir: birincisi, Çar Rusiyasında Azərbaycan vətəndaşlarının orduda xidmətdən uzaqlaşdırılması, ikincisi, əksər azərbaycanlıların Vətən qarşısında öz borclarını bilməmələri, üçüncüsü, çağırış yaşının qeydə alınması və sənədləşdirilməsi ilə bağlı ortaya çıxan problemlər. Bu məqalənin maraqlı məqamlarında biri Azərbaycanda ordu quruculuğunun perspektivləri ilə bağlı proqnozların əks tapmasıdır. Qeyd olunur ki, qardaş Osmanlı İmperiyasının dəstəyi ilə Azərbaycanın təhlükəsizliyini qoruya biləcək ordu yaradılması prosesi gedir: bu dəstək nəticəsində Azərbaycan Ordusu müasir silah, təminat-təchizat, təcrübəli zabitlər və ən əsası milli özünüdərkə əldə edəcək.

ADR dövründə Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda həyata keçirilən islahatlar və görülən tədbirlər barədə məlumatların şəffaflığına ciddi şəkildə riayət olunmasına çalışılıb. Məsələ ilə bağlı o dövrdə mətbuatda (“Azərbaycan”, “Açıq söz”, “İstiqlal” və başqa mətbuat orqanları) əksini tapmış bir sıra məlumatlar maraq doğurur. Araşdırmalar zamanı o dövrdə işıq üzü görən bir sıra qəzetlərdə Azərbaycan ordusunda məvacib sisteminin quruluşu, şəxsi heyətin say tərkibi kimi məlumatların dərc olunduğunu müşahidə edərsən, halbuki müasir dövrdə bu tip məlumatların açıqlanması qeyri-rəsmi şəkildə arzuolunmaz hesab edilərdi.

Azərbaycan Demokratik Respublikasının 80 illik yubileyi ilə bağlı 1998-ci ildə Azərbaycanda keçirilən rəsmi tədbirlər sislsiləsində çap olunmuş “Azərbaycan Demokratik Respublikası (1918-1920). Ordu” adlı kitabda o dövrdə mətbuatda ordu ilə bağlı əksini tapmış çoxsaylı məlumatlar, faktlar qərarlar, əmrlər və sərəncamlar əksini tapıb. Bu kitabın özü ADR dövründə Ordu – KİV münasibətlərini və ümumiyyətlə ordu quruculuğunu araşdırmaq istəyən oxucular üçün qiymətli mənbə hesab edilə bilər.

Əslində ADR dövründə və ondan sonrakı müddətdə Silahlı Qüvvələrin fəaliyyəti ilə bağlı ictimai məlumatlandırmada ayrı-ayrı mətbuat orqanlarının və həmçinin hərbi sahədə fəaliyyət göstərən jurnalistlərin söyləri diqqət çəkir. Tanınmış hərbi jurnalist Şəmistan

Nəzirinin bu istiqamətdə araşdırmaları diqqət çəkir. Onun “Hərbi bilik” jurnalının 1993-cü ildə dərc olunmuş ilk sayındakı yazısında Azərbaycanın hərbi mətbuat tarixindən söhbət açılır. Bildirilir ki, 1928-ci ildən Tiflisdə rus dilində nəşrə başlayan “Tifliskaya” vedomosti qəzetinin ayrı-ayrı saylarında Azərbaycan süvari alayları ilə bağlı yazıları və Əlahiddə Qafqaz ordu qərargahında hərtərəfli biliyə malik alim kimi tanınan polkovnik Abbasqulu ağa Bakıxanovun xidməti xüsusi olaraq qeyd edilməlidir. Rəsmi hərbi qulluqda olan Abbasqulu ağa ayrıca qəzet və ya jurnal nəşr etdirməyib. Lakin həmin qəzetin səhifələrində Rusiya – İran və Rusiya – Türkiyə müharibələri barədə orijinal və tərcümə əsərləri ilə çıxış etmişdir.

Araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycanda hərbi sahədə ilk jurnal 1922-ci ilin sentyabr ayında fəaliyyətə başlayan “Savadlı Qırmızı Əsgər”dir. Ş.Nəzirinin araşdırmalarına görə, ayda bir dəfə nəşr olunan, əsgərlər üçün nəzərdə tutulan siyasi, ictimai, ədəbi-elmi məcmuə yeni yaranmış Azərbaycan diviziyasının orqanı idi. Naşiri və məsul redaktoru Hüseyn Rəhmanov olan jurnal əsgərlərin savadlanması, onların döyüş hazırlığı, silaha qulluq qaydaları, əsgər və ordu həyatından yumorlar, ədəbi-bədii yazılar dərc edirdi. Eyni zamanda bu nəşr ordudakı vəziyyətlə bağlı bir növ ictimai məlumatlandırma məqsədi güdürdü.

Azərbaycanda ilk hərbi qəzetin tarixi isə 1920-ci ildən “Qırmızı əsgər”lə başlayır. Azərbaycan diviziyası siyasi şöbəsinin orqanı olan bu qəzet 1925-ci ildən “Qızıl Əsgər” adı ilə nəşr olunub. Respublika hərbi mətbuatının inkişafında xüsusi yer tutan bu qəzet on ildən çox nəşr edilmişdi. Diviziya və alay qəzetlərini öz ətrafında birləşdirən qəzetin baş redaktoru görkəmli yazıçı Hacıbaba Nəzərli olub. Eyni zamanda məhz onun rəhbərliyi ilə qəzetin nəzdində hərbi nəşriyyat yaradılıb. Ş.Nəzirinin araşdırmalarına görə, sözügedən nəşriyyatın buraxdığı kitabların əksəriyyəti tərcümə ədəbiyyatından ibarət idi. Nəşriyyatın işıq üzünə çıxartdığı orijinal əsərlərdən yalnız general Əliağa Şıxlınskinin iki hərbi əsəri – “Ruscadan türkcəyə qısa döpyüş sözlüyü” (1926-cı il), “İşçi-Kəndli Qızıl Ordusu topçusunun döyüş təlimatnaməsi” (1927-ci il) mövcuddur.

Xüsusi ilə nəzərə alınmalıdır ki, 1925-ci ildən Zaqafqaziya respublikalarında hərbi tərcümə kollegiyaları təşkil edilir. Azərbaycan hərbi tərcümə kollegiyasının baş redaktoru vəzifəsinə keçmiş Azərbaycan ordusunun tam artilleriya generalı Əliağa Şıxlinski təyin olunur.

Ş.Nəzirlinin araşdırmaları maraqlı faktları ortaya çıxarıb. Qeyd olunan dövrdə hərbi kitab nəşrlərinin sayı ilə yanaşı qəzet və jurnalların da miqdarı artıb və onlarda keyfiyyət dəyişikliyi əmələ gəlib. 1928-ci ildən “Savadlı qırmızı əsgər” jurnalı artıq “Qızıl əsgər” adı altında həm məzmun, həm də tərtibat baxımından daha sanballı nəşr olunmağa başlayır. Sonralar Ə.Şıxlinskiyə təklifi ilə jurnala “Hərbi bilik” adı verilir. Azərbaycan atıcılıq diviziyasının siyasi şöbəsinin orqanı olan “Hərbi bilik”in məsul redaktorları komissar Hüseyn Rəhmanov və diviziya komandiri Cəmsid Naxçıvanski idilər. Beləliklə, ilk hərbi jurnallarımızın nəşr ardıcılığı belədir:

“Savadlı Qırmızı Əsgər” – 1922-24-cü illər, 14 nömrə.

“Qızıl Əsgər” – 1925-ci il, 6 nömrə.

“Hərbi bilik” – 1928-29-cu illər, 10 nömrə.

Qeyd edək ki, 1934-cü ildə bölük və alay qəzetlərinin ümumi sayı səksənə yaxın idi. “Qızıl Əsgər” qəzeti ilə yanaşı “Dəmir mübariz”, “Qızıl topçu”, “Döyüşçü səsi”, “Qızıl bayraq”, “Fəhlə-kəndli qızıl ordusu” adlı çoxsaylı alay qəzetləri nəşr olunurdu. Bütün bu mətbu orqanlar hərbi sahədə informasiya əldə etmək istəyində olan ictimaiyyət üçün bir növ mənbə hesab edilirdi.

SSRİ-nin süqutundan sonra 1993-cü il yanvarın 1-dən etibarən Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin hərbi-elmi tədqiqatlar və nizamnamələr şöbəsi tərəfindən “Hərbi bilik” jurnalı yenidən nəşr etdirildi. Bu jurnalın ilk nömrəsi Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafına güclü bir töhfə hesab edilə bilərdi. Sovet dövrünün hərbi sahəyə informasiya əldə edilməsinə qoyulmuş qapalılığından sonra bu jurnal xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Yeni dövrdə jurnalın ilk baş redaktoru olan polkovnik Çingiz Məmmədov (hazırda müdafiə nazirinin müavini, general-leytenant) bəyan edirdi ki, “Hərbi Bilik” jurnalı Azərbaycan Respublikasının hərbi quruculuğunun bütün sahələrini əhatə edən bir

tribunaya çevriləcək. “Onun səhifələrində bütün qoşun və xidmət növləri üzrə hərbi hazırlığın nəzəri və praktik məsələləri, hərbi sənətinin nailiyyətləri, ordunun döyüş və psixoloji hazırlığı, onun təchizat və təminat qayğıları, kadr çətinlikləri və həlli yolları əksini tapacaqdır”. Jurnalın ilk sayında ictimai maraq kəsb edən çoxsaylı məqalələr əksini tapmışdı.

Hazırda ayda bir dəfə dərc edilən “Hərbi bilik” jurnalı güc strukturlarının rəsmi informasiya orqanları arasında ön sırada gedənlər sırasındadır. Səbəb isə vaxtaşırı olaraq ordu ilə bağlı tətbiqi materialların dərgidə işıq üzü görməsidir. Amma bu gün Müdafiə Nazirliyinin digər rəsmi orqanı olan “Azərbaycan Ordusu” qəzeti barədə daha çox tənqidi fikirlər söylənilir. Bu qəzetdə xüsusilə Silahlı Qüvvələr quruculuğuna aid ictimai maraq kəsb edən məlumatların dərc olunmaması ona qarşı tənqidi fikirlərin əmələ gəlməsinə səbəb olur.

Azərbaycanda hərbi mətbuatdan danışarkən Daxili Qoşunların “Əsgər” qəzetini vurğulamamaq olmur. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın müstəqillik əldə etdiyi dövrdən nəşr edilən bu qəzet digər rəsmi hərbi qəzetlərlə müqayisədə daha çox peşəkarlığı ilə seçilir. Bu qəzetdə əksini tapan məqalələrin məlumat tutumu var və Daxili Qoşunlarda aparılan islahatlarla bağlı ictimai maarifləndirməyə xidmət edir.

Eyni zamanda Azərbaycanda digər güc strukturlarının da rəsmi orqanları var ki, onların ictimai məlumatlandırmada göstərdiyi fəaliyyətlə bağlı müsbət fikir söyləmək çətinidir. Amma ümumilikdə əgər, 1934-cü ildə Azərbaycanda hərbi sahədə rəsmi qəzetlərin ümumi sayı səksənə yaxın idisə, bu gün onların sayı heç 10-u keçmir.

II HİSSƏ

DAĞLIQ QARABAĞ MÜNAQİŞƏSİ VƏ SONRA ORDU – KİV ƏLAQƏLƏRİ

Azərbaycanda müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda digər qurumlarla müqayisədə məhz Silahlı Qüvvələrin KİV-lə əlaqələrinin vəziyyəti həmişə daha çox diqqət mərkəzində olub. Bunun da səbəbləri aydındır:

məhz Müdafiə Nazirliyinin hərbi hissələrində xidmət edən hərbi qulluqçuların sayı qalan digər güc strukturlarında (hərbi təyinatlı) xidmət edənlərin ümumi sayından çoxdur. Beləliklə, Azərbaycanın ikinci müstəqillik dövrünün başlanğıcında ordu – KİV əlaqələrindən danışarkən diqqət daha çox Müdafiə Nazirliyi – mətbuat münasibətlərinə yönəlir.

1991-ci il oktyabrın 9-da Azərbaycan Silahlı Qüvvələri haqqında qanun qəbul olundu. Bundan sonra MN-nin müxtəlif strukturlarının formalaşdırılmasına başlanıldı. Bir qədər sonra nazirliyin mətbuatla əlaqələrinin qurulması zərurəti ortaya çıxdı. İlk müdafiə naziri general-leytenant Valeh Bəşadlı 1991-ci ilin noyabr ayında rəhbərlik etdiyi nazirliyin mətbuatla əlaqələrinin qurulması istiqamətində ilk addımları atdı. Yaradılan mətbuat xidmətinə ixtisasca həkim, Azərbaycan Dövlət Televiziyasında yayımlanan "Hünər" verilişinin aparıcısı **Ramiz Məlikov** təyin edildi. Bəşadlının dövründə nəşr olunan dövrü mətbuat onu KİV-ə o qədər də açıq olmayan şəxs kimi qələmə verirdilər. Bu məsələ müxtəlif aspektlərdən yozulurdu:

- **birincisi**, Bəşadlı orduda ciddi dəyişikliklər həyata keçirmək niyyətində idi. Nazir hesab edirdi ki, hər hansı islahatla bağlı ictimaiyyətə məlumat verilməsi onun səmərəliliyini aşağı sala bilər.

- **ikincisi**, o dövrdə hansısa hərbi islahat barədə KİV-ə məlumatın açıqlanması erməni qoşunları ilə üzbəüz olan Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin (o zaman ordu yenidən formalaşırdı) döyüş qabiliyyətinə ciddi zərbə vura bilərdi.

Beləliklə, Azərbaycanın ilk müdafiə nazirinin dövründə az da olsa KİV-lə əlaqələrin qurulması yolunda ilk addımlar atıldı. Mətbuat xidmətinin rəhbəri R.Məlikov 1992-ci ilin aprelində də vəzifədə qaldı. Bu dövrdə o, ümumilikdə 5 müdafiə naziri (Valeh Bəşadlı, Tacəddin Mehdiyev, Şahin Musayev, Tahir Əliyev, Rəhim Qazıyev) ilə çalışdı.

Amma qeyd edilən dövrdə - 1991-ci ilin oktyabrından 1992-ci ilin aprelində də MN-in mətbuatla əlaqələrinin tamamilə qurulması mümkün olmadı. Buna səbəb həmin zaman ordunun cəmiyyətlə, kütləvi informasiya vasitələri ilə əlaqələrinin necə qurulması istiqamətində vahid mövqenin əldə edilməməsi idi. Ermənistanın işğalçılıq siyasəti nəticəsində hərbi əməliyyatların güclənməsi, ölkədəki siyasi gərginlik, ordunun əksər hallarda siyasi proseslərə müdaxilə etməsi və sairə hallar MN-in mətbuat xidmətinin normal fəaliyyətinə ciddi maneə olurdu.

Hərbi sahədə informasiyanın əldə edilməsi prosesində diqqətçəkən dəyişikliklər 1992-ci ilin aprelində - ixtisasca tarixçi **Leyla Yunusun** MN mətbuat xidmətinə rəhbər gətirilməsindən sonra başladı. Onun dövründə mətbuat xidməti müstəqil qurum kimi ləğv edilərək formal bir qurum kimi yaradılmış 26 nəfərin çalışdığı İnformasiya və Analitik Mərkəzə daxil edildi. Bu zaman sözügedən mərkəzdə informasiyaların və təhlillərin hazırlanması texnologiyasının konkretləşdirilməsi istiqamətində bir sıra addımlar atıldı. Tez bir zamanda analitik şöbənin hazırladığı məlumatların ictimaiyyətə açıqlanmasına başlandı. Amma aktiv hərbi əməliyyatların aparılması səbəbindən MN-in ictimaiyyətlə əlaqələrinin o qədər də açıq olmaması diqqəti çəkirdi. Lakin həmin dövrdə MN-in konfrans zalında ölkə və xarici jurnalistlər üçün hər həftə brifinqlər keçirilirdi. İnformasiya və Analitik Mərkəzin əməkdaşları və eyni zamanda nazirliyin rəhbərliyi keçirilən brifinqdə ordunun vəziyyəti, həyata keçirilən hərbi əməliyyatlarla bağlı açıqlamalar verirdi. Bu dövrdə İnformasiya və Analitik Mərkəzin bir sıra yeniliklərə imza atdı: Azərbaycan Ordusu ilə bağlı filmlər lentə alındı.

L.Yunus təkcə bir nazirlə - Rəhim Qaziyevlə çalışıb. 1993-cü ilin fevralında vəzifəsindən gedən Leyla Yunusu müavini **Azad İsayadə** əvəz etdi. Bu zaman İnformasiya və Analitik Mərkəz ləğv edildi və nazirliyin informasiya siyasətinin həyata keçirilməsində aparıcı rol yenidən Mətbuat Xidmətinə verildi. İxtisasca psixoloq olan Azad İsayadə 1995-ci ilin əvvəlində 3 nazirin - Dadaş Rzayev, Məmmədrəfi Məmmədov və Səfər Əbiyevin dövründə bu quruma rəhbərlik etdi. Bu dövrün əsas diqqətçəkən məqamlarından biri R.Qaziyevin mətbuatla birbaşa təmas qurması ilə bağlı idi. Orduda baş verən hər hansı hadisə ilə bağlı birbaşa olaraq müdafiə nazirindən münasibət öyrənmək, informasiya almaq olardı. Bu səbəbdən onun dövründə mətbuat xidmətinin işi daha çox xaricə məlumat göndərməklə məhdudlaşırdı. Eyni zamanda mətbuat xidməti nazirliyin istəyi və ya mətbuat orqanının xahişi ilə müsahibə və ya mətbuat konfransları təşkil edirdilər. MN mətbuat xidməti 1992-1995-ci illərdə informasiya boşluğunu nüfuzlu qəzetlərin redaktorları ilə birgə iş aparmaqla doldurmağa çalışırdı. Nəzərə alınmalıdır ki, R.Qaziyevin dövründə hərbi sahədə məlumatların maksimum şəffaflığına təminat yaradılmışdı. Müharibə dövründə bunun nə dərəcədə səmərəli olub-olmadığı hələ də ekspertlərin müzakirə mövzusunə çevrilib. Amma Qaziyevdən sonra nazir kürsüsünə

yyəllənlər – Dadaş Rzayev, Məmmədrəfi Məmmədov və Səfər Əbiyev hərbi sahədə informasiya verilməsinin məhdudlaşdırılması siyasətinə üstünlük verdikləri müşahidə edildi. Əgər Qaziyev dövründə mətbuat xidmətinə müraciət edən hər bir jurnalistə hərbi hissələrə, cəbhə xəttinə baş çəkməyə razılıq verildisə, sonrakı nazirlər dövründə bu məsələ bir qədər qəlizləşdi.

1993-cü ilin aprelində Kəlbəcər rayonu ermənilər tərəfindən işğal edildikdən sonra MN-in mətbuatla əlaqələri hissədiləcək dərəcədə məhdudlaşdırıldı. Bu, Dadaş Rzayevin dövründə baş verdi. Hadisədən bir neçə gün sonra MN mətbuat xidmətinə nazirliyin binasından Salyan kazarmasına köçürdülər. Xidmət əməkdaşları burada kompütersiz və telefonsuz şəraitdə bir müddət işləməyə məcbur olublar.

Yeni müdafiə naziri general-leytenant Məmmədrəfi Məmmədov mətbuat xidməti əməkdaşlarını nazirliyin binasına qaytarsa da onların qarşısına böyük məhdudiyyətlər qoymuşdu. 1994-cü ilin mayında - atəşkəs müqaviləsi imzalanandan sonra mətbuat xidməti yeni iş rejiminə keçirildi. Nazirliyin mətbuatla normal münasibətləri ənənəsinə son qoyuldu, məlumatın ötürülməsinə məhdudiyyətlər qoyuldu. Yeni rejimdə həftəlik brifinqlər əvvəl-əvvəl ayda bir dəfə keçirildi, sonra isə qeyri-müəyyən vaxta təxirə salındı. Mətbuat xidmətinin gündəlik məlumatları isə formal xarakter daşımağa başladı. Mətbuat xidməti artıq orduda baş verən hadisələrdən tam xəbər ala bilmirdi. Nazirliyin məlumatlı idarələri mətbuat xidmətinə məlumatsız qoydular. Yeni dövrdə mətbuat xidmətinin işi yalnız şablon məlumatları verməkdən və dünya hadisələri barədə icmal hazırlayıb nazir və onun müavinlərinə təqdim etməkdən ibarət idi.

1995-ci ilin mart ayında polkovnik **Ramiz Məlikov** yenidən nazirliyin mətbuat xidmətinin rəisi vəzifəsinə qaytarıldı. R.Məlikov ordunun mətbuatla əlaqələrində atəşkəsdən sonra yaranmış durğunluğu davam etdirməyə başladı. Müdafiə Nazirliyində mətbuat konfranslarının keçirilməsi ənənəsinə son qoyuldu, jurnalistlərin hərbi hissələrə baş çəkməsi məhdudlaşdırıldı. Əgər 1992-95-ci illərdə ordu cəmiyyət üçün əsas maraq obyekti hesab edilirdisə, 1995-ci ildən başlayaraq Silahlı Qüvvələr diqqət baxımından arxa plana keçdi. Bu dövr 1999-cu ilədək davam etdi. Əslində 1994-1998-ci illər Azərbaycan Silahlı Qüvvələri üçün "itmiş dövr" hesab edilir. Çünki bu dövrdə orduda hansı

irəliləyişin baş verməsi ilə bağlı ciddi məlumatlar yoxdur. Əksinə, bu dövrdə orduda neqativ halların çoxalması sonradan cəmiyyətin müzakirə edəcəyi əsas məqamlardan biri idi.

Beləliklə, 1998-ci ildən başlayaraq ordudakı problemlər cəmiyyətin diqqət mərkəzində oldu. Bu dövrdən etibarən ayrı-ayrı hərbcilər, ehtiyatda olan zabitlər ordudakı neqativ halları - xəstəliklərdən və aclıqdan dünyasını dəyişən əsgərləri, korrupsiya və rüşvətxorluğu, qeyri-nizamnamə hallarının çoxalması və digər hadisələri cəmiyyətin diqqətinə çatdırmağa başladılar. Bütün bunları cavablandırmaq isə ilk növbədə Müdafiə Nazirliyi mətbuat xidmətinin öhdəsinə düşürdü. Lakin nazirliyin mətbuat xidməti bu istiqamətdə əsaslı fəallıq göstərə bilmədi. Nəticədə cəmiyyətdə ordunun nüfuzu hissediləcək dərəcədə aşağı düşdü. Ordunun informasiya siyasətindəki böhranlı vəziyyət artıq ölkə rəhbərliyinə də bəlli idi. Bir çoxları 2007-ci ilin aprelində R.Məlikovun istefaya göndərilməsini həm də bununla izah edirlər.

2007-ci ilin əvvəlində mətbuat xidmətinə rəis təyin olunan Eldar Sabiroğlu Müdafiə Nazirliyi ilə KİV arasında münasibətlərin normallaşması istiqamətində diqqətçəkən addımlar atmağa başladı. Onun dövründə mətbuat xidmətinin mətbuat konfranslarının keçirmək ənənəsi bərpa olundu. Eyni zamanda müəyyən məsələlərlə bağlı məlumatın əldə edilməsi istiqamətində media nümayəndələrinin işi asanlaşdı. Lakin əvvəllər rübdə bir dəfə keçiriləcəyi bəyan olunan mətbuat konfranslar artıq ildə iki dəfə keçirilir. Eyni zamanda ordudakı problemlərlə bağlı jurnalistləri maraqlandıran əsas suallara cavab verilmir. Mətbuat xidməti jurnalistlərin hərbi hissələrə səfərlərini təşkil etsə də, bu səfərlərdə əsasən tənqidçi jurnalistlər iştirak etmir. Ən əsası, Müdafiə Nazirliyi hərbi sahədə problemləri qabardan jurnalistlərə qarşı dözümsüz münasibəti davam etdirir.

Beləliklə baş verənləri ümumiləşdirərək 1991-ci ildə əldə edilən müstəqillikdən bəri Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin KİV-lə əlaqələrini 4 şərti dövrə bölmək olar:

1. VƏTƏNPƏRVƏR MEDIA (1991-1994). Bu dövr Azərbaycanın Ermənistanla qızgın hərbi əməliyyatlar dövrünə təsadüf edir. O zaman cəbhə xəttində baş verən döyüşlər, Azərbaycan cəmiyyətinin bütün diqqətinin hərbi əməliyyatlara yönəlməsi ölkə mətbuatını vətənpərvər mövqedən çıxış edərək problemlərə göz yummaq, daha çox Azərbaycan silahlı qüvvələrinin gücünü təbliğ etmək məqsədi güdməyə vadar edirdi.

O zaman silahlı qüvvələrdə problemlər çoxsaylı idi, ordunun təminatında, təşkilatlanmada ciddi problemlər gözə dəyirdi. Lakin KİV birmənalı olaraq problem mövzusunı qabartmır, bu istiqamətdə hansısa informasiya əldə etməyə cəhd göstərmirdi və bu istiqamətdə ona güc strukturlarının rəsmiləri tərəfindən təzyiq, demək olar, yox idi. Problemlər hansısa ərazinin itirilməsi, döyüş uğursuzluğu zamanı qabardılırdı, lakin bu, o qədər də diqqət çəkmirdi.

2. ORDU İLƏ KİV ARASINDA "ATƏŞKƏS" (1994-1998). Bu dövr Azərbaycan və Ermənistan arasında atəşkəsin imzalandığı 1994-cü ildən sonraya təsadüf edir. 1998-ci ilə qədər davam edən bu dövrdə ordu ilə KİV arasında münasibətlərdə bir sütlük nəzərə çarpırdı. Bu dövrün ən böyük problemi ordunun və KİV-in qarşılıqlı münasibələrin qurulmasına təsir edəcək fəaliyyət mexanizmlərinin olmaması idi. Yəni güc strukturları hansı məlumatın cəmiyyətə çatdırılmasının zəruri olduğunu müəyyən etməkdə çətinlik çəkirdi. Hesab edilirdi ki, hər hansı informasiya və ya yanlış yozum cəbhə xəttində döyüş əməliyyatlarını yenidən alovlandırma bilər. KİV də bu dövrdə hansı hərbi informasiyaları əldə etmək, ordu problemlərini necə qabartmaq və onu necə təhlil etmək istiqamətində "baş sındırırdı". Artıq köhnə sovet dövrünə xas olan hərbi yanaşmalar cəmiyyətdə qəbul olunmurdu, müasir qaydalara uyğun yazılar isə güc strukturları tərəfindən hiddətlə qarşılanırdı. Odur ki, 1994-1998-ci illəri Azərbaycanda ordu ilə KİV arasında bir "atəşkəs dövrü" kimi qiymətləndirmək olar. Bu dövrdə hərbi əməliyyatların yenidən bərpa olunacağı, Azərbaycan ordusunun işğal altında olan torpaqları tam geri qaytaracağına inam çox güclü idi. Odur ki, hamı gözləyirdi - bu dövrdə də KİV ordudakı problemləri qabartmamağa üstünlük verdi.

3. PROBLEM BUMU (1998-2005). Hərbi əməliyyatların bərpa ediləcəyi təhlükəsi geridə qaldıqdan sonra, 1998-ci ildə ilk dəfə olaraq Silahlı Qüvvələrdə xidmət etmiş bir neçə əsgər və zabıt tərəfindən ordudakı problemlər, müxtəlif xəstəliklərdən dünyasını dəyişən hərbi qulluqçuların siyahısı KİV vasitəsilə cəmiyyətə çatdırıldı. Bu dövrdə ordudakı problemlər, təminat sahəsində çatışmazlıqlar, hərbi vəzifəlilərin tutduqları vəzifələrdən sui-istifadə etməsi ilə bağlı çoxsaylı faktlar müxtəlif qəzet və telekanallarda öz əksini tapdı. Bu dövrdə hərbyönlü qeyri-hökumət təşkilatları xeyli fəallaşdılar, çoxsaylı mətbuat konfransları təşkil olundu. Məhz 1998-2005-ci ildə Azərbaycanın güc

strukturları cəmiyyətin və onu təmsil edən KİV-in ordunun bir addımlığında, hətta onun daxilində olduğunu hiss etdilər.

Qeyd edilən dövrdə orduda xidmət edən xeyli sayda yüksəkrütbəli zabıt öz problemlərini çəkinmədən KİV-ə söyləyə bildi. Bu dövrdə güc strukturları, xüsusilə Müdafiə Nazirliyi tərəfindən KİV-ə qarşı çoxsaylı məhkəmə iddiaları qaldırıldı. Media mənsublarının bir çoxu qeyri-rəsmi olaraq "ordunun düşməni" hesab edildi.

Amma bütün bunlara baxmayaraq, 1998-2005-ci illərdə KİV gerçəkdən ordu ilə cəmiyyət arasında vasitəçiyə çevrilmək imkanı əldə etdi. Bu sonradan Azərbaycan mediasına orduda həyata keçirilən islahatları nəzarətdə saxlamaq imkanı verəcəkdi. Bu dövrdə, media hərbi sahədə hansı informasiyaları əldə etməyin mümkün olduğunu araşdırmaq imkanı əldə etdi.

4. HƏRBİ İNFORMASIYA ƏLDƏ EDİLMƏSİNƏ BEYNƏLXALQ DƏSTƏK (2005 - bu günədək). 2005-ci ilin may ayında Azərbaycanla NATO arasında fərdi tərəfdaşlığa dair Əməliyyat Planı (IPAP) imzalandıqdan sonra kütləvi informasiya vasitələrinin müdafiə və təhlükəsizlik sahəsi ilə bağlı hədəfləri əvvəlki illərdən fərqli olaraq konkret çərçivəyə düşdü. Artıq KİV-dəki müxtəlif məqalələrdə istinad qaynağı kimi NATO-nun Azərbaycan ordusunda görmək istədiyinə əsaslanılırdı. IPAP çərçivəsində Azərbaycanın üzərinə qoyulmuş öhdəliklər çoxsaylıdır. Hətta bu öhdəliklərdə KİV-in məsuliyyətini, onunla güc strukturlarının münasibətlərini əks etdirən maddələr də var.

Məlumatlara görə, IPAP-da silahlı qüvvələrdə həyata keçirilən islahatlarla bağlı KİV-ə mütəmadi olaraq məlumatların ötürülməsi, nəticədə cəmiyyətin məlumatlandırılması kimi məqamlar var. Sözsüz ki, bu məqamlar Azərbaycan mediasının işinə yararır və əvvəlki illərlə müqayisədə görmək olar ki, məhz 2005-ci ildən bu yana Azərbaycanın güc strukturlarının KİV-ə yanaşması bir qədər dəyişib və bu, müasir standartlara uyğunlaşma yolundadır.

2005-ci ildən bu yana Azərbaycan KİV-inin ölkənin müdafiə və təhlükəsizlik sahəsi ilə bağlı alternativ məlumat mənbələri də üzə çıxdı. Artıq jurnalistlər təkcə güc strukturlarından və orduda xidmət etmiş və ya hazırda xidmətdə olan hərbiçilərdən deyil, ölkəyə müntəzəm səfərlər edən NATO təmsilçilərindən və xarici ekspertlərdən ordu islahatları ilə bağlı məlumatları əldə etmək imkanına malik oldular. Bu dövrdə güc

strukturlarının rəsmiləri təkcə jurnalistlərin yazdığını deyil, həm də NATO rəsmilərinin və çoxsaylı xarici ekspertlərin Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sahəsi ilə bağlı dediklərinə aydınlıq gətirmək məcburiyyətində qaldılar. Nəticədə isə, jurnalistlər üçün hərbi sahədə baş verən proseslər barədə təhlillər aparması baxımından xeyli informasiya bazası toplandı.

Söz yox ki, bu sahədə diqqətçəkən problemlər hələ də qalır: IPAP sənədinin özü hələ də Azərbaycan ictimaiyyəti üçün qapalıdır. Bu sənəddə əksini tapan islahatlar rəsmən və tam şəkildə Azərbaycan KİV-nə və ictimaiyyətinə açıqlanmır. Bu, Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı yolunda əsas maneələrdən hesab edilir.

III HİSSƏ

GÜC STRUKTURLARI İLƏ KİV ARASINDA ƏLAQƏLƏRİN MÖVCUD VƏZİYYƏTİ

Ümumi baxımından bu gün Azərbaycanın güc strukturlarının məlumatlandırma siyasəti qanəedici görünmür. **Müdafiə Nazirliyi** son vaxtlar keçirilən və qeyri-intensiv olan mətbuat konfransları vasitəsilə jurnalistlərin suallarını cavablandırmağa çalışır. Lakin bu günədək nazirliyin rəsmi veb sahifəsi yaradılmayıb. Eyni zamanda bu günədək ictimaiyyət nazirliyin “açar” şəxslərinin birbaşa açıqlamalarını dinləməkdən məhrumdur. Məhz Müdafiə Nazirliyində məlumatlandırma siyasətinin olmamasının nəticəsidir ki, bu gün Silahlı Qüvvələrdə həyata keçirilən ştat-struktur islahatları, kadr dəyişikliklərinin mahiyyəti insanlara aid deyil: “Bu günədək Müdafiə Nazirliyi həyata keçirilmiş ştat-struktur islahatları ilə bağlı geniş, hərtərəfli bir məlumat açıqlamayıb.

Sözsüz ki, Müdafiə Nazirliyi mətbuat xidməti son vaxtlar ictimaiyyət nümayəndələri ilə daha sıx əməkdaşlıq qurmağa çalışır. Qurumun nümayəndələri gerçək olaraq dəvət olunduqları bütün tədbirlərə qatılır və onlara ünvanlanan suallara cavab verməyə çalışırlar. Bu müsbət qiymətləndirilməlidir. Lakin bunun səmərəliliyi hələlik ortada yoxdur. Müdafiə Nazirliyi barədə cəmiyyəti düşündürən əsas suallara hələ də cavab verilmir.

Digər silahlı birləşmələrdə - **Daxili Qoşunlar** və Dövlət Sərhəd Xidmətində intensiv islahatlar həyata keçirilsə də bu barədə cəmiyyətə məlumat verilməsində bir qədər “xəsislik” edilir. Daxili Qoşunların məlumatlandırma siyasətində üstünlük təşkil edən əsas məsələ məlumatların mötəbərliyi və etibarlılığıdır. Əgər biz bir sıra güc strukturlarında son vaxtlar tez-tez rast gəlinən rəsmən bəyan edilmiş mövqenin bir qədər sona təkzib edilməsi və ya düzəliş edilməsi faktını görürüksə, Daxili Qoşunlarda bu hala rast gəlinmir.

DQ-nin rəsmi veb sahifəsinin olmaması qurumun ictimai şəffaflığına mənfi təsir göstərir. Düzdür, Daxili Qoşunlar Daxili İşlər Nazirliyinin rəsmi veb sahifəsində bir struktur kimi əks olunub. Amma orada yerləşdirilən məlumatlar dəyişdirilmir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, bu gün qoşunların və həmçinin Dövlət Sərhəd Xidmətinin fəaliyyətini əks etdirən ayrıca saytın yaradılması vacibdir. Eyni zamanda xüsusi olaraq qeyd edilməlidir ki, Daxili Qoşunlar barədə cəmiyyətin məlumatlandırılmasında qurumun “Əsgər” qəzetinin xüsusi rolu var.

Azərbaycanın güc strukturları içində ictimai məlumatlandırma səviyyəsinə görə son vaxtlar geridə qalan təşkilatlardan biri də **Dövlət Sərhəd Xidmətidir**. Bu qurumun konkret ictimai məlumatlandırma strategiyasına malik olduğu müşahidə edilmir. DSX-dan yalnız iki halda məlumat əldə etmək mümkündür: beynəlxalq səviyyəli toplantılar və ya hansısa xarici qonağın səfəri zamanı və hansısa DSX obyektinin aşılması zamanı. İctimaiyyət nümayəndələrinin, xüsusilə də KİV-in hər hansı məlumatı lazım olan anda DSX ilə operativ dəqiqləşdirmək imkanları məhduddur. Qurumdan hər hansı suallara cavab üçün yazılı müraciət istəyirlər.

Azərbaycanda bir sıra güc strukturları – **Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi, Fövqəladə Hallar Nazirliyi və Müdafiə Sənayesi Nazirliyi** özləri ilə bağlı müəyyən mühüm məlumatların əlaqədə olduqları KİV və QHT-lər vasitəsilə cəmiyyətə yayımlanmasına, müzakirə edilməsinə çalışırlar ki, bu da beynəlxalq praktika baxımından normal qarşılanmalıdır. Xüsusilə iki qurum Fövqəladə Hallar Nazirliyi və Müdafiə Sənayesi Nazirliyi ictimai məlumatlandırma sistemini normal şəkildə qurulmasına nail olublar ki, bu da onların cəmiyyətdə imiclərinin qaldırılmasına səbəb olub. Amma eyni zamanda sözügedən hər iki qurumun ictimai məlumatlandırma siyasətində təkmilləşdirmələrin aparılması zəruridir. Yanlış təsəvvürlərin ortaya

çıxmaması üçün xüsusilə Müdafiə Sənayesi Nazirliyi və onun nəzarət etdiyi hərbi sənaye kompleksi barədə intensiv məlumatlandırmanın həyata keçirilməsi zəruridir.

Ümumiyyətlə, bu gün Azərbaycanın kütləvi informasiya vasitələrinin güc strukturları ilə münasibətlərində çoxsaylı problemlər qalmaqda davam edir:

- Hərbi sahədə məlumat əldə etmək mədəniyyətinin inkişafına, informasiya azadlığının təmin olunmasına dəlalət edəcək mövcud qanunvericilik aktları qənaətbəxş hesab edilmir;

- Azərbaycanda müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin quruculuq perspektivi hələ də cəmiyyət üçün qaranlıqdır, bu istiqamətdə KİV-ə konkret məlumatlar verilmir. Mətbuat müdafiə və təhlükəsizlik sahəsi ilə bağlı nəzəri araşdırmalarda hələ də çətinlik çəkir, çünki ordu quruculuğunun hədəfləri bəlli deyil.

- KİV-in ordudakı vəziyyəti "öz gözü ilə görmək" problemi qalır. Güc strukturlarının bəzilərində, xüsusilə Müdafiə Nazirliyində bununla bağlı müəyyən ayrı-seçkilik mövcuddur. Hiss edilir ki, Müdafiə Nazirliyi daha çox "tərifləyən" qəzetlərin əməkdaşlarının hərbi hissələrə buraxılmasında maraqlıdır. Müstəqil və müxalifət qəzetlərinin nümayəndələrinin hərbi hissələrə düşməsi o qədər də asan məsələ deyil.

- Güc strukturlarında cəmiyyətlə, xüsusilə KİV-lə əlaqələr üzrə xüsusi mexanizmlər hələ də işlənilməyib. Ötən illərdə daha çox Daxili Qoşunlar və Dövlət Sərhəd Xidməti jurnalistlərin üzünə açıq olub və bu qurumlarda mütəmadi olaraq mətbuat konfransları keçirilib. Müdafiə Nazirliyi isə 2007-ci ilin noyabrından etibarən mətbuat konfransları keçirməyə başladı, amma müşahidəçilərin fikrincə, bu tədbirlər gözlənilən səmərəni vermir. Jurnalistlər bu tədbirlərdə istədikləri suallara cavab tapa bilmirlər.

- Güc strukturlarının bir çoxunun, xüsusilə Müdafiə Nazirliyinin, Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəsmi internet səhifələri hələ də yaradılmayıb. KİV bu qurumların internet səhifələrindən yararlanmaq hüququndan məhrum olub.

- Güc strukturlarının, xüsusilə Müdafiə Nazirliyinin yüksək rəhbər vəzifəlilərinin mətbuatla təmasa girməkdən çəkinməsi problem xarakteri daşıyır. Müdafiə Nazirliyi KİV-lə əlaqələrində yalnız bir rəsmi mənbəni - mətbuat xidmətini təqdim edir ki, bu da əksər hallarda bir çox jurnalistlərin spesifik sahələrdə məlumatsız qalmasına səbəb olur.

- Azərbaycanın güc strukturlarının rəsmi mətbuat orqanlarının təkmilləşdirilməsi istiqamətində problemlər qalmaqdadır.
- Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla, xüsusilə orduda həyata keçirilən islahatları diqqət mərkəzində saxlayan NATO ilə əməkdaşlığı çərçivəsində imzalanmış sənədlər KİV-dən qapalı saxlanılır.
- Hələ də bir çox hərbi məmurlar "dövlət sirri" ilə "informasiya əldə etmək hüququ" anlayışlarının mahiyyətini anlamır, yaxud anlamaq istəmirlər. Bu sahədə mövcud qanunlar çox "dışsız"dir.

Lakin Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdiyi dövrdən bu yana ölkədə hərbi sahədə müstəqil şəkildə informasiya əldə etmək istiqamətində vətəndaş cəmiyyətinin aktivliyi hiss edilib. 2007-ci ildə Azərbaycanın bir qrup Qeyri-Hökumət Təşkilatı tərəfindən yaradılmış www.milaz.info saytı və "MilAz" İnformasiya Agentliyi bu gün nəinki Azərbaycanda, o cümlədən Cənubi Qafqazda hərbi sahədə ilk müstəqil sayt və hərbi informasiya agentliyi hesab edilir. Bu gün bu iki informasiya qurumu müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda baş verən proseslərlə bağlı ictimai maarifləndirməyə xidmət edirlər.

IV HİSSƏ

HƏRBİ SAHƏDƏ MƏLUMATLAR NİYƏ AÇIQ OLMALIDIR? DÜNYA TƏCRÜBƏSİ

Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin mövcud vəziyyətinin öyrənilməsi və tədqiq olunması işində kütləvi və elektron informasiya vasitələrinin (KİV və EİV) rolu çox əhəmiyyətlidir. Azərbaycanın müstəqillik əldə etdiyi 1991-ci ilədək - keçmiş SSRİ dövründə ölkənin müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin ictimai öyrənilməsi işi demək olar ki, mövcud deyildi. Ümumiyyətlə SSRİ dövründə silahlı qüvvələrin hamı üçün açıq olması mümkün deyildi. Dünyanın ən iri sosialist dövləti olan SSRİ rəhbərliyi hesab edirdi ki, müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin ən adi aşkarlıqla birbaşa imperiyanın hərbi qüdrətinə zərbə olacaq.

Lakin zaman göstərdi ki, ordunun qapalı saxlanması əksinə müdafiə təsisatlarının özünə zərbə vurur. Doktrinal sənədlərin hazırlanması ilə məşğul olan qərb ekspertlərinin fikrincə, XXI əsrdə ortaya çıxan əsas diqqətçəkən məqamlardan biri müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində baş verən proseslərin maksimum şəffaflığı ilə bağlı olacaq. Analitiklər belə

hesab edirlər ki, əvvəlki illərin "qapalılığı" artıq işə yaramır: təcrübə sübut edir ki, müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində islahatların səmərəliliyini təmin etmək üçün güc strukturlarında baş verən proseslərin tam açıq şəkildə ictimaiyyətə təqdim olunması qaçılmazdır. Bunu üç məqam zəruri edir:

1. XXI əsrdə dövlətlərarası münasibətlər getdikcə strateji müttəfiqlik halına keçir və imzalanmış bu və digər sənədlərdə əksini tapan məqamlar, dünya dövlətlərinin bir-birinə nəzarətinin artması, kosmik tədqiqatlar (xüsusilə kosmosdan dünya ölkələrinin müdafiə komplekslərinin müşahidə imkanlarının artması) və sairə proseslər müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda gizli nəşə qalmasına imkan vermir. Ümumiyyətlə yaşadığımız dövrün xüsusiyyətləri göstərir ki, bütün dünyada müdafiə və təhlükəsizlik sektoruna aid strateji sənədlərin öyrənilməsi və onların bir-birinə uzlaşdırılması prosesi gedir. Məsələn, Gürcüstanın və Azərbaycanın Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyalarının, Hərbi Doktrinalarının və Strateji Müdafiə İcmallarının hazırlanmasında NATO mütəxəssisləri, xüsusilə ABŞ, Böyük Britaniya, Almaniya, Fransa və sair ölkələrdən olan ekspertlər yaxından iştirak ediblər və hazırda onlar sözügedən prosesə daha yaxından müdaxilə edirlər. Həmçinin Avropada Adi Silahlı Qüvvələrə dair Cinah sazişinin müddəalarını xatırladaq. İki hərbi-siyasi ittifaq - NATO və Varşava Müqaviləsi Təşkilatı arasında imzalanmış bu saziş köhnə dünyada adi silahlanmanın sabit və təhlükəsiz balansını təyin etməyi nəzərdə tuturdu. Sənəd sabitliyə və təhlükəsizliyə xələl gətirən silahların, qəfil hücum və genişmiqyaslı hücum hərəkətlərinin başlanması potensialının ləğvini tələb edirdi. Sözügedən məqsədlərə çatmaq üçün saziş tankların, döyüş zirehli maşınlarının, 100 mm-dən yuxarı olan artilleriya silahlarının, eləcə də zərbə təyyarələrinin və vertolyotlarının sayını, demək olar, iki dəfə azaldırdı. 5 növ ağır hərbi texnika üzrə limitləri müəyyən edən sənədə əsasən, Cənubi Qafqaz ölkələrinə ayrı-ayrılıqda 220 tank, eyni sayda zirehli döyüş maşını, 285 artilleriya qurğusu, habelə 100 döyüş təyyarəsi və 50 zərbə vertolyotu saxlamaq kvotası verilib. Həmçinin ATƏT-in hərbi missiyasının tez-tez postsovet ölkələrinə səfərlərini, bu ölkələrin Silahlı Qüvvələrində baş verən proseslərin öyrənilməsi və beynəlxalq səviyyədə öyrənilməsi fonunda ölkə cəmiyyətindən ordu islahatının qapalı saxlanılması o qədər də ciddi və əhəmiyyətli hesab edilə bilməz.

2. Müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda xidmət edənlərin hüquqları daim diqqət mərkəzindədir. Cəmiyyətin hər bir üzvünün yaxını silahlı birləşmələrdə xidmət edir. Ekspertlərin təxmini hesablamalarına görə orta hərbişəkilənmiş (silahlı qüvvələrində xidmət edənlərin sayının ölkə əhalisinin ümumi sayının ən azı 1,5-3 faizini təşkil etməsi – Azərbaycan,

Ermənistan, Belarus, Ukrayna) ölkədə mülki vətəndaşların ən azı 60 faizinin orduda baş verən hadisələrdən xəbəri var. Onlardan təxminən yarısı demək olar ki, hər gün ordu ilə bağlı məlumatlar əldə etmək imkanına malikdirlər. Beləliklə, rəsmi strukturların müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində baş verənlərin cəmiyyətdən gizli saxlanması praktik olaraq mümkün olmur.

Düzdür, NATO-nun əksər ölkələrinin hərbi xidmət sistemi müqaviləli əsasda qurulur. Belə ölkələrdə ordular nəzərəcarpacaq dərəcədə azsaylıdır. Lakin bu heç də həmin ölkə vətəndaşlarının müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda baş verən proseslərdən məlumatsız olması anlamına gəlməməlidir. Bu ölkələrdə ehtiyatda olanların aktiv hərbi hazırlıq sistemi mövcuddur ki, bu yolla vətəndaşlar ordu proqramlarının birbaşa iştirakına çevrilirlər. Eləcə də, NATO ölkələrində hərbi qulluqçularının hüquqlarının müdafiəsi işi güclü şəkildə qurulub və bu işi əsasən qeyri-hökumət təşkilatları, hərbiçilərin həmkarlar ittifaqları yerinə yetirirlər. Bu isə sadə vətəndaşları ordu ilə bağlı narahatlıqlarını bir növ aradan qaldırır.

Hərbi qulluqçuların hüquqları ilə bağlı məsələ həmişə beynəlxalq təşkilatların diqqətindədir.

2006-cı ilin aprel ayında Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Strasburqda keçirilən sessi-yasında Postsovet ölkələrinin silahlı qüvvələrində insan haqlarının vəziyyətinə dair məruzə dinlənildi. Bolqarıstanlı deputat A.Arabacıyevin hazırladığı məruzədə postsovet ölkələrinin, o cümlədən Azərbaycanın ordusunda "dedovşina" hallarının mövcudluğu əks edilir, minlərlə əsgərimizin müxtəlif xəstəliklər və pis qidalanmadan vəfat etdiyi və s. neqativ hallar qeyd olunurdu. AŞ PA elə həmin sessiyada yekdilliklə "Hərbi qulluqçuların hüququ"na dair 10861 sayılı qətnamə qəbul etdi. Qətnamədə AŞ PA-nın Avropa Şurasına üzv dövlətlərin Silahlı Qüvvələrində insan hüquqlarının vəziyyətindən narahatlığı əks olunurdu. Əlavə olaraq Assambleya AŞ Nazirlər Komitəsinə müraciət edərək, İnsan Hüquqlarına dair Avropa Konvensiyası əsasında təcili olaraq hərbi qulluqçu-ların hüquqlarına riayət olunması üzrə rəhbər prinsiplərin hazırlanmasının zəruri olduğunu bildirdi. Bu prinsiplər Avropa Şurasına üzv olan ölkələrinin Silahlı Qüvvələrində insan hüquqlarına hörmət olunmasını təmin etməlidir.

ATƏT-in Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində insan hüquqlarını diqqətdə saxlamasını göstərən əsas məqamlardan biri ölkədə "Çətir assosiasiyası"nın formalaşdırılması ilə bağlıdır. ATƏT-in, həmçinin Avropanın hərbyönlü qeyri-hökumət təşkilatlarını birləşdirən "EUROMİL" təşkilatının Bakıya tez-tez səfərlər edən nümayəndələri və ekspertləri bəyan edirlər ki,

Azərbaycanda hərbi qulluqçuların və onların ailə üzvlərinin sosial rifahının qorunmasına nail olunması üçün “çətir assosiasiyası”nın yaradılmasına ehtiyac yaranıb. Bu bir növ ordu ilə bağlı ictimai məlumatlandırmaya fayda verməlidir.

3. Müdafiə və təhlükəsizlik sektorunun təminatında, ümumiyyətlə, saxlanılmasında birbaşa rol oynayan sadə vətəndaşların (vergiödəyicilərin) hüquq və azadlıqlarının daim diqqət mərkəzində olması güc strukturlarında nələrin baş verməsindən onların məlumatlı olmasını zəruri edir. Vətəndaşın orduda nə baş verdiyi ilə maraqlanması birbaşa onun hüququdur və rəsmi güc strukturları bu hüququ təmin etməyə borcludurlar. Diktatura rejimlərində ordu hakimiyyətin siyasi qorunması vasitəsi kimi başa düşülürsə, demokratik sistemə uğurla qədəm qoymuş ölkələrdə bir məsələ hamıya aydındır: ordu vergiödəyicilərin hesabına saxlanılır və bu səbəbdən orduda baş verən proseslərin idarə olunmasında, həyata keçirilməsi vacib olan islahatların müəyyənləşdirilməsində əsas söz sahibi məhz sadə vətəndaşlardır.

Ümumilikdə qeyd etdiyimiz bu üç məqam müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda baş verənlərin cəmiyyət üçün daim açıq olması zərurətini yaradır və dünya dövlətləri həm daxilə, həm də xaricə yürütdükləri siyasətdə bunu nəzərə almağa borcludurlar.

Qərb ekspertlərinin araşdırmalarına görə, bu gün müdafiə və təhlükəsizlik sektoru vergi ödəyiciləri üçün bir çox məqamlara görə maraq kəsb edir:

- **birincisi**, vətəndaşlar bu sahənin saxlanılması üçün ödədikləri vəsaitin haraya sərf olunduğunu bilmək istəyirlər. Nəzərə almaq lazımdır ki, son illər ərzində Azərbaycanın müdafiə xərcləri diqqətçəkən dərəcədə artıb. 2010-cu ildə bu sahəyə ayrılmış vəsaitin ümumi həcmi 2 milyard manatdan artıqdır. Beləliklə, beynəlxalq praktikaya əsaslanaraq, 2010-cu ildə Azərbaycanın hər bir vətəndaşının illik şərti olaraq müdafiə və təhlükəsizlik sektorunun saxlanılmasına 250 manata yaxın vəsait xərcləyəcəyi istisna deyil. Eyni zamanda vətəndaşlar müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinə ayrılan milyonlarla vəsaitin taleyi ilə maraqlanırlar. Onlar həmişə "dövlət büdcəsindən orduya bu qədər vəsait ayırmağa ehtiyac varmı?" sualına cavab axtarırlar.

- **ikincisi**, vətəndaşlar əmin olmaq istəyirlər ki, hazırkı ordu onların təhlükəsizliyini qoruya biləcək, ya yox.

- **üçüncüsü**, ordu bir peşə, xidmət növü kimi həmişə hamının diqqət mərkəzindədir. Hər bir vətəndaş birbaşa və ya dolayısı ilə həmişə ordu ilə əlaqədərdir. Onların övladları və ya qohumları silahlı qüvvələrdə xidmət

edir və ya çalışırlar. Bu səbəbdən vətəndaşlar hərbi qulluqçuların təminatı, xidmət şəraiti ilə həmişə maraqlanmaq həvəsindədirlər.

- **dördüncüsü**, vətəndaşları həmişə ordunun gələcəyi maraqlandırır. Qərb ekspertləri hesab edirlər ki, XXI əsrdə bu məsələ daha aktualdır. Çünki bu dövrdə müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin modernləşdirilməsi, yeni silah növlərinin istifadəyə verilməsi, hərbi qulluqçuların hüquqlarının müdafiəsi əsas diqqət yetirilən məsələlərə çevrilib.

Sadaladığımız bu və digər məsələlər göstərir ki, bir sıra dövlətlərdə müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin cəmiyyətdən qapalı saxlanması müvəqqəti prosesdir. İnsan hüquqlarının getdikcə daha çox təmin olunması istiqamətində görülən işlər bu sahədə də mütərəqqi addımların atılmasını zəruri edir.

Cəmiyyətin güc strukturlarından hansı informasiyaları əldə etmək istədiyi aydındır. Bu istəyin təmin olunması isə əsas olaraq üç fəaliyyət növündən asılıdır.

- **birincisi** qanunverici hakimiyyətin fəaliyyəti ilə bağlıdır ki, burada parlament söz sahibi rolunda çıxış edir. Müdafiə strukturlarının rəsmiləri təmsil olunduqları qurumlarda baş verən proseslərlə bağlı daim parlament, onun komissiyaları qarşısında hesabat verməyə borcludurlar. Qərb ölkələrində bu məsələ xüsusi diqqət mərkəzindədir.

- **ikincisi** qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyəti ilə bağlıdır ki, bu, Qərbdə müdafiə və təhlükəsizlik sektoru ilə cəmiyyət arasında əlaqələrin qurulmasında mühüm rol oynayan fəaliyyət növü hesab edilir. Qeyri-hökumət təşkilatları vətəndaş qruplarını birləşdirən qurumlardır və bu qurumlar cəmiyyətin güc strukturlarından tələblərini öz fəaliyyətlərində əsas ideya kimi götürür. QHT-lər (söhbət əsasən hərbyönlü fəaliyyətə üstünlük verən təşkilatlardan gedir) həmişə müdafiə və təhlükəsizlik strukturlarında baş verənlərdən xəbərdar olmaq və bunu müxtəlif vasitələrlə cəmiyyətə çatdırmaq istəyindədirlər. Amma bunun nə dərəcədə uğurlu alınıb-alınmaması həmişə müəyyən mübahisələrə səbəb olub.

- **üçüncüsü**, Güc strukturları ilə cəmiyyət arasında münasibətlərin qurulmasında ən səmərəli vasitə kütləvi və elektron informasiya vasitələri hesab edilir. Əgər parlament və QHT-lərin fəaliyyəti müddət baxımından bir qədər gec səmərə verirsə, KİV bu istiqamətdə daim birinciliyi əldə saxlayır. KİV orduda baş verən prosesləri dərhal cəmiyyətin nəzərinə çatdırmaq imkanına malikdir. KİV həmçinin parlament və QHT-lərin fəaliyyətini də işıqlandırır. Beləliklə, bu və digər məqamları nəzərə aldıqda aydın olur ki, müdafiə və təhlükəsizlik strukturlarında baş verən proseslərin

qısa zaman müddətində və səmərəli şəkildə cəmiyyətə çatdırılması üçün KİV-dən yaxşı vasitə yoxdur.

XX əsrin sonlarında KİV-in ordu ilə münasibətləri bir çox dünya ölkələrində problematik xarakter daşıyırdı. KİV bir sıra dövlətlərdə müdafiə təsisatlarının həyata keçirmək istədiyi islahatlar yolunda, dövlətlərin hərbi ambisiyalarını gerçəkləşdirmək istiqamətində ciddi maneə kimi qiymətləndirilirdi. "Hərbi sır" anlayışı əslində KİV-i ordu proseslərindən kənarlaşdırmaq məqsədi güdürdü. Lakin baş verən proseslər, cəmiyyətin KİV-in roluna ciddi dəstək verməsi güc strukturlarının rəsmilərini düşünməyə vadar etdi: artıq KİV ayrı-ayrı siyasi və qeyri-siyasi qüvvələrin təbliğat vasitəsi kimi deyil, cəmiyyətin istək və tələblərinin güc strukturlarına çatdırılması orqanı kimi çıxış edirdi.

Beləliklə, XXI əsrin əvvəllərində kütləvi və elektron informasiya vasitələri müdafiə və təhlükəsizlik sahəsi ilə bağlı aşağıdakı istiqamətlərdə məlumatları əldə etmək üzrə məqsəd və hədəflərə malikdirlər:

1. *Güç strukturlarında baş verən proseslər və hərbi qulluqçuların xidmət şəraiti.*

2. *Orduda insan hüquqlarının qorunması sahəsində baş verən proseslər.*

3. *Silahlı Qüvvələrin quruculuq perspektivi və bu yöndə olan doktrinal sənədlərin (əsasən Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası və Hərbi Doktrina) monitorinqi.*

4. *Müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinə ayrılmış vəsaitin xərclənmə şəffaflığı.*

5. *Hərbi çağırışçıların hüquqlarının müdafiəsi problemləri.*

6. *Güç strukturlarında çalışan rəhbər vəzifəlilərin tutduqları vəzifəyə və ordunun quruculuq prosesinə uyğun gəlib-gəlməməsi problemləri.*

7. *Cəmiyyətdə ordunun nüfuzunun və hərbi vətənpərvərlik ruhunun artırılması mexanizmlərinin aşkarlanması.*

8. *Hərbi qanunvericiliyin vəziyyəti və onların müasir ordu quruculuğuna uyğun gəlib-gəlməməsi.*

Araşdırmalar göstərir ki, müəyyən vəziyyətlərə uyğun olaraq güc strukturlarının KİV-dən fərqli istəkləri ortaya çıxır. Məsələn, demokratik qanunların işlədiyi, müasir qaydaların hökm sürdüyü cəmiyyətlərdə müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində təmsil olunan təşkilatlar istərdilər ki, KİV onlar üçün aşağıdakı funksiyaları daşısin:

- **birincisi**, həyata keçirilən islahatlara cəmiyyətin dəstəyini təşkil etmək. Yəni güc strukturları KİV-in islahatların rüporu kimi çıxış etməsini istərdilər;

- **ikincisi**, güc strukturları istərdilər ki, mətbuat silahlı qüvvələrdə baş verən problemlərin aşkarlanması və çıxış yolunun araşdırılaraq ortaya çıxarılması istiqamətində fəallıq göstərsin. Aydındır ki, orduda tutduqları vəzifələrdən sui-istifadə edərək problemlərə göz yumulması halları olur. KİV bu mənada həmişə gərəklidir. Onun fəaliyyəti həm güc strukturları, həm də hüquq-mühafizə orqanları üçün həmişə faydalı olub;

- **üçüncüsü**, güc strukturları istərdilər ki, KİV cəmiyyətin istək və tələblərini nəzərə alaraq, onları ümumiləşdirib ordu quruculuğuna dair ideya və nəzəri baxışların hazırlanması ilə məşğul olsun. Sonradan bu ideya və baxışlardan ordu quruculuğu üçün istifadə olunacaq;

- **dördüncüsü**, istənilən ölkədə hərbi elminin inkişafı əsas məqsədlərdən biri hesab edilir. Bu elmin formalaşmasında və onun müasir qaydalara uyğunlaşdırılmasında mətbuatın rolu danılmazdır;

- **beşincisi**, güc strukturlarının qarşısında daim duran əsas məqsədlərdən biri hərbi qanunvericiliyin monitorinqinin həyata keçirilməsidir. Araşdırmalar göstərir ki, bu funksiyanın öhdəsindən KİV çox yaxşı gəlir. Media daim axtarışdadır - dünya ölkələrinin hərbi qanunvericilik təşəbbüsü öyrənilir və bunun milli ordulara tətbiqi yolları araşdırılır, sonda isə müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinə uyğun gələn qanunvericilik məqamları toplanaraq cəmiyyətin, ən sonda isə parlamentin müzakirəsinə çıxarılır. Güc strukturları üçün bundan yaxşı forma ola bilməz;

- **altıncısı**, güc strukturları istər daxili (əks-kəşfiyyat), istərsə də xarici kəşfiyyat əməliyyatları üçün xeyli vəsait və insan itkisi ilə üzləşmək təhlükəsi qarşındadır. Lakin KİV bu istiqamətdə güc strukturlarına həmişə yardımçı ola bilər. KİV-lərdə cəmləşən vətənpərvərlər həmişə ölkənin dostları və düşmənləri haqda müdafiə xarakterli məlumatları aşkarlamaqda və araşdırmaqda güc strukturlarına köməkçi olurlar.

Bu "altı qızıl gözlənti" hazırda Qərbin demokratik ölkələrinin güc strukturlarının KİV-lə əlaqələrində həmişə əsas götürülür - qısaı,

Qərbdə müdafiə strukturları həmişə jurnalistlərin əməyindən faydalanmaq yolunu seçib və bunun səmərəsi həmişə göz önündədir.

Lakin dünyanın bir sıra ölkələri KİV-i mümkün qədər ordudan kənarda tutmaq yolunu seçib. Bu əsasən postsovet ölkələrin bir çoxuna, eyni zamanda Asiya, Afrika, Cənubi Amerika ölkələrinə aiddir. Bu ölkələrin müdafiə strukturları hesab edirlər ki, KİV-in orduya "müdaxiləsi" bir neçə səbəb üzündən "zərərli"dir:

- **birincisi**, bu "müdaxilə" silahlı qüvvələrin gücünün ifşa olunmasına səbəb ola bilər. Bir sıra dövlətlərin güc strukturlarının jurnalistlərlə təmasında əsas ifadə "yazdıqlarınızı düşmənlərimiz də oxuyur" kəlməsidir. Həmin rəsmilər hesab edirlər ki, ordu ilə bağlı bir çox məlumatlar və şərhlər ziyanlıdır, bu məlumatlar son nəticədə düşmənlərlə gözlənilən müharibədə həmin dövləti məğlub duruma sala bilər;

- **ikincisi**, KİV-in orduda problemləri aşkarlayaraq cəmiyyətə çatdırması insanlarda orduda xidmətə həvəsi minimuma endirəcək. Bu isə orduda çağırışçı probleminin yaranmasına səbəb ola bilər;

- **üçüncüsü**, KİV-in ordu ilə sıx təması hərbi sistemdə qeyri-nizamnamə hallarının artmasına səbəb ola bilər. Çünki mətbuat orduya nə qədər çox müdaxilə etsə, hərbi qulluqçuların cəmiyyətə daha sıx inteqrasiya olunması problemi ortaya çıxa bilər ki, bu da nəticədə orduda xidmət edən hərbiçilərin öz problemlərini tez-tez səsləndirməsinə gətirib çıxaracaq. Bu isə sonda hərbi sistemdə tabeçilik qaydalarının pozulmasına, nizamnamədən kənar halların artmasına səbəb ola bilər.

Bu rəsmən deyilən arqumentlərin bir hissəsidir. Lakin aydındır ki, bir sıra hallarda hərbi sahədə informasiyaların şəffaflığını təmin etməmək bir sıra hədəflər güdür:

- hərbi sektorda şəxsi maraqların qorunması;
- korrupsiya və rüşvət hallarının gizlədilməməsi;
- bir sıra generalların vəzifə maraqlarının qorunması;
- Silahlı Qüvvələrin hərbi qulluqçularının basqı altında saxlanılması;
- ordunun seçki prosesində azad və demokratik səs verməsinə imkan verməmək;
- Silahlı Qüvvələrin daxili sabitliyin qorunmasında rolunu möhkəmləndirmək və s.

Ordu islahatlarını qapalı saxlayan ölkələrin güc strukturları hərbi xidmətə "vətəndaş borcu" kimi baxırlar. Bu ölkələrdə hərbi xidmətin mükəlləfiyyətli olması da bu yanaşmaya dəstək verir. Aydındır ki, orduda demokratik dəyərləri dəstəkləyən ölkələr daha çox müqaviləli sistemə əsaslanan orduya üstünlük verirlər

Məlumatlandırma taktikası: 6 "qızıl yol" NATO ölkələrinin güc strukturları müstəqil KİV-i üstün tutur

Bu gün dünya təcrübəsində güc strukturlarının məlumatlandırma siyasəti bir neçə yolla həyata keçirilir və praktika göstərir ki, onların heç də hamısı səmərəli deyil.

- birincisi, qurumların mətbuat xidmətləri və ictimaiyyətlə əlaqə mərkəzləri tərəfindən tez-tez operativ və dolğun məlumatlar ictimaiyyətə təqdim olunur. Təcrübə göstərir ki, ictimai məlumatlandırmada ən səmərəli üsullardan biri də məhz budur. Bu, həm mətbuat konfransları, həm müsahibələr, həm də digər vasitələrlə həyata keçirilə bilər;

- ikincisi, qurumlar tərəfindən ayrılmış rəsmi sözcülər tərəfindən xüsusi mövzular üzrə informasiyalar təqdim olunur. NATO təcrübəsində buna tez-tez rast gəlinir. Praktika göstərir ki, bir sıra mühüm məlumatların xüsusi ayrılmış şəxslər tərəfindən cəmiyyətə çatdırılması ictimai məlumatlandırmada ən vacib üsullardan biri sayılır. Bu gün Birləşmiş Ştatlar, o cümlədən NATO rəhbərliyi xüsusi missiyalar - Əfqanıstan və İraq əməliyyatları ilə bağlı ictimai məlumatlandırmanı xüsusi ayrılmış şəxslərə həvalə edirlər. Rusiya təcrübəsində də son vaxtlar bu üsula isnad edilir: Çeçen kampaniyası zamanı verilən açıqlamaların müəlliflərini yada salmaq kifayətdir;

- üçüncüsü, cəmiyyət rəhbər vəzifəlilər tərəfindən tez-tez keçirilən mətbuat konfransları ilə məlumatlandırılır. Güc strukturlarının parlament və ümumilikdə cəmiyyət qarşısında hesabatlı olduğu hökumətlərdə yüksək vəzifə tutan hərbi məmurların tez-tez ictimaiyyətlə təmas çıxması ordu quruculuğu strategiyasının uğurla yerinə yetirilməsi, islahatlar prosesinə cəmiyyətdən (vergi ödəyicilərindən) dəstək alınması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu, NATO-nun bir sıra ölkələrində - ABŞ, Böyük Britaniya, Baltıqyanı ölkələr, Türkiyə, Almaniya, Fransada xüsusilə qabarıqdır. Son vaxtlar Rusiya da bu taktikadan istifadə etməyə başlayıb. Amma müşahidələr göstərir ki, bu heç də ictimai dəstək almaq məqsədi

güdmür, daha çox müəyyən hərbi-siyasi məsələlərdə Qərbə mesaj göndərmə zərurəti daşıyır;

- dördüncüsü, güc strukturlarının rəsmi orqanları olan KİV və agentliklər vasitəsilə ictimai məlumatlandırma siyasətini həyata keçirməsi. Dünya təcrübəsi göstərir ki, rəsmi orqanlarda dərc edilmiş məlumatlar əksər hallarda ictimai marağa səbəb olmur, bu səbəbdən bir çox NATO ölkələrində güc strukturlarının nəzarətində olan KİV və informasiya agentliklərinin "təbəçilikdən çıxarılma", müstəqilləşmə siyasəti həyata keçirilir;

- beşincisi, birgə əməkdaşlığın qurulduğu qeyri-hökumət təşkilatları və KİV orqanları vasitəsilə ictimai məlumatlandırma. Bu taktika müasir dünyanın güc maşınlarının əsas təbliğat mexanizmlərindən sayılır. NATO ölkələri güc strukturları, ölkənin xarici hərbi strategiyası ilə bağlı mühüm məlumatların məhz müstəqil KİV orqanlarında işıqlandırılmasına, zəruri mövzuların QHT-lər tərəfindən müzakirə olunaraq ortaya real nəticələr çıxmasının tərəfdarıdır. Son illərdə Rusiyanın hərbi-siyasi elitası da məhz bu yolu seçib. Təsadüfi deyil ki, son zamanlar ölkə üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən yazılar Müdafiə Nazirliyinin rəsmi orqanı olan "Krasnaya zvezda" qəzetindən daha çox müstəqil hərbi nəşrlər - "Voyenno-promishlenny kuryer", "Nezavisimoye voyennoye obozreniye"də dərc olunur;

- altıncısı, əlaqədar qurumlar vasitəsilə ictimai məlumatlandırma. Burada söhbət müdafiə və təhlükəsizlik sektoru ilə bağlı prosesləri tənzimləyən mülki rəsmi strukturlar - Nazirlər Kabineti və parlamentdən (xüsusilə təhlükəsizlik və təhlükəsizlik komitəsi) gedir. NATO ölkələrində güc strukturlarının qanunverici hakimiyyət qarşısında maksimum hesabatlılığı mövcuddur və bu səbəbdən parlamentin müvafiq komitəsi Silahlı Qüvvələr barədə əksər məlumatlara malik olur və onlar birbaşa olaraq ictimai məlumatlandırma prosesinin tərkib hissəsinə çevrilirlər.

Dünya ölkələrində güc strukturlarının ictimai məlumatlandırması: bəzi pozitiv faktlar

Dünyada güc strukturlarının ictimai məlumatlandırması necə qurulur? Bəzi faktları nəzərinizə çatdıraraq:

Rusiya bu problemin müəyyən həlli yolunu tapmağa müvəffəq olublar. Bildirək ki, Rusiya Silahlı Qüvvələrinin tabeliyində bir neçə

KİV və EİV var. Onlardan ən çoxtirajlısı məhz "Krasnaya Zvezda"dır. Bu gün Rusiya ordusunun KİV orqanları Silahlı Qüvvələrin tərbiyəvi işlər idarəsinə tabedir. Hazırda Müdafiə Nazirliyinə 9 mərkəzi qəzet və jurnal, 11 dairə və donanma qəzetləri, 29 birləşmə qəzetləri daxildir. Hərbi mətbuatda işləyənlərin ümumi sayı 5 min nəfərə yaxındır. Onlardan bir hissəsi kadr zabitləridir. Onların hazırlığı ilə Hərbi Universitetin mədəniyyət və jurnalistika fakültəsi məşğul olur. Lakin son vaxtlar onlarda da hərbi jurnalistlərin "vəzifədən və rütbədən məhrum edilməsi" kimi təkliflər ortaya çıxıb. Rusiyada hesab edirlər ki, "rütbə daşıyan jurnalistlər keçmişin qalıqlarıdır". Ekstremal Jurnalistika Mərkəzinin rəhbəri Oleq Panfilovun fikrincə, hərbi mövzunu işıqlandıran jurnalistlər hərbi rütbə daşımali deyillər. Onun sözlərinə görə, Rusiyada hərbi jurnalistikanın strukturunu dəyişdirmək zəruridir.

Rusiya hərbi mətbuatının bir sıra postsovet ölkələri üçün nüsxə ola biləcəyi məqamlar da var. Bu ölkədə vaxtilə Silahlı Qüvvələrdə yüksək vəzifə tutmuş şəxslər sonradan istefaya çıxarkən müstəqil hərbi qəzetlər yaratmağa üstünlük verirlər. Bu gün Rusiyada məhz keçmiş hərbiçilərin birbaşa iştirak etdiyi iki əsas qəzet fəaliyyət göstərir: "Nezavisimoye voyennoye obozreniye" ("NVO") və "Voyenno-promishlenniy kuryer" ("VPK"). Hər iki qəzet bu gün Rusiyada və Qərbdə çox oxunur. Bir maraqlı məqamı da deyək ki, Rusiya Müdafiə Nazirliyinin yüksəkrütbəli zabitləri öz sözlərini daha çox "VPK"dən deməyə üstünlük verirlər, nəinki "Krasnaya zvezda"dən. Çünki "VPK"-nın hadisələrə yanaşma tərzi daha müasirdir, "Krasnaya Zvezda" isə ənənəvi olaraq "rütbə və vəzifə xəstəliyi"ndən əziyyət çəkir.

ABŞ-da isə vəziyyət bir qədər fərqlidir. Bu ölkədə əsas məqsəd hərbi informasiyanın tez və səmərəli şəkildə yayılmasını təmin etməkdir. Əvvəlcə qeyd edək ki, hazırda Pentaqonun strukturlarında 2 min nəfərə yaxın jurnalist çalışır. Onlardan yalnız 10 faizinin hərbi rütbəsi var. Onlar Müdafiə Nazirliyinin ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə orqanlarının, mətbuat xidmətlərinin və nəşrlər redaksiyasının rəhbərləri vəzifəsini tuturlar. Sırf jurnalist işi ilə isə Müdafiə Nazirliyi və silahlı qüvvələrin növləri üzrə nazirliklərdə çalışan mülki qulluqçular məşğuldurlar.

Amerikada mətbuatın müxtəlif növləri üzrə mütəxəssisləri Pentaqonun İnformasiya Məktəbi hazırlayır. Bu gün ABŞ hərbiçilərinin tabeliyi altında çoxlu sayda qəzet və jurnal dərc olunur. Bu qəzet və

jurnallar həm də mülki şəxslər arasında yayılır. Pentaqonun əsas çap nəşri "Stars and Stripes"-dir ("Ulduzlar və zolaqlar"). Oxşar rəsmi orqanlar həmçinin digər qoşun növlərində də var. Bundan başqa ABŞ-ın hərbi strukturlarına 40-dan artıq peşəkar jurnal məxsusdur. Onların ümumi tirajı 500 minə çatır.

Qeyd edək ki, Pentaqonun fəaliyyətini işıqlandıran Amerika mətbuatının əhəmiyyətli hissəsi müxtəlif ictimai təşkilatlara məxsusdur. Həmin təşkilatlar bu nəşrləri öz vəsaitləri hesabına maliyyələşdirir. Bu gün ABŞ Müdafiə Nazirliyinin hərbi mətbuatın idarəedilməsi orqanlarının fəaliyyətinə dair çoxlu təlimatları, direktivləri, nizamnamələri mövcuddur. Bu istiqamətdə aparıcı rol Pentaqonun ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinə verilib. Onun başlıca məqsədi mülki və hərbi auditoriyaya istiqamətlənmiş informasiya siyasətini həyata keçirməkdir. Bu, ABŞ Silahlı Qüvvələrinə müsbət münasibətin formalaşdırılması məqsədilə həyata keçirilir.

Gürcüstanda ictimai təşkilatların və KİV-in ordu üzərində nəzarətinə hakimiyyət tərəfindən yaşıl işıq yandırılıb. Belə ki, Gürcüstanın Avroatlantik İnteqrasiya Nazirliyi yanında yaradılmış Şuraya həm QHT-lər, həm də KİV-lər daxildir. Bu Şura müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda həyata keçirilən islahatları daxil olmaqla, ümumilikdə Gürcüstanın NATO-ya inteqrasiyasını nəzarətdə saxlayır. Son 12 il ərzində Gürcüstanda güc strukturları ilə QHT və KİV-lər arasında konstruktiv münasibətlər yaranıb. Gürcüstanda jurnalistlərin hər şeyin yaxşı olduğunu yazmaq barədə öhdəlikləri yoxdur, problemlər barədə yazmaq, sadəcə, nüfuzu artırır. Gürcüstanda hərbcilərin jurnalistləri məhkəməyə verməsi ənənəsi yoxdur. Sadəcə olaraq onlara iradlar tutulur.

Müdafiə Nazirliyinin 2004-cü ildən bəri hərbi saytı var. 2007-ci ildə Gürcüstan Müdafiə Nazirliyi Cənubi Qafqazın digər ölkələri üçün nümunə ola biləcək bir addım da atıb: yerli QHT-lərlə çağırışçıların, əsgərlərin və zabitlərin hüquqlarının bir il ərzində monitorinqinə dair əməkdaşlıq sazişi imzalanıb. Bu saziş QHT-lərə hərbi hissələrə məhdudiyyətsiz daxil olmaq, şəkillər çəkmək, əsgərlərin vəziyyəti ilə tanış olmaq, hərbi münasibətləri təftiş etmək, sorğu keçirmək hüququ verirdi.

Gürcüstan Müdafiə Nazirliyində 2007-ci ildə İctimai Əlaqələr Departamenti yaradılıb. Əsas məqsəd xalqa və KİV-ə açıq olmaqdır.

Departament iki bölmədən ibarətdir: planlaşdırma, siyasət və təhlil bölməsi və ictimai məsələlər, media ilə əlaqələr bölməsi. İkinci bölmə cəmiyyətlə və KİV nümayəndələri ilə işləyir. Qarşıya qoyulmuş məqsədlərdən ən əsası gürcü ordusunun cəmiyyətdə populyarlaşmasından ibarətdir. Ən vacib məqam yeni nəsilə vətənpərvərliyi gücləndirməkdir. Departamentin bölmələrinin funksiyasına informasiya kampaniyasının təşkili, jurnal, broşür dərc etdirmək, İnternet-səhifənin yeniləşdirilməsi, dərc olunmuş məlumatların təhlili, KİV-in monitorinqi və sairə daxildir. Departament Gürcüstan Müdafiə Nazirliyinin rəsmi informasiya strategiyasına əsaslanır. Bu strategiyanın hazırlanması NATO-nun tələblərindən biri olub.

Departament eyni zamanda dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları üçün seminarlar keçirir və onları Müdafiə Nazirliyinin fəaliyyəti ilə maraqlandırır. Sözügedən struktur 3 əsas PR-kampaniya aparır: birincisi, elit korpusda zabıt vəzifəsini tutmaq üçün təbliğat qurur, ikincisi, ehtiyatda xidmət etmə barədə maarifləndirmə aparır və nəhayət, üçüncüsü, vətəndaşların könüllü şəkildə orduda xidmət etmələri üçün təbliğat aparır. Bütün bunları etməkdə məqsəd intellektual, təhsilli ordu yaratmaqdır. Gürcüstan Müdafiə Nazirliyinin orqanı olan "Gürcüstan Respublikasına xidmət edirəm" jurnalı gürcü və ingilis dilində nəşr edilir. Eyni zamanda Gürcüstan Müdafiə Nazirliyi "Georgia Today" qəzetində "Defense Today" əlavəsi dərc etdirir. İngilisdilli əlavə əsas etibarilə diplomatik korpusa göndərilir. Müdafiə Nazirliyi "SakarTVelo" ilə sıx əlaqələr qurub. Bu kanalın əsas şüarı "Vətənə xidmət edənlərə xidmət etməkdir". Müdafiə Nazirliyin 2004-cü ildən bəri hərbi saytı var.

Gürcüstan Müdafiə Nazirliyi həm müxalifətdə olan, həm də hakimiyyətə loyal münasibət göstərən QHT-lərlə işləyir, onlar arasında heç bir fərq qoymur. İki həftədən bir nazir və onun müavinləri səviyyəsində media üçün mətbuat konfransları keçirilir. Jurnalistlərin hərbi hissələrinə səfərlərinə məhdudiyyət yoxdur. Jurnalist departament rəhbərinə müraciət edir, o da qərar qəbul edir. 2007-ci ildə Gürcüstanın 600 milyonluq hərbi büdcəsinin 7,8 milyon dolları informasiya texnologiyaları sisteminin inkişafına xərclənib.

Gürcüstanda vətəndaşlar dövlət qurumlarına məktub göndərdikləri halda 10 gün ərzində onlara cavab verilməlidir. Əks təqdirdə dövlət strukturu məhkəməyə verilir və məhkəmə vətəndaşın xeyrinə qərar

çıxarır. Son 12 il ərzində Gürcüstanda güc strukturları ilə QHT-lər arasında konstruktiv münasibətlər yaranıb. Gürcüstanda jurnalistlərin hər şeyin yaxşı olduğunu yazmaq barədə öhdəlikləri yoxdur. Problemlər barədə yazmaq, sadəcə, nüfuzu artırır. Gürcüstanda hərbiçilərin jurnalistləri məhkəməyə verməsi ənənəsi yoxdur. Sadəcə olaraq onlara iradlar tutulur.

Hərbi təşkilat üzərində ictimai nəzarətin gerçəkləşməsində müəyyən təcrübə əsasən **Ukraynada** mövcuddur. MDB ölkələri içərisində yeganə olaraq Ukraynada güc strukturları üzərində ictimai nəzarət haqqında qanun var. Belə ki, 2003-cü ildə Ukraynanın Ali Radasında “Dövlətin hərbi təşkilatları və hüquq-mühafizə orqanları üzərində demokratik mülki nəzarət haqqında” qanun qəbul edilib. Qanuna görə, Ukrayna Silahlı Qüvvələrinin müdafiə naziri və digər rəhbər postlarına, eləcə də hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərliyinə mülki şəxslər təyin edilə bilər. Silahlı Qüvvələrdə və hüquq-mühafizə orqanlarında insan haqlarına nəzarət etmək üçün Ukrayna Parlamentinin hərbi qulluqçuların hüquqlarını müdafiə məsələləri üzrə təmsilçisi vəzifəsi yaradılıb. Ukraynada QHT-lərin və KİV-lərin Silahlı Qüvvələr və Hüquq-mühafizə orqanları ilə münasibətləri həm də bu qanunla tənzimlənir.

V HİSSƏ

AZƏRBAYCANDA HƏRBİ SAHƏDƏ ŞƏFFAFLIQ TƏRƏFDARI OLAN BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLAR

ŞİMALİ ATLANTİKA MÜQAVİLƏSİ TƏŞKİLATI (NATO). Bu təşkilatla Azərbaycan arasındakı əməkdaşlıq sənədlərinin əksəriyyətində - "Sülh naminə tərəfdaşlıq" proqramında (PfP), Fərdi Tərəfdaşlığa dair Əməliyyat Planında (IPAP) Azərbaycanda orduya demokratik nəzarət mexanizmlərinin tətbiqi zəruri istiqamət kimi qeyd olunur. Hazırda Azərbaycan və NATO arasında hazırlanan Müdafiə Təsisatlarının Qurulması üzrə Tərəfdaşlığın Əməliyyat Planı (PAP-DIB) isə, demək olar, başdan-başa demokratik nəzarətin tətbiqinə həsr olunub. Burada qeyd olunur

ki, müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində islahatların həyata keçirilməsi əsasən üç məqsədlə bağlıdır: birincisi, müdafiə sahəsinə şəffaf və demokratik nəzarətin tətbiq edilməsi, ikincisi, təhlükəsizlik siyasətinin inkişafında vətəndaşların iştirakının təmin olunması, üçüncüsü, müdafiə sahəsi ilə bağlı qanunvericiliyin və məhkəmə sahəsinin düzgün işləməsi. PAP-DIB-də Azərbaycanın müdafiə sahəsində demokratik institutların formalaşmasının zəruriliyi qeyd edilir. Bu istiqamətdə parlamentin orduya nəzarət funksiyasını həyata keçirməsi istənilir.

NATO-da hesab edirlər ki, müdafiə və təhlükəsizlik sektoru üzərində demokratik nəzarətin qurulması islahat prosesinin başlıca sütunudur.

AVROPADA TƏHLÜKƏSİZLİK VƏ ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATI (ATƏT). Azərbaycanda orduya demokratik nəzarət mexanizmlərinin yaradılmasında maraqlı olan təşkilatlardan biri də ATƏT-dir. Bu təşkilatın təmsilçiləri hesab edirlər ki, orduya nəzarət Silahlı Qüvvələrin güclənməsinə, eləcə də hərbiçilərin sosial rifahının təmin edilməsinə səbəb olacaq. İndiyədək ATƏT-in Azərbaycan hakimiyyəti ilə əməkdaşlığında orduya nəzarət məsələləri müzakirə edilən əsas mövzulardan olub. ATƏT-in təklif etdiyi "Çətir assosiasiyası" konsepsiyası isə çox sayda hərbyönlü QHT-nin bir assosiasiyada birləşməsinə nəzərdə tutur. Bu konsepsiyaya görə, QHT-lər "Çətir assosiasiyası" çərçivəsində arzuladıqları məsələnin gerçəkləşməsinə nail olmalıdırlar. Belə ki, bu qurum ekspertlərin, QHT-lərin fikirlərini parlamentə çatdıracaq. Parlamentin müdafiə və təhlükəsizlik məsələləri üzrə daimi komissiyası bu təklifləri qəbul edərək onları müvafiq güc strukturlarına ünvanlayacaq. Beləliklə, parlament komissiyası cəmiyyətlə güc strukturları arasında əsas vasitəçi olacaq. Azərbaycan üçün "Çətir assosiasiyası"nın hazırlanmasında Britaniya təcrübəsindən istifadə olunub. 2007-2009-cu illərdə ATƏT-in Bakı ofisinin bu istiqamətdə Bakıda keçirdiyi tədbirlər nəticəsiz başa çatdı.

AVROPA ŞURASI. Sözügedən qurumun Azərbaycanda hərbi qulluqçuların hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı söyləri də diqqət mərkəzindədir. Xatırladaq ki, 2006-cı il aprelin 11-də Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 11-ci sessiyasında "Hərbi qulluqçuların

hüquqlarına riayət olunması haqqında məruzə" təsdiq edilib. Sənəddə Avropa Şurasına üzv olan bir sıra ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycanda hərbi qulluqçuların hüquqlarının müdafiə olunmasına dair vəziyyətin təhlili əksini tapıb. Avropa Şurasına üzv olan bir sıra ölkələrin mütəxəssisləri hesab edirlər ki, müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində mövcud olan problemlərin həlli üçün orduya demokratik nəzarətin tətbiqi zəruridir.

AVROPA HƏRBİ ASSOSİASIYALAR TƏŞKİLATI (EUROMIL). Azərbaycanda orduya demokratik nəzarətin yaradılması istiqamətində söylərə yeni qoşulmuş təşkilatlardan biri də EUROMIL-dir. Bu təşkilat Avropanın hərbyönlü qeyri-hökumət təşkilatlarının daxil olduğu ən nəhəng hərbyönlü təşkilat hesab edilir. EUROMIL AŞ PA tərəfindən qəbul olunmuş insan hüquqlarının qorunmasına dair tövsiyələrin Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi səviyyəsində təsdiq edilməsinə çalışır. Ekspertlərin fikrincə, əgər bu baş versə, onda Avropa Şurasına üzv olan ölkələrin, o cümlədən Azərbaycanın qarşısında orduya nəzarətlə bağlı konkret öhdəliklərin qoyulması mümkün olacaq. Çünki tövsiyələr Nazirlər Komitəsi səviyyəsində qəbul olunduqdan sonra onlar Azərbaycanın da daxil olduğu Avropa Şurasının bütün üzvlərinə şamil edilməş olacaq.

SİLAHLI QÜVVƏLƏRƏ DEMOKRATİK NƏZARƏT CENEVRƏ MƏRKƏZİ (DCAF). Dünyada tanınmış bu qurumun "Müdafiə təsisatları: Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan və Moldovanın tələbatlarının qiymətləndirilməsi və ölkələr üzrə təhlillər" kitab-hesabatının İnternet versiyasında bildirilir ki, Azərbaycanın müdafiə sahəsində demokratikləşmənin çox zəif getməsi bir sıra problemlərin ortaya çıxması ilə müşayiət olunur. Ekspertlər bildirirdilər ki, Azərbaycanda orduya vətəndaş nəzarəti mexanizminin tətbiqi iflasa uğrayıb. Bu istiqamətdə rəsmilərin söylər göstərməsi sezilmir. DCAF ekspertlərinin fikrincə, Azərbaycanda orduya demokratik nəzarət mexanizmlərinin tətbiqi vacibdir. 2005-ci ildən etibarən Azərbaycanda müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin vəziyyəti və ordu quruculuğu perspektivləri ilə maraqlanan DCAF-ın Azərbaycanla bağlı əsas məqsədi ölkədə hərbi sahədə çalışan qurumlar, eləcə də Prezident Aparatı, Müdafiə Nazirliyi, Nazirlər Kabineti və digər nazirliklər arasında səlahiyyət bölgüsünü

aydınlaşdırmaqdır. Bu qurumun ekspertlərinin fikrincə 2 prinsip aydın tanınmalıdır: xalq bilməlidir ki, əsgərlər onlar üçün çalışırlar, əsgərlər də bilməlidirlər ki, onların qulluqları siyasi qərardan irəli gəlir. DCAF-da hesab edirlər ki, hazırda Azərbaycanda müdafiə və təhlükəsizlik sahəsi üzrə demokratik nəzarət olmasa da, siyasi nəzarət mövcuddur. Onların fikrincə, ilkin dövrlər üçün bu, keçərlidir. Amma gələcəkdə siyasi nəzarət demokratik elementlərdən təşkil olunmalıdır. DCAF-da düşünürlər ki, Azərbaycanda orduda, silahlı qüvvələrdə həddindən artıq məxfiliyin olması anlaşılmır. Təşkilat ekspertlərinin fikrincə, ölkənin müharibə şəraitində olması barədə gətirilən səbəblər əsaslı hesab edilə bilməz. Təşkilat ekspertləri hesab edirlər ki, müharibə məsələlərindən kənarda olan bir sıra məsələlər var ki, onların ictimaiyyətlə, parlamentlə müzakirəsini təşkil etmək labüddür. Bu ona görə edilməlidir ki, silahlı qüvvələrin nəyə görə mövcud olduğu və nəyə xidmət etdikləri barədə insanların, ictimaiyyətin anlayışı genişlənmiş olsun.

VI HİSSƏ

NƏYİ ƏLDƏ ETMƏK OLMAZ? HƏRBİ SİRR HAQQINDA MÖVCUD QANUNVERİCİLİK

Vikipediya internet ensiklopediyasında dövlət və hərbi sirrlərə belə tərif verilib: dövlət və hərbi sirr —dövlətin hərbi, xarici-siyasi, iqtisadi, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti ilə bağlı olub, dövlət tərəfindən mühafizə edilən və yayılması dövlətin təhlükəsizliyinə ziyan vura bilən məlumatlardır. Dövlət və hərbi sirri təşkil edən məlumatların üç məxfilik dərəcəsi müəyyənləşdirilir: «xüsusi əhəmiyyətli», «tam məxfi» və «məxfi».

Hərbi informasiya və onun əldə edilməsi yolları. "İnformasiya əldə etmək haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 10-cu maddəsində (İnformasiyanın təsnifatı) deyilir ki, "Əldə olunma növünə görə informasiya ümumi istifadə üçün açıq və alınması məhdudlaşdırılan informasiyalara bölünür. Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə əldə olunması məhdudlaşdırılmayan

informasiyalar açıq informasiyalar sayılır". Əldə edilməsi qanunla məhdudlaşdırılan informasiyalar hüquqi rejiminə görə məxfi və gizli (konfidensial) olur. Məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi, istifadəsi qaydaları və mühafizəsi "Dövlət sirri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilir. Konfidensial informasiyanın toplanmasına, işlənməsinə, istifadəsinə və yayılmasına yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş hallarda yol verilə bilər. Qanunun 9-cu maddəsində deyilir ki, açıq məlumatın əldə edilməsi aşağıdakı yollarla təmin edilir:

internet informasiya ehtiyatları vasitəsilə;

rəsmi nəşrlərlə;

kütləvi informasiya vasitələrinin yayılması ilə;

kitabxanalar, ictimai informasiya mərkəzləri, kütləvi istifadənin mümkün olduğu digər yerlərdə sənədlərlə tanış olmaq üçün şərait yaradılması yolu ilə;

fiziki və hüquqi şəxslərə təqdim edilməsi ilə;

qanunvericiliklə nəzərdə tutulan başqa üsullarla.

Açıq məlumatın alınması qaydası və şərtləri "İnformasiya əldə etmək haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, digər qanunvericilik aktları və ya müqavilə ilə (məlumatın verilməsi müqavilə əsasında həyata keçirilsə) müəyyən olunur. Məlumatın verilməsi barədə müqavilə mülki qanunvericiliyə uyğun bağlanır. Dövlət hakimiyyəti orqanları, bələdiyyələr müqavilənin olmamasına görə məlumatı verməkdən imtina edə bilməzlər". 11-ci maddədə bildirilir ki, məlumatın əldə edilməsi üçün sorğunun verilməsi və məlumat əldə edilməsi haqqında sorğuya baxılması "İnformasiya əldə etmək haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir".

Qanunun 181-3 maddəsində informasiya əldə etmək haqqında qanunvericiliyin pozulması hallarından danışılır. Qeyd edilir ki, bu hallar aşağıdakılardan ibarətdir:

- İnformasiya sahibi tərəfindən açıq informasiyanı əldə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması və ya sorğuçuya bilərəkdən yanlış informasiya verilməsinə görə -

fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin iyirmi mislindən iyirmi beş mislinədək miqdarda, vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin səksən mislindən doxsan mislinədək miqdarda, hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidinin iki yüz əlli mislindən üç yüz mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

- İnformasiya sahibi tərəfindən informasiyanın əldə olunmasının təşkil edilməməsinə görə -

fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin iyirmi mislindən iyirmi beş mislinədək miqdarda, vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin səksən beş mislindən doxsan mislinədək miqdarda, hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidinin iki yüz əlli mislindən üç yüz mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

- İnformasiyanın əldə edilməsi haqqında yazılı sorğunun qəbul edilməsindən imtina olunmasına görə -

fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin iyirmi mislindən iyirmi beş mislinədək miqdarda, vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin doxsan misli miqdarında, hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidinin üç yüz misli miqdarında cərimə edirlər.

- İnformasiya sahibi tərəfindən malik olduğu sənədlərin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş saxlanma, komplektləşdirilmə və mühafizə qaydalarının pozulmasına görə -

fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin iyirmi mislindən iyirmi beş mislinədək miqdarda, vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin səksən mislindən doxsan mislinədək miqdarda, hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidinin iki yüz əlli mislindən üç yüz mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

- İctimaiyyətdə maraq doğuran hüquq pozuntuları barədə məlumatı açıqladığı üçün vəzifəli şəxsin təqib olunmasına görə -

vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin səksən mislindən doxsan mislinədək miqdarda, hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidinin iki yüz əlli mislindən üç yüz mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

- **Sorğuçu tərəfindən qulluq vəzifəsini yerinə yetirmək bəhanəsi ilə, yaxud qulluq mövqeyindən istifadə etməklə şəxsi məqsəd üçün informasiya əldə edilməsi və ya qulluq vəzifəsini yerinə yetirərkən əldə etdiyi informasiyadan digər məqsədlər üçün istifadə edilməsinə görə -**

vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin səksən mislindən doxsan mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

Hərbi məlumatların yayılmasına qoyulan məhdudiyyətlər. Dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu qanundan və Azərbaycan Respublikasının digər normativ-hüquqi aktlarından ibarətdir. Bu qanunun müddəaları Azərbaycan Respublikasının ərazisində və onun hüdudlarından kənarda Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanları, təşkilati-hüquqi formasından və mülkiyyət növündən asılı olmayaraq, bütün müəssisə, idarə və təşkilatları, dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin tələblərini yerinə yetirmək öhdəliyi götürmüş və ya statusuna görə buna borclu olan Azərbaycan Respublikasının vəzifəli şəxsləri və vətəndaşları, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər tərəfindən hökmən icra edilməlidir. Digər dövlətlər tərəfindən Azərbaycan Respublikasına verilmiş dövlət sirri təşkil edən məlumatlar bu qanuna müvafiq mühafizə edilir.

Hərbi sahədə aşağıdakı məlumatlar dövlət sirrini təşkil edir (7 sentyabr 2004-cü ildə qəbul edilmiş 733-IIQ sayılı “Dövlət sirri haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununun 5-ci maddəsi)

- Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin, başqa silahlı birləşmələrinin, qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər qoşunlarının strateji, operativ və səfərbərlik üzrə yerləşdirilməsinə dair əməliyyatların hazırlanması və keçirilməsi üzrə strateji və əməliyyat planlarının, döyüşü idarəetməyə dair sənədlərinin məzmunu, onların döyüş və səfərbərlik hazırlığı, səfərbərlik ehtiyatlarının yaradılması və istifadəsi haqqında;

- Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq yaradılmış digər silahlı birləşmələrinin quruculuq planları, silahların və hərbi texnikanın inkişafının istiqamətləri, silah və hərbi texnika nümunələrinin yaradılması və modernləşdirilməsi üzrə məqsədli proqramların, elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin məzmunu və yerinə yetirilməsinin nəticələri haqqında;

- silah və hərbi texnika nümunələrinin taktiki-texniki xarakteristikaları və döyüşdə tətbiqi imkanları, hərbi təyinatlı yeni növ maddələrin xüsusiyyətləri, resepturaları və ya texnologiyaları haqqında;

- milli təhlükəsizlik və müdafiə mülahizələrinə görə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən obyektlərin dislokasiyası, təyinatı, hazırlıq və müdafiə olunma dərəcəsi, tikintisi və istismarı, habelə bu obyektlər üçün torpaq, yer təki və akvatoriyalar ayrılması haqqında;

- qoşunların dislokasiyası, həqiqi adları, təşkilati strukturu, şəxsi heyətinin sayı və onların döyüş təminatı haqqında, həmçinin hərbi-siyasi və ya əməliyyat şəraiti haqqında;

- Azərbaycan Respublikası ərazisinin müdafiə və mühüm iqtisadi əhəmiyyətli geodeziya məntəqələrinin və coğrafi obyektlərinin koordinatları haqqında.

İqtisadi sahədə aşağıdakı məlumatlar dövlət sirrini təşkil edir:

- Azərbaycan Respublikasının və onun ayrı-ayrı bölgələrinin mümkün hərbi əməliyyatlara hazırlıq planlarının məzmunu, silah və hərbi texnikanın istehsalı və təmiri üzrə sənayenin səfərbərlik gücü, hərbi sahədə istifadə edilən xammal və materialların strateji növlərinin göndərilməsi həcmi, ehtiyatları, həmçinin dövlət material ehtiyatlarının yerləşdirilməsi, faktik həcmi və istifadəsi haqqında;

- Azərbaycan Respublikasının müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədi ilə onun infrastrukturundan istifadə olunması haqqında;

- mülki müdafiə qüvvələri və vasitələri, inzibati idarəetmə obyektlərinin dislokasiyası, təyinatı və müdafiə olunma dərəcəsi, əhalinin təhlükəsizliyinin təmin olunma dərəcəsi, dövlətin təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün nəzərdə tutulan nəqliyyat və rabitənin fəaliyyəti haqqında;

- dövlət müdafiə sifarişlərinin həcmələri, planları (tapşırıqları), silah, hərbi texnika və digər hərbi məhsulların buraxılması və göndərilməsi (pul və ya natura ifadəsində), onların buraxılışı üzrə mövcud güc və bu gücün artırılması haqqında, göstərilən silah, hərbi texnika və digər hərbi məhsulları işləyib hazırlayan və ya istehsal edən müəssisələr, onların kooperasiya üzrə əlaqələri haqqında;

- dövlətin təhlükəsizliyinə təsir edən mühüm müdafiə və ya iqtisadi əhəmiyyəti olan elmi və texniki nailiyyətlər, elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor, layihə işləri və texnologiyaları haqqında;

- siyahısı qanunvericiliklə müəyyənləşdirilən strateji növlü faydalı qazıntıların ehtiyatlarının, istehsalının, idxalı və ixracının, satışının həcmi, dövlət ehtiyatları haqqında, pul əskinazlarının, qiymətli kağızların hazırlanması, saxtalaşdırmadan qorunması, həmçinin dövlətin maliyyə fəaliyyətinin digər xüsusi tədbirləri haqqında.

Xarici siyasət sahəsində aşağıdakı məlumatlar dövlət sirrini təşkil edir:

- Azərbaycan Respublikasının xarici-siyasi və xarici-iqtisadi fəaliyyəti haqqında, əgər onların vaxtından əvvəl açıqlanması dövlətin təhlükəsizliyinə ziyan vura bilərsə;

- Azərbaycan Respublikasının digər dövlətlərlə hərbi, elmi-texniki və başqa sahələrdə əməkdaşlığı haqqında, əgər onların vaxtından əvvəl açıqlanması tərəflərdən heç olmasa biri üçün diplomatik fəaliyyətinin həyata keçirilməsində çətinlik yaranmasına səbəb ola bilərsə.

- Kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti sahəsində məlumatlar:

- kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin qüvvə və vasitələri, mənbələri, metodları, planları və nəticələri haqqında, habelə bu fəaliyyətin maliyyələşdirilməsinin göstəriciləri haqqında, əgər bu göstəricilər sadalanan məlumatları açıqlayırsa;

- kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlarla konfidensial əsaslarla əməkdaşlıq edən və əməkdaşlıq etmiş şəxslər haqqında;

- dövlət mühafizəsi obyektlərinin təhlükəsizliyinin təmin olunmasının təşkili, qüvvə və vasitələri, metodları haqqında, habelə

bu fəaliyyətin maliyyələşdirilməsinin göstəriciləri haqqında, əgər bu göstəricilər sadalanan məlumatları açıqlayırsa;

- şifrlənmiş, o cümlədən kodlaşdırılmış və məxfiləşdirilmiş rabitə sistemləri haqqında, şifrlər, şifrlərin işlənməsi və hazırlanması, onlarla təminat, şifrləmə və xüsusi mühafizə vasitələri haqqında, xüsusi təyinatlı informasiya-analitik sistemləri haqqında;

- məxfi məlumatların mühafizəsi metodları və vasitələri haqqında;

- dövlət sirrinin mühafizəsinin təşkili və faktiki vəziyyəti haqqında;

- Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin mühafizəsi haqqında;

- Azərbaycan Respublikasında dövlətin müdafiəsinin, təhlükəsizliyinin və hüquq-mühafizə fəaliyyətinin təmin olunması ilə əlaqədar dövlət büdcəsinin xərcləri haqqında;

- dövlətin təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədilə keçirilən tədbirləri açıqlayan kadr hazırlığı haqqında.

Qanunvericilikdə son dəyişiklik. Xatırladaq ki, prezident İlham Əliyev 2007-ci ilin iyununda Prezident İlham Əliyev «Dövlət sirri haqqında qanun»un tətbiq edilməsi ilə bağlı 2004-cü il noyabrın 5-də imzaladığı fərmana əlavələrin edilməsi barədə yeni fərman imzalayıb. Bununla Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətinin səlahiyyəti artıb. Fərmanda bildirilir ki, «Dövlət sirri haqqında qanun»un tətbiq edilməsi ilə bağlı 2004-cü il noyabrın 5-də imzalanmış fərmanına aşağıdakı məzmununda 3.6-cı bənd əlavə edilir: «3.6. Dövlət mühafizə obyektlərinin və mühafizə olunan obyektlərin informasiya və rabitə sistemlərində və şəbəkələrində dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına idarələrarası nəzarəti öz səlahiyyətləri daxilində Azərbaycan Respublikasının Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti həyata keçirir.».

«Dövlət sirri haqqında» qanunun tətbiq edilməsi ilə bağlı 2004-cü il noyabrın 5-də imzalanmış fərmanın 3.5-ci maddəsində bildirilirdi ki, «Dövlət sirri haqqında qanun»un 32.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş «müvafiq icra hakimiyyəti orqanı»nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi həyata keçirir.

«Dövlət sirri haqqında» qanunda isə deyilir: «32.1. Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, yerli özünüidarə orqanlarında, müəssisə, idarə və təşkilatlarda dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına idarələrarası nəzarəti Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı həyata keçirir». Yəni dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına idarələrarası nəzarəti indiyə qədər MTN həyata keçirirdi.

Yeni fərmandan sonra dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına idarələrarası nəzarəti MTN-lə yanaşı Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti də həyata keçirir.

VII HİSSƏ

RƏSMİLƏR, MEDIA VƏ EKSPERTLƏR NƏ DÜŞÜNÜR?

“Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsinin gedişində həyata keçirilən debatlarda və reallaşdırılan müsahibələrdə Azərbaycanda hərbi sahədə informasiyanın əldə edilməsi vəziyyətinə dair müxtəlif mövqelər, çıxışlar dinlənilib və yaxud bəyan edilib. Onlardan bəziləri diqqətinizə çatdırılır.

Mövqelər

Böyükağa Ağayev, www.analitika.az saytının redaktoru:

Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin ictimaiyyətdən kifayət qədər qapalı qurum olduğunu, həmin nazirliyin mətbuat xidmətinin isə öz işini yalnız təkzib üzərində qurduğunu nəzərə alsaq, aydın olur ki, hərbi sahədə informasiya əldə etmək heç də asan deyil. Bu sahə ilə bağlı mətbuatda gedən məlumatları isə yalnız müstəqil jurnalistlərin ciddi söyləri nəticəsində ərsəyə gələn bir iş kimi qiymətləndirmək gərəkdir.

Məncə hər şeydən öncə Müdafiə Nazirliyinin özünə ictimaiyyəti informasiya ilə təmin etmək mədəniyyətini aşılamaq, bu qurumu az qala Qobustan turməsidək qapalı bir sistemdən açıq, şəffaf bir nazirliyə çevirmək gərəkdir. Təbii, heç kim onlardan dövlət sirrini tələb etmir, amma əksər hallarda çox elementar məsələlər barədə tam susqunluq nümayiş etdirilməsi səbəbindən nazirliyin özünün informasiya mədəniyyətindən çox-çox uzaq olduğu gözə çarpır.

Kənan Quluzadə, “Cənubi Qafqaz” Araşdırmalar Mərkəzinin eksperti:

Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək son dərəcə çətinidir. Bunu müharibə şəraiti ilə əlaqələndirirlər və bu məntiqidir. Bununla yanaşı son zamanlar orduda "dedovşına" halları ilə bağlı məlumatlar cəmiyyət üçün daha açıq olub, cəmiyyətin ordu üzrə nəzarətinin yaranması tendensiyası özünü büruzə verir.

Hərbi informasiya çox zaman dövlət sirri statusuna malikdir. Bununla bağlı bu sahədə digərlərində olan şəffaflığı gözləmək və istəmək çətinidir. Ordu haqda məlumatların indikindən daha çox yayılması birbaşa Qarabag probleminin həlli ilə bağlıdır. Sülh bərqərar olandan sonra jurnalistlərin məlumat əldə etmək imkanları genişlənəcək.

Mehriban Vəzir, “Əsgər və Əsgər Ailələri” ictimai birliyinin sədri:

Bu gün Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək çox çətinidir. Hərbi sahə demokratik idarəetmə gücündə olmadığından, rüşvət, oğurluq və cinayət əməlləri hədsiz çox olduğundan “sirli qala” şəklində fəaliyyət göstərməyə çalışır.

Məncə Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün böyük kadr islahatları olmalıdır. Türkiyə- NATO standartları ilə hərbi təhsil-təlim görmüş zabitlər idarəetmədə olmalıdırlar. Və yaxud idarəetmə üçün belə bir kadr

bankı hazırlanmalıdır. MN-nin korrupsiyalasmış və dövləti cinayətlərə bulaşmış Rusiya nöqərləri hərbi sahədən qovulmalıdır.

Hazırkı dövəmdə isə informasiya ala bilməyən hər bir jurnalist, QHT və ya vətəndaş Müdafiə Nazirliyini məhkəməyə verməlidir.

Xalid Vahidoglu, Regional İnsan Huquqları və Media Mərkəzinin sədri:

Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək həqiqətən çox çətindir. Bu isə müxtəlif səbəblərlə bağlıdır. Hərbi rəhbərliyin qənaətinə görə, müharibə şəraiti olduğu üçün ordu ilə bağlı bütün məlumatlar açıq olmamalıdır. Amma belə yanaşma hesab edirəm ki, ordumuzun xeyrinə işləməyən amildir. Son illərin də təcrübəsi göstərdi ki, problemləri gizlətdikcə onların sayı daha da artır. Özü də hər gizlədilən xəbər özündən daha ağır nəticələrə səbəb olan yeni bir hadisənin baş verməsi üçün zəmin olur. Buna görə də ordu nəinki mətbuata, həm də cəmiyyətə açıq olmalıdır. Ən azı ona görə ki, hər bir ölkə vətəndaşı bu və ya digər dərəcədə hərbi sahə ilə bağlıdır. Düşünürəm ki, bu gün elə bir şəxs tapmaq olmaz ki, bu yaxınlardan kimsə hərbiyə olmasın. Buna görə də, vətəndaşların ehtiyacı olduğu informasiyalar onlar üçün açıq olmalıdır. Belə olarsa həm də ordudakı xoşagəlməz hadisələrin qarşısı alınır. Gözəl bir məsələ deyildiyi kimi: informasiya azadlığı ictimai işləri yerinə yetirən, xalqın həyatına təsir imkanları olan qurumların başı üzərində parlayan, onların gündəlik necə işlədiklərini xalqa göstərən gün işığıdır. Qaranlıq və bataqlıq tezliklə pis əməllərin oylağına çevrildiyi kimi xalqın gözündən gizlənməyə çalışan qapalı qurumlarda əyriliyə yuvarlanırlar.

Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün ilk növbədə hərbi sahədə yeni mühit yaradılmalıdır. Orduda xidmət edən şəxslərin düşüncəsi dəyişdirilməlidir. Bu reallığı qəbul etmək lazımdır ki, baş verənləri gizləmək problemdən çıxış yolu deyil. Nəticəni görüb, araşdırıb onun səbəblərini aradan qaldırmaq lazımdır.

Ruhəngiz Hüseynova, Qadınlar Arasında Həmrəylik İctimai Birliyinin sədri:

Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək çox çətindir. Mənə elə gəlir ki, informasiya əldə etmək sahəsində islahatlar aparılmalıdır və Türkiyə təcrübəsinə istinad edilməlidir

Elşad Paşasoy, "Yeni Müsavat" qəzetinin əməkdaşı:

Azərbaycanda nəinki hərbi, hətta mülki sahədə də informasiya almaq çox çətindir. Əgər bu gün müstəqil mətbuat qeyri-hərbi qurumdan belə asanlıqla məlumat ala bilmirsə, onda hərbi sahədən məlumat almağın çətinliyindən danışmağa lüzum qalmır. Bu gün mətbuat Silahlı Qüvvələrimizdəki durumla bağlı nəinki məlumatlandırılmır, hətta hansısa məlumatın dəqiqləşdirilməsi prosesinə günlərlə vaxt və xeyli əsəb xərcləmək lazım gəlir. Məsələn, iyulun 13-də Füzulidəki hərbi hissədə baş verən qanlı olayla bağlı məlumatın 1 ay sonra təsdiqlənməsi vəziyyətin real göstəricisidir.

Vaxtilə Müdafiə Nazirliyinin səlahiyyətli şəxsləri ilə görüşlərdə müxtəlif təkliflərimizi vermişik və onlar öz növbəsində hərbi sahə ilə bağlı qəzetimizlə mümkün qədər normal əməkdaşlıq etməyə vəd veriblər. Ancaq üstündən keçən illər ərzində vəziyyət yaxşılığa doğru bir o qədər də dəyişməyib. Mən əminəm ki, əgər nazir Səfər Əbiyev ölkənin aparıcı mətbuat orqanları üçün şəxsən açıq olsa, o zaman tabeçiliyindəkilər də öz üzərinə düşəni yerinə yetirməyə çalışar. Ancaq bu da uzunmüddətli olmaya bilər. Müasir dünyagörüşlü insanların iş başına gəlməsi lazımdır. Elə bir insanın ki, ordudakı reallıqlardan yazıb faciələrimizə son qoyulmasını istəyən mətbu orqanı məhkəməyə çəkməkdən zövq almasın.

Rasim Musabəyov, politoloq:

Mən bu sahə ilə dərindən məşğul olmuram və bu səbəbdən nəyisə təsdiq etmək niyyətində deyiləm. Amma mənə bəllidir ki, xarici

mənbələrdə olan informasiyanı Müdafiə Nazirliyinin strukturlarından əldə etmək praktik olaraq mümkün deyil.

Məncə Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün təkid göstərmək lazımdır. Digər ölkələrdə, həmçinin Gürcüstan və Ermənistanda sözügedən sahədə vəziyyəti danışmaq lazımdır. Xarici mənbələrdən istifadə etmək lazımdır. Başlıcası ordu məmurlarına izah etmək lazımdır ki, biz Vətənimizi heç də onlardan az sevmirik və Azərbaycanın müdafiə qabiliyyətinin möhkəmlənməsini arzulayırıq.

Ceyran Bayramova, "Zerkalo" qəzetinin əməkdaşı:

Bu gün Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək olduqca çətinidir. Demək olar ki, Müdafiə Nazirliyi hazırda yeganə nazirlikdir ki, ondan hər hansı bir məlumatı almaq çox çətinidir. Ən əsası da, məlumat verilsə ya böyük gecikdirilməsi ehtimalı ilə verilir, ya da hər hansı bir suala tək cavab bu olur - bu haqda məlumatımız yoxdur. Bu da Müdafiə Nazirliyində məlumatı mediaya çatdırmaq mədəniyyətinin olmadığını göstərir. Doğrudur, əvvəlki illərə baxanda vəziyyət müsbət tərəfə bir qədər dəyişib, amma yenə də qənaətbəxş deyil. Amma ümumilikdə hərbi sahədə, yəni nazirlikdən olmasa da digər müstəqil hərbi ekspertlərdən məlumat toplamaq mümkündür. Lakin problem ondadır ki, müstəqil hərbi ekspertlər çox azdır, məlumat qaynaqları da çox məhduddur, bu da öz növbəsində hər hansı bir məlumatın düzgün yaxud da yanlış olduğunun yoxlanması istiqamətində bir sıra problemlərə gətirib çıxarır.

Məncə bu gün Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün ilk növbədə cəmiyyət hərbi sahəyə aid informasiyalara biganə qalmamalıdır – cəmiyyətdə hərbi məsələlərə maraq oyatmaq lazımdır. Bu öz növbəsində Müdafiə Nazirliyinin bir qədər məsuliyyətli olmasına və informasiyaları vaxtılıq vaxtında cəmiyyətə çatdırılmasına təkan verə biləcək. İkincisi də, hərbi saytların və informasiya agentliklərinin sayı çoxalmalıdır.

Hərbi jurnalistləri stimullaşdırmaq üçün müxtəlif üsullardan istifadə etmək olar, bu onların hərbi qurumlarla, həmçinin Müdafiə Nazirliyi ilə sıx ünsiyyətdə olmasına gətirib çıxaracaq.

Vüsalə Rüstəmovə, "Bizim Yol" qəzetinin əməkdaşı:

Əslində hərbi sahədə informasiya əldə etmək çətin deyil. Azərbaycan kiçik ölkədir. Nə hadisə baş verirsə, həmin dəqiqə informasiya yayılır. Eləcə də hərbi sahədə baş verən hadisələr. Lakin əldə olunan informasiyanın rəsmi şəkildə təsdiqi məsələsi çətinidir. Müdafiə Nazirliyi informasiyaları ancaq tekzib edir. Mətbuat bir neçə gün yazandan sonra məcbur olur təsdiqləyir. Yəni hərbi sahədə informasiyalar ancaq qeyri-rəsmi olaraq əldə olunur.

Məncə Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün sistem qurulmalıdır. Məsələn, Müdafiə Nazirliyi bir ara bu sistemi qurmuşdu. Ayda bir dəfə mətbuat konfransı keçirirdi. Mətbuata açıq olduğundan artıq MN ətrafında gəzən söz-söhbətlər də müəyyən qədər səngimişdi. Məncə, ayda bir dəfə mətbuat konfransı keçirmək ənənəsini yenidən bərpa etmək lazımdır. Hətta Səfər Əbiyev də belə mətbuat konfranslarında iştirak etməlidir.

Vahid Qazi, “İnam” Plüralizm Mərkəzinin sədri: Bu gün rəsmi orqanlardan ən adi informasiyaların əldə olunması müşkül məsələdir. Nazirlik və komitələrin mövcud saytları ümumi xarakterlidir. İnformasiya almaq üçün edilən rəsmi müraciətlər də kara gəlmir. Bəzi QHT-lərin bu sahədəki araşdırmaları da göstərir ki, hələ də bir çox məmurlar “dövlət sirri” ilə “informasiya əldə etmək hüququ” anlayışlarının mahiyyətini anlamır, yaxud anlamaq istəmirlər. Bu sahədə mövcud qanun da çox “dişsizdir”. Adi məlumatlara çıxış məhdud olan yerdə hərbi sahədə informasiyaların əlçatarlığından danışmaq mümkün deyil.

- Fikrimcə, bu gün Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı

siyasi mədəniyyətə, dövlət qulluğu fəlsəfəsinə, şəffaf ictimai münasibətlər ənənəsinin oturuşmasına, korrupsiyasız idarəetməyə və s. bağlı məsələdir. Sualda deyilən inkişafa cavabda yazılan tələblərsiz çatmaq mümkün deyil.

Xaqani Səfəroğlu, “Ayna” qəzetinin siyasi yazarı:

Bu gün Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək çox çətindir. Ordu ilə bağlı informasiyalar şəffaf olmalıdır. Burada hər hansı təhlükəsizlik və ya erməni problemi axtarmaq sadəcə bəhanədir. Məncə, Silahlı Qüvvələrdə korrupsiya və rüşvət, bütün qanunsuzluqların səbəbkarları ordu ilə bağlı informasiyaların şəffaf olmasında maraqlı deyillər.

Hesab edirəm ki, Müdafiə Nazirliyi jurnalistlərlə konstruktiv əməkdaşlıq yoluna keçməlidir. Müdafiə Nazirliyi ordudan yazan jurnalistlərlə birgə “Hərbi İnformasiya Bürosu” təşkil etməlidir. Hərbi Birləşmələrdə KİV-ə yayılmaq üçün xəbərləri göndərən və sualları cavablandıracaq səlahiyyətli şəxslər müəyyənləşdirilməli və onlar MN mətbuat xidməti ilə əlaqəli işləməlidir.

Hərbdən yazan jurnalistlər xarici mlkələrin hərbi ali məktəblərində “hərbi jurnalist” ixtisası üzrə kursa göndərilməli və ya onlar üçün burada xüsusi kurslar açılmalıdır. Ali Hərbi Məktəbdə “hərbi jurnalist” ixtisası açılmalıdır.

MN-inin mətbuat xidməti yenidən təşkil edilməli və ştatı artırılmalıdır. Azərbaycan silahlı əqüvvələrinə daxil olan hərbi birləşmələrin ümumilikdə yeni qəzeti nəşr edilməlidir.

Tapdıq Fərhadoglu, "Turan" İnformasiya Agentliyinin əməkdaşı:

İlk əvvəl jurnalistlə hərbi jurnalisti bir-birindən ayırmaq lazımdır. Jurnalist heç kimin ruporu ola bilməz. Jurnalistin işi olan hadisələri qanun çərçivəsində ictimaiyyətə çatdırmaqdır. Hərbi sirr olmayan

bütün məlumatlar cəmiyyətə çatdırılmalıdır. Hərbi jurnalistika isə idarə olunandır - bu jurnalistika növü güc strukturlarının tərkibində olur. Bəllidir ki, bu gün dünyada güc strukturlarının nəzdində olan mətbuat ictimaiyyət üçün maraq kəsb etmir.

Müstəqil KİV-in əsas işi güc strukturlarının sifarişini cəmiyyətə çatdırmaq, cəmiyyətin reaksiyasını isə, əksinə, güc strukturlarına ötürməkdən ibarət olmalıdır. Azərbaycan Müdafiə Nazirliyi mətbuat xidmətinin işində son zamanlar şəffaflıq hiss edilir, bir sıra məlumatlar cəmiyyət üçün daha açıq olub.

Fəzail Həsənov, Ombudsman Aparatının nümayəndəsi:

Bu gün müdafiə və təhlükəsizlik sektoru ilə bağlı dəqiq və qərəzsiz informasiyaların yayılması zəruridir. Bir sıra jurnalistlərin ordu ilə bağlı ilkin anlayışları yoxdur, onların bu sahədən hansısa bir məqalə yazması anlaşılmazlıq yarada bilər. Fikrimcə, hərbi sahədə yazmaq peşəkarlara həvalə edilməlidir.

İbrahim Rüstəmov, "Azərbaycan Ordusu" qəzetinin baş redaktor müavini:

1992-ci ildən hərbi jurnalistikadayam. Azərbaycanın ümumi jurnalistikasında olan problemlər hərbi jurnalistikaya da təsir edib. Biz jurnalistikamızda olan problemləri aradan qaldırmamış hərbi jurnalistikanın inkişafından danışa bilmərik. Azərbaycanda ordu ilə bağlı neqativ halların qəzetlərin manşetinə çıxarılmasını düzgün hesab etmirəm. Fikrimcə, bu kimi hallar ölkədə hərbi-vətənpərvərlik ruhuna təsir edir.

Yaşar Cəfərli, "Ehtiyatda və İstefada olan Zabitlər" İctimai Birliyinin sədri:

Ölkənin müharibə şəraitində olması, torpaqlarımızın 20 faizinin işğal altında qalması bu gün Azərbaycanda güc strukturları ilə KİV arasında münasibətlərə xüsusi özəllik gətirir. Məhz bu məsələ hərbi

jurnalistikanın inkişafında və güc strukturlarının ictimaiyyəti məlumatlandırma siyasətində xüsusi sədlər yarada bilər və bu, təbiiidir. Lakin bu, Azərbaycan vergi ödəyicilərinin ordudakı vəziyyətdən, islahatlar prosesindən xəbərsiz qalmasına dəlalət etməməlidir. Müharibə şəraitində olan, torpaqları işğal altında olan dövlətlərdə hərbi sektor barədə ictimai məlumatlandırmanın bir qaydası var və Azərbaycan o qaydadan yararlanmalıdır. Bu baxımdan Gürcüstan nümunəsi təqdirəlayiq hesab edilə bilər.

Fikrimcə, Azərbaycanda "hərbi sirr" anlayışına da aydınlıq gətirilməlidir. Müdafiə Nazirliyi ilə müstəqil KİV-lər və hərbyönlü QHT-lər arasında münasibətlər qaydaya düşməlidir, bu isə tərəflərin söylərindən asılıdır.

Çıxışlar

“Biz açıq olası qurumlardan nə ala bilərik ki, Müdafiə Nazirliyindən nəşə tələb edə bilək”

Zamin Hacı, “Yeni Müsavat” qəzetinin köşə yazarı

Bu gün Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək çətinidir, daha doğrusu Müdafiə Nazirliyi ancaq özünə sərf edən informasiyanı yayır. Biz ordudan yalnız kimsə öldürülüb meyiti gələndə xəbər tuturuq. Obrazlı desək, bura ölü qurumdur - xəbər əvəzinə meyit çıxır. Xalq ordu ilə maraqlanmalıdır. Ümumiyyətlə, ordunun şəffaflığı cəmiyyətin demokratiklik səviyyəsindən asılıdır. Bizdə heç qul bazarındakı adamdan da informasiya almaq olmur, hamı qorxur.

Bir konsepsiya olaraq bütün dünyada ordular bir qədər qapalı olurlar. Biz açıq olası qurumlardan nə ala bilərik ki, Müdafiə Nazirliyindən nəşə tələb edə bilək. Misal üçün, rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi. Biz ordan məlumatı zülmə alırıqsa, bizim durub Müdafiə Nazirliyindən nəşə ummağa... Şəxsən mənim Müdafiə Nazirliyinə elə bir iradəm yoxdur. Çünki adama deyərlər ki,

qardaş get hələ birinci məktəbdən, bazardan, açıq olan yerlərdən məlumat al, sonra tikanlı məftillərlə əhatələnmiş bir yerdən istəyərsən. Onu ala bilmirik axı. Bu məsələnin bir tərəfi.

İkincisi, bir fakt deyim: Səfər Əbiyevin Azərbaycan mətbuatına sonuncu dəfə nə vaxt müsahibə verdiyi kimin yadına gəlir? Mənim yadıma gəmir. Ümumiyyətlə, xatırlayıram ki, Müdafiə Nazirliyinin geniş şəkildə, idarə rəislər, nazir müavinləri səviyyəsində sonuncu dəfə mətbuat konfransı 1998-ci ildə keçirilib. 1998-ci ildə Zabitlər Evində keçirilən mətbuat konfransında Üzeyir bəy, Mehman Səlimov, kadrlar idarəsinin rəisi iştirak edirdi. Bütün jurnalistlər oraya yığılmışdı. Düzdür, o vaxt şəxsən məni müzakirə etmək üçün yığılmışdılar. Amma nə dəxli var. Çox açıq diskussiya getdi, onlar məni təkzib etməyə çalışdılar.

Bunu nəyə görə dedim. Bir ordunun rəhbəri təkcə bir nazirdən ibarət deyil axı. Burada ölkədə tanınmalı olan generallar var. Tutaq ki, mən indi fikirləşsəm ABŞ ordusunun 3 generalının adını çəkəram, amma Azərbaycan Ordusunun generallarını mən tanımıram. Nəyə görə tanımıram. Çünki, bunlar xalq arasına çıxmağa qorxurlar. Çıx xalq arasına, qoy xalq da sənə ulduzunu görsün, bir fəxr eləsin.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqında hərbi obrazı yoxdur. 1992-93-cü illərdə xalq arasında hərbinin bir obrazı var idi. İndi gizlənirlər, məlum məsələdir niyə gizlənirlər.

Məlumatlandırma siyasəti ona görə yoxdur ki, ortaya çıxarılacaq bir şey yoxdur: nəyi çıxardacaq? Mən əslində Səfər Əbiyevi qınamıram, çıxıb nə deyəcək?"

“Təkcə jurnalistlər yox, tədqiqatçılar üçün də Müdafiə Nazirliyinə çıxış “sıfır” bərabərdir”

Elxan Mehdiyev, Sülh və Münaqişələrin Həlli Mərkəzinin direktoru

Mən təhlükəsizlik sahəsində bir tədqiqatçı olaraq hərbi məlumatlara çox böyük ehtiyac duyuram və bu işlə də 10 ildən artıqdır məşğul oluram. Mən Azərbaycanda xarici səfirliklərinin qəbullarına tez-tez qatılıram. O tədbirlərdə Azərbaycanın Müdafiə Nazirliyinin nümayəndələrindən başqa hamısı ilə rahat söhbət edə bilərəm. Amma bizim Müdafiə Nazirliyinin nümayəndəsi ilə təmaslar heç cür alınmır.

Müdafiə Nazirliyindən heç bir zaman məlumat ala bilməmişəm, görüş istəmişəm, heç bir zaman mümkün olmayıb. Mən bir neçə il Vaşinqtonda işləmişəm, universitetlərdə çalışmışam. Pentaqonda istənilən şöbənin nümayəndəsi ilə bir həftə ərzində görüşmək mümkündür. Bizdə isə bu məhdudiyyət təkcə jurnalistlərə deyil, ekspertlərə də aiddir. Gürcüstanda tamamilə fərqli bir situasiyadır. Şərqi Avropa ölkələrində, Ukraynada bu məsələ çox açıqdır. Ukraynada xüsusi ekspert qrupları var ki, onlar Müdafiə Nazirliyində görüş keçirərək beynəlxalq təhlükəsizlik məsələlərini müzakirə edirlər. Amma bizdə ekspertlərin belə imkanı yoxdur. Təkcə jurnalistlər yox, tədqiqatçılar üçün də Müdafiə Nazirliyinə çıxış “sıfır” bərabərdir”.

“Müdafiə Nazirliyi hərbi mövzuda yazan jurnalistləri yetişdirməlidir”

Azad İsazadə, müstəqil hərbi ekspert

Hər bir dövlətdə hərbiçilər çalışırlar ki, məlumatı az versinlər, sadəcə dövlət, qanun tərəfindən tələb olunmasa onlar məlumatı gizlədəcəklər. Amma istər ABŞ-da, istərsə də Avropa ölkələrində cəmiyyətin nəzarəti səbəbindən hərbiçilər məlumatı verməyə məcburdurlar. Bu ölkələrdə açıqlanması mümkün olan məlumatların siyahısı mövcuddur. Bu siyahını heç də Müdafiə Nazirliyi yaratmayıb, məsələyə qanunverici hakimiyyət baxır. Təəssüflə deməliyəm ki, bizdə bu prinsip yoxdur.

Azərbaycanda jurnalistikanın səviyyəsinin beynəlxalq jurnalistikaya çatmaması barədə fikirlə tam razıyam. Amma razılaşaq ki, bizim ordunun da səviyyəsi beynəlxalq standartlara çatmır. İndi biz gözləməliyik ki, nə vaxt jurnalistlərimiz və ya ordumuz beynəlxalq səviyyəyə çatacaq? Bu inkişaf edən daimi bir prosesdir. Gəlin günahı jurnalistlərdə görməyək. Onlar da əksinə günahı orduda görə bilirlər.

Fikrimcə, Müdafiə Nazirliyi hərbi mövzuda yazan jurnalistləri yetişdirməlidir. Demirəm ki, jurnalistlər hərbi məktəb qurtarmalıdır. Amma müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda yazan jurnalistlər üçün hansısa kurslar, treninqlər, seminarların keçirilməsi zəruridir. Jurnalistlər üçün hərbi texniki terminləri öyrənmələri üçün treninqlər keçirilməlidir.

Bu gün Müdafiə Nazirliyi ilə QHT-lər arasında birgə fəaliyyət yoxdur. Bu səbəbdən biz -vətəndaş cəmiyyəti Silahlı Qüvvələr barədə məlumatları ayrı-ayrı mənbələrdən almağa məcbur oluruq. Sözsüz ki, belə olduqda ordu barədə neqativ məlumatlar ortaya çıxa bilər.

“İnformasianın verilməsində ciddi problemlər və məhdudiyyətlər mövcuddur və bu dörd əsas səbəblə şərtlənir”

Üzeyir Cəfərov, “Hərbi Jurnalistlər” İctimai birliyinin sədri

Demokratik ölkələrdə güc strukturları KİV-ə həvəslə məlumat verməyə razı olurlar, çünki onların məqsədləri var, hədəfdə ölkənin milli maraqlarıdır. Qeyri-demokratik ölkələrdə isə hərbi məmurlar media ilə münasibətlərdən qaçır. Onlar hesab edirlər ki, KİV-ə məlumat verməklə ölkənin müdafiə qüdrətinə zərər gətirə bilirlər. Amma onları qorxudan məsələ güc strukturlarında şəfaflığın yaranması nəticəsində neqativ halların üzə çıxma biləcəyi təhlükəsidir.

Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin nə dərəcədə inkişaf etməsinə dair sual əslində bütün postsovet ölkələrinin

əksəriyyəti üçün aktualdır. Mən Azərbaycanı hərbi sahədə informasiyanın əldə edilməsi mədəniyyətinin mövcudluğu prizmasından postsovet ölkələri arasında orta mövqeyə qoyardım. Lakin sözsüz ki, informasiyanın verilməsində ciddi problemlər və məhdudiyyətlər mövcuddur və bu dörd əsas səbəblə şərtlənir: *birincisi*, Azərbaycan Ermənistanla müharibə şəraitindədir və torpaqlarımızın 20 faizi erməni işğalındadır. Dövlət rəsmilərinin fikrincə, bu vəziyyətdə ordu ilə bağlı məlumatların tam olaraq cəmiyyətə açıqlanması mümkün deyil, ona görə ki, ölkənin müdafiə qüdrətinə xələl gətirilə bilər. Düzdür mən bununla tam razılaşıram, eyni zamanda bu başqa bir söhbətin mövzusu ola bilər. *İkinci* səbəb isə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində təmsil olunan və informasiya təbliğatına məsul bir sıra şəxslərin peşəkarlığının aşağı olması ilə əlaqələndirilə bilər. Onların bir çoxu informasiyaların ötürülməsinin müasir qaydalarına bələd deyillər. Bu xüsusda onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda güc strukturlarının ictimai məlumatlandırma mexanizmləri, mətbuat konfranslarının keçirilməsi prosedurları təəssüf ki, hələ də qeyri-müəyyəndir. Bir sıra güc strukturlarının – xüsusilə Müdafiə Nazirliyinin və Dövlət Sərhəd xidmətinin rəsmi saytlarının olmaması Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya vermək mədəniyyətinin vəziyyətinin göstəricisidir. *Növbəti* səbəb hərbi sahədə məlumat əldə etmək istəyən KİV və QHT əməkdaşlarının bir çoxunun peşəkarlığının aşağı olması ilə bağlıdır. Bəziləri məlumatsızlıqdan qeyri-ciddi suallarla güc strukturlarına müraciət edirlər və ya hansısa şantaj xarakterli, reketçsinə yanaşmalar da olur.

Nəhayət növbəti - *sonuncu* səbəb isə, hərbi sahədə neqativ halların olmasında maraqlı olan, korrupsiyaya və rüşvətxorluğa bulaşmış bir sıra məmurların fəaliyyəti ilə əlaqəlidir. Güc strukturlarının büdcəsinin necə xərclənməsi, tenderlərin hansı şərtlərlə keçirilməsi və nəticədə kimlərin hansı cəhətinə görə qalib elan olunmasına dair məlumatların əksər hallarda qapalı saxlanması sözsüz ki, şübhələrə səbəb olur.

Azərbaycan mətbuatında hərbi sahədə yazan jurnalistlərin peşəkarlığının yüksək səviyyədə olmadığı qənatındayəm. Fikrimcə, burada jurnalistlərin özlərinin də günahı var, amma güc strukturlarının məsuliyyəti daha böyük hesab edilməlidir. Gürcüstan və Ukrayna nümunəsinə baxmaq kifayət edər. Məlumdur ki, bu ölkələrin Silahlı Qüvvələrinin NATO standartlarına keçidi çərçivəsində müdafiə və təhlükəsizlik məsələlərində ölkənin vətəndaş cəmiyyətinin fəallaşdırılması istiqamətində ciddi addımlar atıldı. Gürcüstanda güc strukturları tərəfindən hərbi sahədə yazan jurnalistlərin zəruri bilik və təcrübələrə malik olmaları üçün intensiv kursların, hərbi hissələrə səfərlərin həyata keçirilməsinə başlandı. Təsədüfi deyil ki, bu ölkənin Avroatlantik İntegrasiya Nazirliyi çərçivəsində yaradılmış ictimai şurada müstəqil, aparıcı hərbi jurnalistlər də aparıcı mövqe tuturlar. Ukraynada isə güc strukturlarının qarşısına hərbi jurnalistlərin sorğularına qısa zaman kəsiyində cavab verilməsi öhdəliyi qoyulub. Ukraynda hərbi jurnalistlər məqsəddən şəkildə sərbəstdirlər və onların yazdıqları bir çox faktlara Azərbaycanda bəlkə də “hərbi sirr” damğası vurula bilər.

“Mətbuatda hərbi sahədə yazan jurnalistlərin ixtisaslaşması işinə başlanılmalıdır”

Elçin Eldəniz, “Ayna” qəzetinin əməkdaşı:

Azərbaycanda hərbi jurnalistlərin peşəkarlığının artırılması məsələsi diqqətdən kənarda qalıb. Ölkənin iki əsas hədəfi – torpaqların işğaldan azad olunması və hərbi islahatların uğurla həyata keçirilməsi sözsüz ki, həm də informasiya təbliğatının düzgün qurulmasından keçir. Bunun əsas dayağı isə müstəqil, vətənpərvər, hərbi sahədə bilikli və təcrübəli jurnalistlərdir. Buna nail olmaq üçün hökumət və onun ayrı-ayrı qurumlarının fəaliyyətinin uzlaşdırılmasına ehtiyac yaranıb.

İlk növbədə mətbuatda hərbi sahədə yazan jurnalistlərin ixtisaslaşması işinə başlanılmalıdır. Bu gün bir sıra KİV-də jurnalistlər həm mədəniyyətdən, həm siyasətdən, həm sosial sahədən,

həm iqtisadiyyatdan, həm də ordudan yazır. Düzdür, qeyd edilən sahələrin hamısı ordu mövzusu ilə uzlaşdırıla bilər, amma etiraf olunmalıdır ki, ordu xüsusi bir sahədir və jurnalistlərin bu sahəyə hazırlaşdırılması, peşəkarlıqlarının təkmilləşdirilməsinə xüsusi yanaşılmalıdır.

Fikrimcə, istər hərbi tədris, istərsə də mülki ali məktəblərdə hərbi informasiyanın verilməsi – hərbi jurnalistika fakültələrinin yaradılması zəruridir. Bu fakültələrdə xidmətdə və ehtiyatda olan hərbiçilər, media ekspertləri, beynəlxalq mütəxəssislər dərs deməlidirlər. Eyni zaman güc strukturları tərəfindən praktik fəaliyyətdə olan jurnalistlər üçün daimi qısamüddətli illik kursların keçirilməsi vacibdir. Bu, güc strukturlarının vəsaiti hesabına, ya da donor təşilatlar tərəfindən maliyyələşdirilə bilər. Məqsəd bir olmalıdır: hərbi yəni yazan jurnalistlərə orduda aparılan islahatlar barədə daim məlumatlar verilməsi və onların vasitəsi ilə cəmiyyətin informasiya acılığından çıxarılması. Bu, həm də dövlətin milli təhlükəsizliyi üçün vacib məsələdir.

“Müdafiə Nazirliyindən yeganə istəyimiz minaya düşən şəxslərlə bağlı dəqiq məlumatlardır”

Hafiz Səfixanov, Minalar Öleyhinə Azərbaycan Kampaniyası İctimai Birliyinin sədri

Bu gün Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək olduqca çətindir. Bunu məşğul olduğumuz sahənin hərbi sahə ilə bağlılığı və uzun illər bu sahədə çalışaraq topladığımız təcrübəyə əsaslanaraq bildirirəm. Müdafiə Nazirliyinin müvafiq strukturlarına və şəxsən müdafiə nazirinə ünvanladığımız heç bir məktuba cavab ala bilməmişik. Bunu nezərə alaraq biz daha bu struktura məktub və ya sorğu göndərmirik.

Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün yəqin ki, Müdafiə Nazirliyi rəhbərliyində

köklü dəyişiklik aparılmalıdır. Və yaxud da Azərbaycan reallığını nəzərə alaraq daha yüksək instansiyadan onlara göstəriş verilməlidir.

“Bizim təşkilat Azərbaycanda silahların qadağan olunması işi ilə məşğul olan ilk qeyri-hökumət təşkilatıdır. 1998-ci ildən işləyirik. Sözü düz, biz dafələrlə Müdafiə Nazirliyi ilə kontaktda olmağa çalışmışıq, işimizin xüsusiyyəti bunu tələb edir. Amma təəssüflər olsun ki, lazımi, daha səhih, dəqiq məlumatların Müdafiə Nazirliyindən alınmasında biz həmişə problemlərlə rastlaşmışıq. Açıq son 4-5 ildir ki, biz artıq Müdafiə Nazirliyinə müraciət etmirik. Bunun da səbəbləri var. Ən əsası onu deyim ki, bir neçə il öncə Tiflisdə minalarla bağlı çox nüfuzlu bir beynəlxalq konfrans keçirilirdi. Konfransda 90-a yaxın ölkənin nümayəndəsi qatılmışdı. O cümlədən Azərbaycan həm rəsmi, həm də QHT təmsilçiləri üzrə nümayəndələrlə təmsil olunmuşdu. Müdafiə Nazirliyindən Beynəlxalq Əlaqələr İdarəsinin rəisi də daxil olmaqla 4 nəfər yüksək rütbəli hərbi təmsil olunurdu. Konfransın gedişi zamanı bir anlaşılmaqlıq yarandı. Bunun da baskarı yenə ermənilər oldu. Erməni nümayəndəsi qalxıb dedi ki, Ermənistan tərəfinin guya Dağlıq Qarabağ hadisələri ilə bağlı 14 min nəfər minaya düşəni var və beynəlxalq birlik onlara heç nə kömək etmir və s. Erməni tərəfinin çıxışı sənədlərə düşdü. Fasilə zamanı dedilər ki, Azərbaycan tərəfi çıxış etməlidir və qeyd edilən rəqəmin düzgün olmadığını bildirməlidir. Müdafiə Nazirliyindən gedən yoldaşların hamısı üzvlərini mənə tutub dedilər ki, çıxış edim. Mən razılaşdım, bir şərtlə, Azərbaycanda minaya düşənlərin sayı rəsmən deyilsin. Mən də həmin rəsmi məlumata istinadən çıxış edim, ölkənin mövqeyini səsləndirim. Siz bunu demirsiniz, müraciət edirik, görüşürük, rəsmi məktub göndəririk demirsiniz.

Çıxış oldu. Ermənilərin 14 minaya düşmək məsələsinin yalan olduğu sübut edildi, bir neçə ildən sonra beynəlxalq strukturlar Ermənistanda monitoring keçirdilər və 398 nəfər minaya düşən tapdılar. Amma buna baxmayaraq onların çıxışı rəsmi sənədlərə düşdü və 90 ölkənin nümayəndəsində rəy formalaşdı. Birinci informasiya şüurlarda daha çox qalır.

Həmin Müdafiə Nazirliyinin nümayəndələri ilə eyni qatarda getmişdik, eyni qatarda qayıtdıq gəldik. Yol boyu apardığımız müzakirə bu oldu ki, əməkdaşlıq etməliyik, işləməliyik, qarşılıqlı məlumatlar verilməlidir. Nəyisə rəsmi strukturlar deyə bimirə, QHT-lər, mətbuat deyə bilər. Yekdil qərarımız bu oldu ki, Bakıya çatan kimi nazirə məruzə olunacaq, ondan razılıq alınacaq və hansısa hərbi sirr daşımayan məlumatlar veriləcək, biz də həmin məlumatlardan istifadə edib, öz təbliğatımızı quracağıq.

10 il keçib, yenə “köhnə hamam, köhnə tas”dır. Səhf etməirəmsə, 2005-ci ilə qədər müraciət etmişik, ondan sonra müraciət etmirik. Əldə etdiyimiz məlumatlar digər dövlət orqanlarından, QHT-lərdən, mətbuatdan və yerlərdə olan koordinatorlarımızdan gəlir.

Müdafiə Nazirliyindən yeganə istəyimiz minaya düşən şəxslərlə bağlı dəqiq məlumatlardır. Bizim üçün qaranlıqdır ki, aktiv döyüş əməliyyatlarının aparıldığı 1991-94-cü illərdə minaya düşmüş, həlak olmuş, əlil olmuş şəxslər haqqında məlumatların gizlədilməsində hansı hərbi sirr və yaxud dövlət sirri ola bilər.

Bu gün kimsə minaya düşübsə, indi məlumat ala biməsək də 10 gündən sonra alır. Artıq Azərbaycan cəmiyyətindən bunu gizlətmək mümkün deyil. 90-a yaxın beynəlxalq təşkilatla əlaqəsi olan təşkilat adından məlumat göndərəndə bir var Müdafiə Nazirliyinə istinad edəsən, bir də var lokal koordinator. Bunların səviyyəsi fərqlidir.

QHT rəhbəri olaraq, bir vətəndaş kimi şəxsən mənə dövlətin hərbi və ya dövlət sirləri ilə bağlı heç bir məlumat lazım deyil. Bizə sadəcə mina qurbanları ilə bağlı məlumatlar lazımdır ki, onları beynəlxalq tədbirlərdə səsləndirək”.

“Bəzən jurnalistlər elə primitiv suallar, mövzular qoyurlar ki...”

Teymur Abdullayev, Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidmətinin əməkdaşı

KİV və Müdafiə Nazirliyi arasında münasibətlərin normallaşması zəruridir. Müdafiə Nazirliyi KİV üçün mətbuat konfransları keçirir və yaxın gələcəkdə bu tip tədbirləri intensivləşdirmək istəyindədir. Eyni zamanda Azərbaycanda hərbi jurnalistikanı inkişaf etdirməyin zəruriliyi ortadadır.

Azərbaycanın müharibə vəziyyətində olması, torpaqlarımızın ermənilər tərəfindən işğal altında olması faktı həmişə jurnalistlərin diqqətində olmalıdır. Media anlamalıdır ki, yazdıqlarını düşmən tərəf də oxuyur və bu, müdafiə qüdrətimizə zərbə vura bilər.

Avropa ölkələrinin mətbuatı kifayət qədər peşəkar orqanlardır. Amma bizdə jurnalistlər bəzən elə primitiv suallar, mövzular qoyurlar ki, təsəvvür edin ki, hərbdən xəbəri olmayan adama da desən, həmin adamlar gülünc vəziyyətdə qalarlar.

Şəxsən Müdafiə Nazirliyi adından onu deyə bilərəm ki, biz hər ayın əvvəlində bütün tədbirlər planı haqqında, bir sözlə Müdafiə Nazirliyinin həyata keçirməsi nəzərdə tutulan, gələn qonaqlar, səfərlər barədə ictimaiyyətə məlumat veririk. Bundan başqa Azərbaycan müharibə şəraitində yaşadığı üçün cəbhə xəttində baş verən hadisələr, atəşkəs və s. barədə hər gün məlumat veririk. Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidməti bayram günlərində də növbəli sistemlə işləyir və cəmiyyəti məlumatlandırmaqda davam edir.

Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidməti rüblük və illik mətbuat konfransları keçirir. Günün müxtəlif saatlarında istənilən jurnalist mətbuat xidmətinə zəng vuraraq istədiyi suallara cavab ala bilər. Müdafiə Nazirliyi mümkün olan bütün tədbirləri həyata keçirir.

Ola bilər ki, baş verən hadisə ilə bağlı hər hansı məlumatın verilməsi gecikdirilsin. Çünki qeyri-dəqiq məlumatı vermək düzgün deyil. Heç olmasa hadisənin mahiyyətini bilib məlumat vermək daha

yaxşıdır, nəinki tələm-tələsik məlumatı vermək. Çünki burada söhbət insan həyatından, dövlətin müdafiə qüdrətindən söhbət gedir.

Çox şadam ki, belə mövzular qoyulur, qarşılıqlı fikirlər deyilir. Ola bilər ki, hansısa fikir qəbul olunmur, hansısa əksinə qəbul olunur. Amma istənilən halda məsələnin çözümü üçün belə debatların təşkil olunması yaxşıdır. Biz bu tədbirlərdə iştirak edirik və iştirak etməkdə davam edəcəyik. Bu da Müdafiə Nazirliyinin QHT-lərə, mətbuata verdiyi diqqətdən irəli gəlir.

“Beynəlxalq normalara görə jurnalisti sirri yaydığı üçün kimsə ittiham edə bilməz”

İdrak Abbasov, Ekstremal Jurnalistika İnstitutunun rəhbəri:

Avro-atlantik məkana inteqrasiyanı özü üçün prioritet seçmiş bir ölkə üçün bu sahədə vəziyyət ürəkaçan deyil. Düzdür, Daxili Qoşunlar və qismən də Sərhəd Qoşunları kütləvi informasiya vasitələri ilə işləməyə cəhd edirlər. Amma bu qurumlar da mətbuatdan ehtiyat edirlər. Bu ya onların qərarları ilə bağlı kifayət qədər muxtar olmadıqlarından və ya kimsə, hansısa qurumun onların KİV-ə açıq olmasından narahat olmasından irəli gəlir.

Müdafiə Nazirliyinin informasiya siyasətində isə problemlər var. Bu, ya bu sahəyə məsul olan şəxslərin “ordu adamı” olmadıqlarından irəli gəlir, ya da bu hörmətli nazir Səfər Əbiyevin siyasətidir. Məsələn bu yaxınlarda Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidmətinin əməkdaşı ordumuzun itkiləri barədə əslində açıq olan məlumatları gizlətməyə cəhd etdi...

Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətini inkişaf etdirmək sahəsində görüləsi iş çoxdur. İlk öncə ordu ilə işləyən jurnalistlərin peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması (söz yox ki, peşəkarlara azad meydan – qəzet-radio və televiziya da verilməlidir) lazımdır. Əslində hansısa hərbi hissədə bəzək-düzək verilmiş stolun, hansısa müğənni ətrafında pərvaz edib oynayan əsgərlərin və ya ara-

bir poliqonlardan hansısa süjetlərin ekrana gətirilməsinin bizim mövzuya qətiyyəən aidiyyatı yoxdur. Söhbət sırf peşəkar jurnalist işindən gedir. Əgər yuxarıda sadaladıqlarımda məlumat yükü yoxdursa, deməli bu jurnalist işi deyil – sovetlərin bizə zaman-zaman sırıdığının tərsı olaraq jurnalist yaradıcı, təbliğatçı və s. deyil - jurnalist xəbər verəndir. Bununla bərabər, hər b sahəsində cəmiyyəti məlumatlandırmağa məsul olan bir idarə formalaşdırılmalı və ya bu idarə varsa onun əməkdaşları formalaşdırılmalıdır. Ən azı həmin əməkdaşlar “Dövlət sirri” haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu mükəmməl öyrənməli və dövlət sirrinə aid olmayan, açıq məlumatları gizlətməklə əslində böyük xidmət göstərdiklərini düşünməsinlər.

Bir reportyor kimi mənim Qərb mətbuatı ilə əməkdaşlıq təcrübəm var, bu istiqamətdə həm təhsil almışam, həm nəzəri, həm də praktik bilgilərim var. Beynəlxalq standartlara görə, jurnalist əldə etdiyi məlumatı, qərəzsiz, balanslı, şəxsi mövqeyi və senzurası olmadan olduğu kimi ictimaiyyətin diqqətinə çatdırmalıdır. Sözsüz, bu dediklərimi Azərbaycan kimi nə hər b, nə də sülh şəraitində yaşayan və mətbuatı o qədər də azad olmayan, demokratikləşmə sahəsində qüsurları olan ölkələrdə həyata keçirmək mümkün deyil. Məsələn jurnalist bir əsgərin digəri tərəfindən döyülməsi, zabitin əsgəri onun üçün kontur yükləməməyə təhrik etməsi və ya hansısa gizirin hərbi hissədən 1 kilo kartofu oğurlamağı barədə məlumat yaysa bu halda jurnalist arzuolunmaz şəxs elan edilir və bəzi emisarlar hətta həmin jurnalisti Ermənistanın “şpionu” kimi təqdim edir. Əslində isə belə jurnalist həm peşə borcunu vicdanla yerinə yetirir və ordudakı naqisliklərin aradan qaldırılmasına yardımçı olur. Gox sadə bir misal gətirdim və bu gətirdiyim misal istənilən ölkənin ordusunda ola bilər və sözsüz ki, bu faktı ortaya çıxaran jurnalist böyük qonorar almaqla bərabər, normal ölkənin normal Müdafiə Nazirliyindən də təşəkkür alır. Azərbaycanda isə “biz müharibə şəraitində yaşayırıq” ifadəsini özünə de viz edib ordumuzun ancaq tərifləməsini, naqisliklər və problemləri ört basdır edənlər qəhrəman, vətənpərvər sayılır. Amma belə insanlar bəlkə özləri də bilmədən orduda problemlərin artmağına səbəbə olurlar. Obyektiv jurnalistin vicdanlı işinin nəticəsi

olaraq problem aradan qaldırılır və sonda döyüş qabiliyyətli, nizam-intizamlı ordu formalaşır.

Bəli, beynəlxalq normalara uyğun olaraq yayılmağı yenə də etik baxımdan məqbul sayılmayan məlumatlar da var. Bura regionçuluq, etnik, irqi ayrı seçkilik, dini dözümsüzlük və sairə ilə bağlı məlumatları daxil etmək olar. Məsələn bakılı əsgər şəkili əsgəri “gözüo yiyim” ifadəsini işlətdiyi üçün döyüb və ya bu qəbildən başqa bir məlumatı yaymaqla jurnalist ciddi münafişələrin başlamasına səbəb ola bilər. Sözsüz ki, bu qəbildən baş verən hadisələrin üstündən də keçmək olmaz, çünki gündüz saatlarında kimsənin gözünü yumması ilə gecə olmur. Gecənin olması üçün günün batması lazımdır. Bu kimi hallarda daha diplomatik ifadələr və kimsəni qıcıqlandırmayacaq yanaşma ilə məlumatı ünvanına çatdırmaq lazımdır.

Hərbi mövzuları işıqlandıran Azərbaycan jurnalistlərinin başqa bir problemi də hərbi sirri yaymaqda ittiham olunmaları riskinin mövcudluğu ilə bağlıdır. Qanunla da jurnalistdən hərbi və dövlət sirlərinin yaymamaq tələb edilir. Amma beynəlxalq normalara görə jurnalisti hərbi və ya dövlət sirrini yaymağa görə kimsə ittiham edə və ya onu üstünə belə bir öhdəçilik qoya bilməz. Bəli, müvafiq ordu birləşmələrinin KİV-lərinin əməkdaşları həm hərbi, həm də dövlət sirrinin daşıyıcıları ola bilər, onlar bu məsələyə görə qanuni şəkildə üstlərinə öhdəçilik götürüblər. Jurnalistin isə heç bir öhdəçiliyi olmadığı üçün o qanuni yolla əldə etdiyi məlumatın hərbi və ya dövlət sirrinə aid olub-olmadığını aydınlaşdırmaq üçün baş sındırmamalı və məlumatı dərhal yaymalıdır. Əlbəttə ki yayılmış sirrə görə kimsə cəzalandırıla bilər və sözsüz ki, bu həmin sirrin qorunmasına məsul olan şəxs və ya şəxslər olmalıdır. Sözsüz ki, əgər jurnalist qanunsuz şəkildə hərbi və ya dövlət sirri təşkil edən məlumatı əldə edibse və yayıbsa o da məsuliyyətdən kənar qalmır.

Hərbi məlumatların yayılmasında senzura müharibə gedəndə qanunla tətbiq oluna bilər. Bu hal isə adətən müharibədə iştirak edən ölkələrin mətbuata aid olunur, əcnəbi jurnalistlər isə döyüş

meydanından təmsil olunduqları əcnəbi KİV-lərə məlumat ötürürlər. Beynəlxalq normalara uyğun olaraq bu halda jurnalistlər döyüş taktikası, silah-sursatların dislokasiyası, döyüş texnikasının sayı, bir sözlə döyüş meydanında görüb, çəkdikləri hər şey barədə məlumat verə bilərlər. Amma burada da məhdudiyyətlər var. Məsələn mülki şəxslərin güllələnməsi, mərmidən və ya başqa fiziki təsirdən eybəcər hala düşmüş meyitlər, qan və s. göstərmək habelə təsvir etmək etik baxımdan məqbul deyil. Döyüş zamanı jurnalistlər üçün qızıl qaydalar da var - jurnalist heç bir halda hansısa ölkənin, hətta müharibədə heç bir tərəf olmayan öz ölkəsinin də xüsusi xidmət orqanına bu məlumatları ötürə bilməz, jurnalist hərbi geyimdə və ya hərbi geyimə bənzər libasda ola bilməz, jurnalist heç bir halda əlinə silah götürə bilməz. Bunları etdiyi halda o avtomatik olaraq jurnalist statusunu itirir və müharibənin sərt qayda-qanunu ona qarşı işə düşür.

Bəli bu da sirr deyil ki, bu gün Azərbaycanda normal jurnalistika ilə məşğul olan şəxslər ilk öncə azərbaycanlıdırlar, hər birimiz həm də Azərbaycanla-Ermənistan arasında davam edən informasiya müharibəsinin əsgərləriyik. Biz Ermənistanın da KİV-lərini oxuyuruq və erməni jurnalistlərinin də bu savaşa necə döyüşdükələrinin şahidi oluruq. Bütün bunlara baxmayaraq biz Azərbaycanda demokratik bir cəmiyyətin qurulması, döyüş qabiliyyətli, nizam-intizamli ordumuzun olmağını istəyiriksə problemləri qabartmalı və müvafiq orqanlar enerjilərini jurnalistlərin üstünə hücum çəkməyə deyil, həmin problemləri həllinə sərf etməlidirlər.

Qeyd: bu məqalə "Doktrina" Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzinin Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondunun dəstəyi ilə keçirdiyi "Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı" layihəsi çərçivəsində keçirilən "Hərbi məlumatların yayılmasında məhdudiyyətlər olmalıdırmı?" adlı debat çərçivəsində dərc olunur.

VIII HİSSƏ

İNFORMASIYALI CƏMİYYƏT: AZƏRBAYCAN KEÇİD MƏRHƏLƏSİNDƏ

“Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsi “Şənbə gecəsi Sevil Nuriyeva ilə” verilişində (6 mart 2010) - STENOQRAM

Martın 6-da “Şənbə gecəsi Sevil Nuriyeva ilə” adlı verilişdə “Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzinin və “Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyi tərəfindən həyata keçirilən “Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsi çərçivəsində sonuncu müzakirə-debat keçirilib. Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun maliyyə dəstəyi ilə gerçəkləşdirilmiş tok-şouda “Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzinin və “MilAz” İnformasiya Agentliyinin baş direktoru Cəsur Sümərinli, “Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyinin sədri və www.milaz.info saytının baş redaktoru Üzeyir Cəfərov, “Ehtiyatda və İstefada olan Zabitlər” İctimai Birliyinin sədri, “Müdafiə və Təhlükəsizlik Sektoruna İctimai Nəzarət” Koalisiyasının koordinatoru Yaşar Cəfərli iştirak ediblər. Çox cüzi ixtisarlara verilişin stenoqramı oxuculara təqdim edilir.

Sevil Nuriyeva: Bu gün Azərbaycanda ən çox dilə gələn mövzulardan biri də hərbi sahədəki informasiyaları necə əldə etmə mövzudur. Çox vax hərbi sahədə jurnalistlər tərəfindən əldə edilən cavabların, bəyanatların qənaətbəxş olmadığı dilə gətirilir və hərbi sahədə də ciddi problemlərin olduğu təqdirdə bunu cəmiyyətə çatdırma bilməməyinin acısını da dilə gətirir jurnalistlər. Amma digər tərəfdən baxıldıqda dünyanın hər yerində olan kifayət qədər ciddi praktikalar var. Biz bu mədəniyyətin inkişafı sahəsində bir şey edə bilirikmi? Yəni peşəkar olaraq, yəni yazı mediası, görsəl media, jurnalist təşkilatları və bütövlükdə jurnalistlərin bu mədəniyyəti

yetərlidirmi? Bu məsələnin başqa tərəfidir ki, qarşı tərəf, yəni hərbi sahədə məsul olan insanlar bu informasiyanı bizə tam verə bilirmi? Ordakı mədəniyyət səviyyəsini ölçməyəcəyik. Bu gün daha çox hərbi sahədə informasiyaları əldə etmək mədəniyyətimizi dartışacağıq. Studiyanıza dəvət etdiyimiz 3 qonağımızla. Bu günkü buraxılışımız “Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzi və “Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyinin keçirdiyi “hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsi çərçivəsində gerçəkləşdirilir. Mən istəyirəm, Yaşar bəy Sizdən başlayaq. Bizi ən çox narahat edən hərbi sahədə bu məlumatları əldə edə bilməməyimizdir. Övvəlcə bilmək istəyirəm, Azərbaycan qanunvericiliyində hansı hallara qədər məlumatı sona qədər əldə edə bilərik. Ümumiyyətlə, bu baxımdan qanunlar bizə nə deyir?

Yaşar Cəfərli: Dərinə getsək qanunlar hər şeyi qaydasına qoyub. “Dövlət sirri” haqqında qanunda göztərilir ki, nələr hərbi sirlər hesab edilir, nələr sayılmır. Orda sadalanan bütün halları çıxmaq şərtilə bütün hallar cəmiyyət üçün açıq olmalıdır. Yəni qanunvericiliklə bağlı Azərbaycanda hər hansı bir problem yoxdur. Əgər məlumat hərbi sirr xarakteri daşıyarsa, tutaq ki, hər hansı bir döyüş əməliyyatının hazırlanmasına dair əməliyyat planları və bu planlara aid sənədlərin məzmunu təbii ki dövlət və hərbi sirr sayılır. Dövlətin təhlükəsizliyinə müəyyən təhlükə yaratdığı üçün o sənədlərin məzmunun açmaq təbii ki qadağandır. Başqa misal çəkə bilərik: hərbi hissənin əsil adı, hərbi hissənin şəxsi heyətinin sayı, onun dislokasiyası və yaxud da ki səfərbərlik planları və bu kimi digər məzmunlu sənədlər, informasiyalar təbii ki məhdudlaşdırılır, onları cəmiyyətə açıqlamırlar. Bu barədə informasiya əldə etməyə cəhd etmək də düzgün deyil.

Sevil Nuriyeva: Peşəkar jurnalistika ilə məşğul olan insanlar qanunlarımızdakı bəzi məqamları bilir. Amma bu gün reallıq necədir? Gəlin belə danışaq ki, bu gün Yaşar bəyin də dediyi qanunların mövcudluğuna rəğmən biz yerdə qalan məsələlərdə açıq şəffaf informasiya ala bilmirik. Bunun səbəbi bizim ala

bilməməyimizlə bağlıdır, yoxsa, qarşı tərəfin bizə informasiyanı vermək istəməməsi ilə bağlıdır? Siz Azərbaycanda mövcud olan şəraiti nəzərə alaraq reallıqda nəyi görürsünüz?

Üzeyir Cəfərov: Bu gün jurnalistləri də başa düşmək lazımdır. Çünki cəmiyyət xüsusən hərbi sahədə daha çox məlumatlar almaq istəyir və bu da cəmiyyətin haqqıdır. Çünki ordu cəmiyyətin ödədiyi vergilər hesabına saxlanılır, bu bütün dünyada belədir, Azərbaycanda da. Eyni zamanda biz müharibə şəritindəyik. Mən hesab edirəm ki, jurnalistlər informasiya əldə etmək üçün çətinlik çəkməməlidir. Güc strukturları özləri marağında olmalıdırlar ki, cəmiyyətə vaxtında doğru, düzgün məlumatlar versinlər...

Sevil Nuriyeva: Yəni bu cür sizin dediyiniz kimi səhih çalışma tərzini dolayısı ilə dezinformasiyanın da qarşısını alır...

Üzeyir Cəfərov: Fikrimcə, jurnalistlərə maksimum şərait yaradılmalıdır. Biz Azərbaycan vətəndaşı olaraq gözəl anlayırıq ki, hansı məlumatları vermək olar, hansını yox. Biz istəyirik ki ordumuzun sirləri, onun döyüş qabiliyyəti və digər məqamlarla bağlı məlumatlar daxilə qalsın. Hər birimiz döyüşlər keçmiş, müharibədə iştirak etmiş Azərbaycan zabitləriyik və biz öz ordumuzun güclü olmasını istəyirik. Biz heç zaman ona razı ola bilmərik ki, hansısa məlumat düşmənin əlinə keçsin.

Sevil Nuriyeva: Azərbaycanda elə bir nümunə üçün insan tapılmaz ki, öz ordusunun güclü olmasını arzu etməsin və öz ordusunun sirrinin başqa bir tərəfə keçməsinə istəsin. Belə bir insan mümkün deyil, azərbaycanlı olan heç kəs bunu edə bilməz.

Üzeyir Cəfərov: Sadəcə bir məqamı qeyd etmək istəyirəm. Söhbət ondan gedir ki, hansısa bir jurnalist, media işçisi bilməməzlikdən hansısa bir məlumatı mətbuata yazsa bilər və bu sirr düşmənin əlinə keçə bilər. Biz o məsələləri qabaqlamaq üçün istəyirik ki, güc strukturları zamanında düzgün məlumat versinlər. Biz heç vaxt çalışmamışıq ki, hansısa tələsik, yoxlanılmamış məlumat

cəmiyyətə ötürülsün. Bizim maraımız, istəyimiz odur ki, vaxtında doğru-düzgün məlumatlar cəmiyyətə ötürülsün.

Sevil Nuriyeva: Cəsur bəy, NATO ölkələrindəki hərbi sahədə informasiya əldə etmə mədəniyyətinin səviyyəsinə sizin baxışınızı almaq istəyirəm. Biz bu gün hərbi sahədə NATO standartlarını ölkəmizə gətirmək istəyirik, Avroatlantik məkana integrasiyadayıq. Bunun da içərisində NATO ilə sıx əməkdaşlıq yatır. Bu məsələdə əməkdaşlıq arzusunda olduğumuz fəlsəfə ilə bizdəki reallıq arasında fərq nədən ibarətdir? Xahiş edirəm müqayisəli ifadə edin.

Cəsur Sümərinli: İlk növbədə postsovet məkanından başlasaq və bu məkanın NATO-ya integrasiya yolunu tutmuş ölkələrin ardıcılığına nəzər salsaq, bu ölkələr içərisində güc strukturlarının ictimai məlumatlandırma səviyyəsini aydın görmək olar. Mən postsovet məkanındakı respublikaların güc strukturlarının məlumatlandırma siyasətlərinə görə onları 3 hissəyə böldüm: birinci hissəyə xüsusilə Baltikyanı ölkələri daxil etmək istəyirdim. Bu ölkələr güc strukturlarının ictimai məlumatlandırma siyasətində xeyli irəliyə gediblər və digər postsovet məkanı ölkələrinə nümunə kimi gözlənilə bilər. İkinci səviyyə bu istiqamətdə keçid dövrünü yaşayan respublikalar aiddir. Buraya xüsusilə GUAM ölkələrini və Ermənistanı daxil etmək olar. Üçüncü istiqamətə isə Belarus, Orta Asiya və Qazaxıstan aid edilə bilər. Üçüncü hissə qeyd edilən istiqamətdə geridə qalmış kimi qəbul edilə bilər. Keçid mərhələsində olan respublikalar içərisində Ukrayna və Gürcüstan təcrübəsini göstərmək olar. Azərbaycan keçid mərhələsinin bir qədər aşağı hissəsindədir.

Ukraynada 2003-cü ildə postsovet məkanında ilk dəfə olaraq Silahlı Qüvvələrə vətəndaş nəzarəti haqqında bir qanun qəbul olunmuşdu və bu qanun QHT-lərlə yanaşı həmçinin mətbuata açıqlığı da özündə əks etdirirdi. Bu xüsusilə maraqlı bir məqamdır və bundan sonra Ukraynada güc strukturlarının ordu ilə bağlı məlumatların cəmiyyətə açıq olması, şəffaflıq məsələsində diqqət çəkən elə bir problem olmadı. Gürcüstanda isə biz nə müşahidə

edirik? Gürcüstan Azərbaycan üçün də bir nümunə ola bilər. Nəyə görə? Bu ölkədə iki münaqişə ərazisi var. Gürcüstan bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycanda gətirilən arqumentləri dəf edərək, - necə ki, bizdə deyirlər ki, müharibə şəraitinə görə hər hansı məlumatların verilməsi düzgün deyil, düşmən tərəf oxuyur və s.- güc strukturlarının, xüsusən Silahlı Qüvvələrinin cəmiyyət üçün şəffaflığı məsələsini yüksək səviyyədə təmin edib. Biz bir neçə il öncə Gürcüstanda olmuşduq, Müdafiə Nazirliyində görüşlər keçirmişdik. Gürcüstan Müdafiə Nazirliyinin ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə xüsusi şöbəsi var. Onların prinsipi nədir? Ordu ilə bağlı ictimaiyyətə daha çox məlumat vermək. Bunun məqsədi isə insanlarda vətənpərvərliyi yüksəltməkdir. Yəni nə qədər çox məlumat verirsənsə o qədər vətənpərvərliyi yüksəltməyə nail ola bilərsiniz, nə qədər çox qapalı saxlayırsansa, əksinə vətənpərvərlik azalacaq. Gürcüstan təcrübəsi belədir. Onlar QHT-lərlə, KİV orqanları ilə daimi görüşlər keçirirlər. Postsovet məkanında ilk dəfə olaraq Gürcüstanın Müdafiə Nazirliyi QHT-lərdən biri ilə bir müqavilə imzalamışdı. Bu müqavilə əsasında həmin QHT Silahlı Qüvvələrin müxtəlif hərbi hissələrində monitorinqlər keçirmək hüququ əldə etmişdilər. Bu ilk dəfə idi və gərəkli nümunə hesab edilə bilər.

Biz NATO ölkələrinin təcrübəsinə baxaq, burada Türkiyəni istisna hal kimi göztərə bilərik. Türkiyədə ordu ilə bağlı həm qanuni səviyyədə, həm də ictimai rəydə müəyyən qadağalar var. Digər ölkələrdə, məsələn İngiltərədə ictimai məlumatlandırmada daha çox ordunun imicinin qaldırılmasına üstünlük verilir. ABŞ-da isə hər hansı informasiyanı əldə etmiş jurnalist həmin informasiya hərbi sirr olsa belə heç bir vaxt məsuliyyətə cəlb olunmur və məhkəmə qaydasında o məlumatın kim tərəfindən ona ötürülməsi sübut olunur və məlumatı ötürən şəxs məsuliyyətə cəlb olunur, jurnalist toxunulmaz qalır. Bu ABŞ təcrübəsində xüsusi maraq kəsb edən məqamdır.

Sevil Nuriyeva: Bir məqamı dediniz. Buna mütləq aydınlıq gətirməyinizi istəyirəm. İstisna hal kimi Türkiyədə ordu ilə bağlı qapalılığı misal çəkdiniz. Yəni müqayisədə onu anlama bilmədim. Bu gün Türkiyədə yetərinə ordu ilə bağlı məlumatlar

mətbuatda var. Buna rəğmən NATO standartlarına görə, Türkiyə təcrübəsi qapalı saxlanılır?

Yaşar Cəfərli: İcazə verin mən cavab verim. Cəsur bəy o məlumatı verdi, haradan qaynaqlanır o məsələyə aydınlıq gətirmək istəyirəm. Mən Türkiyədə bir neçə dəfə olmuşam və ordu ilə bağlı informasiyaların əldə olunması formaları ilə tanış olmuşam. Orda da özəllik var, yəni PKK, terrorla bağlı problemlər həm ictimai şüurda, həm də Silahlı Qüvvələrin rəhbərliyi tərəfindən müəyyən məhdudiyyətlərin qoyulmasına gətirib çıxardır. Amma Türkiyə ordusu maksimum dərəcədə, mümkün olan səviyyədə cəmiyyət üçün açıqdır.

Sevil Nuriyeva: Zatən ona görə də, bütün sorğularda ən güvənilir qurum olaraq Türkiyə Silahlı Qüvvələri reytingdə çox irəlində gedən qurumdur. Bu, sizin dediyiniz Gürcüstan məsələsinə çox bənzəyir. Yəni nə qədər açıq olarsansa, o qədər vətənpərvərlik artar, nə qədər qapalı olarsansa, o qədər səndən soyuyar və vətənpərvərlik səviyyəsini də aşağı salar.

Yaşar Cəfərli: Türkiyə ordusunun özəllikləri var. Özəlliklər bir daha təkrar edirəm ki yalnız və yalnız antiterror əməliyyatları ilə bağlıdır. Fövqəladə şərait onları məcbur edir ki, hansısa formada məhdudiyyətlər qoyulsun.

Sevil Nuriyeva: Biz informasiyanı əldə edə bilmirik. Bütün hallarda bu gün ən sadə, bəsit bir hadisə baş verəndə onunla bağlı çeşidli məlumatlar gəlir. Ya yalanlanır, ya əksinə və s. Bununla da qarşılıqlı etibarsızlıq yaranır. Əsgər valideynlərində orduya güvənsizlik yaranır. Nəticə etibarilə ordunun üzərinə istəmədiyimiz o kölgə salına bilir. Hərbi sahədə təmsil olunan sözcülər sizcə bu gün həmin mədəniyyət aspekti içərisində NATO standartlarına uyğun olaraq bizimlə, jurnalistlərlə, işləyirlər? Siz onu necə dəyərləndirirsiniz?

Cəsur Sümərinli: Azərbaycanın NATO ilə Fərdi Tərəfdaşlığa dair Əməliyyat Plannına – ingiliscə qısaca İPAP-a toxunmaq istəyərdim. Orada bir çox istiqamətlər üzrə islahatlar öz əksini tapıb. Həmçinin güc strukturlarının ictimai məlumatlandırma strategiyası ilə bağlı da aspektlər orada yer alıb. Burada nələr nəzərdə tutulur? Güc strukturlarının informasiya siyasəti təkmilləşdirilməlidir, güc strukturları arası bir mexanizm yaradılmalı, xüsusi konsepsiya qəbul edilməlidir. Belə məqamlar var. Məqsəd nədir? Məqsəd ondan ibarətdir ki, hökumətin, hakimiyyətin həyata keçirdiyi hərbi islahatlara ictimai dəstək qazanmaq.

Sevil Nuriyeva: Təşəkkür edirəm. Reklama ayrılacaq. Mənə elə gəlir ki, bu cəmiyyətimiz üçün çox önəmli bir mövzudur. Hərbi sahədə nələri əldə edə bilərik, hara qədər əldə edə bilərik, qanunlarımız bizə nə deyir. Biz bir cəmiyyət olaraq çox arzu edirik ki, hərbi sahədə baş verən hər şeyi əldə edək, öyrənək. Amma əlbəttə onu da anlayırıq ki, müharibə şəraitində elə şeylər var ki, onu danışmaq olmaz, əksinə susmaqla orduya dəstək durmaq məcburiyyətindəyik. O bir vətəndaşlıq görəvidir.

Cəsur Sümərinli: NATO təcrübəsinə görə, əgər islahatlar barədə məlumatlar verilmirsə, insanlar islahatlar barədə məlumatsızdırsa, bu qeyri-səhih, başqa fikirlərin ortaya çıxmasına səbəb olacaq və nəticədə insanlar islahatlara dəstək verməyəcəklər və islahatlara ayrılan vaxt, maliyyə və s. hamısı boşa gedəcək. Əsas məsələ bundan ibarətdir.

Biz Gürcüstanın, Ermənistanın təcrübəsindən bunu görmüşük. Gürcüstanda bu istiqamətdə xeyli məlumat verilir. Azərbaycana gəldikdə isə, Gürcüstan və Ermənistandan fərqli olaraq Azərbaycanda İPAP sənədi ilə bağlı rəsmi açıqlama verilmir. Bu özü də maraqlı bir məqamdır. NATO tərəfi ilə bu barədə müzakirələr olub, onlar demişdilər ki, İPAP sənədinin ictimaiyyət üçün açıqlanması Azərbaycan rəsmilərinin öhdəsinə düşən bir məsələdir. Azərbaycan tərəfi isə bəyan edir ki, müharibə şəraitində olduğumuza görə, bu sənəd açıqlanmır. Halbuki bu sənəd NATO-ya üzv olan bütün ölkələrə, onların hərbi attaşelərinə bəllidir. Belə olan təqdirdə

bu məlumat kimdən gizlədilir və necə gozlədilir? Bu özü sual doğuran bir məsələdir.

Mənim fikrimcə, Azərbaycanda güc strukturlarının ictimai məlumatlandırma mexanizminə yenidən baxılmalıdır. Son vaxtlar Müdafiə Nazirliyi hər rübdə bir dəfə mətbuat konfransları keçirməyə üstünlük verir və bunu təqdirəlayiq hal kimi qiymətləndirmək lazımdır.

Üzeyir Cəfərov: Cəsur bəy də qeyd etdi, Güc strukturları məlumatı jurnalistlərlə xəsisliklə bölüşürlər...

Sevil Nuriyeva: Mən o ziddiyyəti başa düşmürəm. Axı niyə, bu bizim onlara köməyimizdən başqa bir şey deyil...

Üzeyir Cəfərov: Əksinə qalsa tam əksinə olmalıdır, yəni güc strukturlarının rəhbərləri o məlumatların vaxtında cəmiyyətə çatdırılmamasından narahat olmalıdırlar. Hörmətli güc strukturlarının rəhbərləri özləri onun marağında olmalıdır. Tez-tez mətbuatla görüşməlidirlər, mətbuatdan çəkinmək lazım deyil.

Sevil Nuriyeva: Qapalı saxlamağın nə əhəmiyyəti var? Sanki Sovet İttifaqı yadıma düşür. Ordu bizim ordumuzdur, ordakı əsgər bizim əsgərimizdir, ordakı zabir bizim zabitimizdir, elə deyilmi?

Üzeyir Cəfərov: Bazar günləri ANS-in efirindən hamının daha çox sevdiyi “Marş” verilişi cəmiyyətə çatdırılır və hamı ona böyük həvəslə, maraqla baxır. Bayaq Türkiyə misalı gətirildi. Yaşar bəy qeyd etdi ki, antiterror əməliyyatları zamanı kameraman türk əsgəri ilə bərabər əməliyyatlarda iştirak edir. Bu gün hərbi sahədə güc strukturları çoxlu təlimlər keçirir. Dövlət Sərhəd Xidmətinin keçirdiyi tədbir hamımızın yaxşı yadındadır. Çox böyük qürurverici səhnələri biz müşahidə etdik...

Sevil Nuriyeva: Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin əməliyyatları ilə bağlı danışdınız. Orada Silahlı Qüvvələrin içinə bağlı müxtəlif

qurumlar mövcuddur . O insanlar lentə alıb insanlara çatdırır. Və yaxud bəlli televiziyların bəlli jurnalistləri oraya dəvət olunur. Bu maraqlı bir məqamdır. Yuqoslaviya hadisəsini misal gətirmək istəyirəm, CNN-in məşhur jurnalisti Kristiana Vampur Yuqoslaviyaya ABŞ ordusu ilə birgə tankın üzərində girən jurnalistlərdən idi. ABŞ-in milli, hərbi maraqları baxımından orada belə jurnalistin olması önəmli faktor demək idi. Bu örnəkləri gətirə - gətirə bir şeyi öyrənmək istəyirəm: niyə qorxurlar? Ona cavab ala bilmirəm.

Üzeyir Cəfərov: Bizim söhbətimiz Sovet qoşunlarının Əfqanıstana daxil olmasının ildönümünə təsadüf edir. Çox yaxşı xətləyırıq: Mixail Leşinski adlı bir jurnalist var idi, onun Əfqanıstanla bağlı verdiyi reportajlar indi də bizim hafizəmizdədir. Qarabağ savaşılarının ən ağır dövənlərində bizim jurnalistlərin çəkdiyi, eləcə də ANS-in kameraları ilə çəkilmiş çoxlu kadrlara indi də baxırıq. Bu gün orduda çox işlər görölüb. Lakin o işlərin təqdim olunmasında müəyyən pöroblemlər var. Yəqin ki, Yaşar bəy bununla bağlı danışacaq.

Yaşar Cəfərli: Siz bilmək istəyirsiniz ziddiyyət haradan yaranır?

Sevil Nuriyeva: Bəli. Biz NATO-ya inteqrasiyanı istəyirik və model olaraq bu yolu seçmişik, amma mahiyyət olaraq “Varşava”yıq...

Yaşar Cəfərli: Milli Təhlükəsizlik Kopnsepsiyasında açıq-aşkar göstərilib ki, Azərbaycan Avroatlantik məkana inteqrasiyanı strateji hədəf kimi qəbul edib və artıq hər şey yerinə düşüb. Bizim informasiya əldə etmək haqqında qanunumuz, dövlət sirri haqqında qanunumuz və digər qanunlarımız var. Belə başa düşürəm ki, biz bu gün ziddiyyətin aradan gəlməsini araşdırmalıyıq və çalışmalıyıq ki, buradan bir müsbət nəticə ilə çıxıaq. Ziddiyyət qanunlarda, qanunvericilikdə deyil. Qanunlarda kifayət qədər normal müdədalar var və sadəcə qanunları icra etmək lazımdır. İnsan haqları var. İnsanlar, vətəndaşlar informasiyanı əldə etmək hüququna malikdirlər,

onlar vergi ödəyicisidirlər. Adi sadə məlumatları cəmiyyətə ötürməməklə ziddiyyət yaranır. Düzdür, jurnalistlər bəzən müəyyən hədləri aşmağa cəhd göstərilər, amma daha çox məlumatları ötürmək səlahiyyətlərinə, hüquqlarına malik qarşı tərəfi günahlandırardım. Onların qanunlara hörmətsizliyi, vətəndaşların, jurnalistlərin, qeyri-hökumət təşkilatlarının hüquqlarını tanımamalarından ziddiyyət yaranır. Bunları aradan qaldırmaq üçün birgə brifinqlər, birgə dəyirmi masalar, birgə layihələr həyata keçirilməlidir.

Sevil Nuriyeva: Çox önəmlidir, qeyri-hökumət sektorunun üzərinə də çox böyük iş düşür. Bəli, hərbi sahə ilə məşğul olan jurnalistlər bir çox qaydaları-qanunları çox gözəl bilir...

Yaşar Cəfərli: Sevil xanım, mənə elə gəlir ki, məsələnin başqa bir tərəfi də var. Qanunvericilik öz yerində, amma məsələnin təcürbi tərəfinə də aydınlıq gətirmək lazımdır ki, bu ziddiyyətlər haradan yaranır, necə yaranır və onu necə aradan qaldırmaq lazımdır. Biz bu gün ölkədə yaranmış həyatı, keçid dövrümüzdə yaşadığımızı, müharibə şəraitində olmağımızı nəzərə almalıyıq və informasiya ötürmək və ya vermək səlahiyyəti olan şəxsləri də başa düşmək lazımdır. Onlar da çalışırlar ki, hərbi və dövlət sirləri düşmən əlinə keçməsin. Bu baxımdan mənə elə gəlir ki, cəmiyyət də bu vəzifəli şəxsləri başa düşməlidir. Burada bir-birinə qarşı qarşılıqlı güzəştlər, anlaşmalar olmalıdır. Tez-tez görüşmək lazımdır, bu mövzuda müzakirələr aparmağa dəyər.

Sevil Nuriyeva: Mən sizə təşəkkür edirəm. Çox gözəl məqama toxundunuz. Bizim örnək götürdüyümüz dövlətlərdə çox gözəl nümunələr var. Bəzən biz Türkiyə və ABŞ təcürbəsindən danışanda məmurlarımızın bir az xoşuna gəlmir. Biz cəmiyyətimizə daha gözəl şeylər arzu etdiyimizə görə, öz dövlətimizi sevdijimizə görə, bütün bunların mükəmməl olmasını arzu edirik. O səbəbdən bu sayaq layihələri, örnəkləri gətirə-gətirə öz cəmiyyətimizə təqdim edirik ki, cəmiyyətimiz

bundan faydalansın. Necə ki, bu layihə ilə siz əslində çox ciddi, faydalı bir iş görümüş olursunuz.

Yaşar Cəfərli: Çox maraqlıdır. Hər tərəf - həm vəzifəli şəxslər, həm də məlumatı əldə etmək istəyən jurnalistlər, QHT-lər deyir ki, istəyirik ki, dövlətimiz daha yaxşı olsun, daha inkişaf etmiş olsun. Onda problem nədədir?

Sevil Nuriyeva: Mən sizə bayaq dedim, NATO ilə Varşava paktı “arasında” problem var...

Yaşar Cəfərli: Fikrimcə, arada psixoloji bir məqam var və yaxud da ki təfəkkür problemi mövcuddur. Yaxud da doğrudan da bu sahədə mədəniyyəti inkişaf etdirməyə ehtiyac var.

Sevil Nuriyeva: Mən burada ziddiyyət nöqtəsini yenə də axtarıram. Siz indi araşdırmalar aparırsınız. Örnəklər var: Türkiyədə, ABŞ-da, Fransada, Almaniyada bəzən müdafiə naziri jurnalistləri üç aydan bir, ildə bir dəfə oturaq bir çay süfrəsinə dəvət edir. Əslində buradan mesaj verirk. Əslində bir hədəfə vururuq. Bayaq dediyimiz kimi, Azərbaycanda elə bir insan tapılmaz ki o öz ordusunun güclü olmasını arzu etməsin. Bunu düşünmək belə absurddur, mümkün deyil. Amma siz bu cür təkliflərlə müdafiə nazirinə müraciət etmisinizmi? Məsələn, müdafiə naziri jurnalistlərlə niyə görüşür?

Yaşar Cəfərli: Təkcə jurnalistlərin informasiya almaq hüququ yoxdur. Hamı başa düşməlidir ki, hər bir Azərbaycan vətəndaşının, istər vergi ödəyicisinin, istərsə də vergi ödəməkdən azad olan hər bir insanın informasiya əldə etmək hüququ var.

Sevil Nuriyeva: Mən elə mətbuatdan izləyirəm, məsələn daxili işlər naziri Ramil Usubov tez-tez hüquq müdafiəçiləri ilə görüşür. Hüquq müdafiəçiləri hər hansı bir məsələ ilə bağlı istədikləri anda ona müraciət edir, görüşürlər. Razılaşırlar, razılaşmırlar, bu məsələnin başqa tərəfidir. Amma faktın özü -

qarşı tərəfi, bu sektoru diqqətə almaq, onu önəmsəmək bu professionallıqdan xəbər verir. Bunu da gəlin etiraf edək. Yəni yalan azmı yazıldı Azərbaycan mətbuatında? Bəzən bilməyərəkdən yazılan dezinformasiyalar oldu, bəzən bilərəkdən yalan yazıldı. O baxımdan jurnalistə güvənsizliyin bi faktor olduğunu bilirik.

Üzeyir Cəfərov: Jurnalistləri anlamaq lazımdır. Məmurlar jurnalistləri də başa düşməlidir. Jurnalistlər aldıkları məlumatı dərhal cəmiyyətə ötürmək üçün çalışırlar, yəni bunlar vasitəçi rolunu oynayır. Onların bilavasitə işi həm cəmiyyəti maarifləndirməkdir, həm də baş vermiş ictimai-siyasi, önəmli hadisələri vaxtında çatdırmaqdır. O məlumatlar çatdırılmayanda jurnalist istər-istəməz məlumatı yalnız da çatdırı bilər, onu da anlamaq lazımdır.

Sevil Nuriyeva: Mən bir məsələ ilə razı olmaq istəmirəm. Bir fakt olaraq olaraq onu sizə təqdim edirəm ki ona münasibət bildirəsiniz. Siz deyirsiniz ki, jurnalisti başa düşmək lazımdır. Biz danışırıq professional jurnalistdən. Eləmi? Amma digər tərəfdən biz bu gün mətbuatın rənginə baxaq: əgər bir nazir qrupların nəzarətində, müxtəlif siyasi sifarişlərlə, qərəzli şəkildə, məsələn Səfər Əbiyevin haqqında daha çox siyasi sifarişlə hərəkət edən yazı ilə üz-üzə qaldıqda o zaman jurnalistə etibarsızlıq üzə çıxmırmı? Bir az da jurnalistlərin seminarlara, tədrisə tabe tutulmasına ehtiyac yoxdurmu sizcə?

Üzeyir Cəfərov: Çox böyük ehtiyac var. Sizinlə tamamilə razıyam. Amma bəzən jurnalist ona vaxtında məlumat verilməyəndə, bəzən onu məlumatsız saxlayan quruma qarşı müəyyən ədalətsiz fikirlər də səsləndirir. Bəzən məmurlar jurnalistlərdən ...

Sevil Nuriyeva: Amma bu peşəkarlıq deyil. Bunun peşəkarlıqla yaxından, uzaqdan əlaqəsi yoxdur. Əgər jurnalist yanaşması varsa, dünyanın heç bir yerində ona jurnalist demirlər.

Üzeyir Cəfərov: Amma bayaq qeyd etdik ki, Azərbaycanda çoxsaylı mətbuat var. Hərənin öz məqsədi, yanaşması var. Biri millət, dövlət nöqteyi nəzərindən yanaşır, bəziləri də müəyyən məqsədlərə xidmət edir. Bu günün reallığıdır və bunu heç kəs inkar edə bilməz. Amma haqqında söhbət açdığımız hərbi sahədə informasiya əldə etmək çox spesifik istiqamətdir. Bu sahəni anlamaq lazımdır, bu sahədə çalışan jurnalistləri heç olmasa rübdəmi, altı ayda bir dəfəmi, ya da ildə bir dəfə yığib onları məlumatlandırmaq lazımdır.

Sevil Nuriyeva: Təşəkkür edirəm. Biz reklama ayrılılıq. Hesab edirəm ki, cəmiyyətimiz üçün çox önəmli bir mövzuya toxunmuşuq. “Hərbi sahədə informasiyanı əldə etmək mədəniyyəti” kifayət qədər ciddi mövzudur. Nəzərə almalıyıq ki, biz müharibə şəraitindəyik və atəşkəs olmasına rəğmən hər an bizim bölgəmizdə, ölkəmizdə torpaqlarımızın geri qaytarılması ilə bağlı irəli addım atıla bilər. Bunu da nəzərə aldığımızda əlbəttə ki, bu sahədə bizim tədrisə tabe tutulmağımız, səviyyəimizin artması önəmli şərtidir, həm jurnalistlərin, həm də bu işin başında duran hərbi sahədə öndə gedən insanların və məmurların.

Cəsur Sümərinli: Nümunə kimi Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin fəaliyyətini qeyd etmək istədim. Bu qurumun nə vaxtsa jurnalistlər üçün mətbuat konfransı keçirməsi yadıma gəlmir. Sadəcə jurnalistləri informasiya aqlığında da saxlamır. Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin fəaliyyəti, hərbi sənaye kompleksi ilə bağlı məlumatlar qəzetlərdə, informasiya agentliklərində var. Bu çox gözəl bir addımdır: jurnalistləri maraqlandıran suallara əvvəlcədən cavab vermək. NATO təcrübəsində bu tip addımlara çox rast gəlinir. Araşdırma mərkəzləri ictimai tələbatın nəyə istiqamətlənməsi, vətəndaşların hansı sahədə məlumatlar əldə etmək istədiklərini üzə çıxarır və o istiqamətdə məlumatlar ötürürlər. Bu həm güc strukturlarının işini rahatlaşdırır, həm də cəmiyyət informasiyanı asan şəkildə əldə edir.

Fikrimcə, bir məsələyə aydınlıq gətirilməlidir: güc strukturları jurnalistlərin onlardan nəyi istədiyini aydınlaşdırmalıdırlar. Və

qanunvericilik hansı həddə qədər onlara məlumat vermək imkanı verir? Bunu özləri üçün dəqiqləşdirməlidirlər. Həmçinin qarşı tərəf – ictimaiyyət, QHT-lər, jurnalistlər özləri üçün dəqiqləşdirməlidirlər ki, hansı həddə qədər informasiya əldə etmək olar və o istiqamətdə mübarizə aparmalıdırlar. Mənim fikrimcə, bu işlərə nail olunsa, onda hansısa orta q məxrəc tapıla biləcək.

Üzeyir Cəfərov: Bəzi ölkələrdə peşəkar jurnalistlər məlumatları o qədər sərrast şəkildə çatdırırlar ki, orada dövlət və hərbi sirr elementləri olsa belə, bu sirrin açılması kimi görünür.

Yaşar Cəfərli: Üzeyir bəyin dediyi məsələyə bir balaca əlavə etmək istəyirəm. Əgər hər hansı bir jurnalist qanunu pozub dövlət sirrini və yaxud da ki, hərbi sirri yayırsa o qanun qanşısında məsuliyyət daşıyır. İnanmıram ki, hansısa jurnalist bilərəkdən bu qanunu poza.

Əslində biz mətbuatı izləsək aydın görürük ki, hansı insanlar, jurnalistlər, QHT-lər hərbi sahədə fəaldırlar. Hərbi sahədə hansı dövlət qurumlarının olduğu da bəllidir. Fikrimcə, ilk addım bundan ibarət olmalıdır ki, bunlar arasında görüşün baş tutmasına və danışıqların aparılmasına çalışılmalıdır. Biz bilirik ki, müəyyən məlumatlar var ki, bəzi güc strukturlarında buna cəhd edirlər, sadəcə haradansa icazəmi gözləyirlər, yoxsa ürək eləmirlər və s. Bu görüş baş tutarsa başqa məsələlərin də qarşısı alınar. Başqa nə etmək olar, burada artıq bir sıra təkliflər səsləndi. Təbii ki, Qərbi ölkələrinin, NATO dövlətlərinin, yaxın qonşuların təcrübələrini götürüb tətbiq etmək olar. Eyni zamanda başqa bir təklif: güc strukturları özləri öz konsepsiyalarını açıqlayıb addım ata bilərlər ki, fəal insanlar, QHT-lər başa düşsünlər ki, qanundan başqa reallıqlar bizi bu cür addım atmağa vadar edir. Sadəcə qaçıb gizlənməyə lazım deyil.

Sevil Nuriyeva: Tamamilə doğrudur. Bunun yekunu olaraq bir qənaətə gəlinir ki, bütün təkliflərin fəvqündə dövlət qurumu və cəmiyyət arasında və burada əsas bağlayıcı rolunu oynayan QHT-lər və jurnalistlərlə münasibətdə demokratik dəyərlər ön plana çıxarsa, cəmiyyətdə öz güc strukturlarına qarşı münasibət

əksinə, müsbətə formalaşar və o güc strukturlarının rəhbərliyi öz cəmiyyəti ilə təmasdan qaçmamaqla onlardan biri olduğunu nümayiş etdirmiş olacaq və dolayısı ilə hər iki tərəfin bir-birinə güvəni, inamı artacaq. Bununla da cəmiyyətimizin bu qüsurlarından çıxış yolu axtarılıb tapılacaq.

Mən buna görə Sizə təşəkkür edirəm. Sağolun ki, belə bir layihə ilə çıxış etdiniz. “Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsi şərcivəsində bu verilişi gerçəkləşdirdik. Orduya gəlincə, Azərbaycan öz ordusunu sevir, öz ordusunu sevməyən kimsə tapılmaz. Amma içində qüsurlarının olduğunu dilə gətirəndə də daha mükəmməl, daha şəffaf, daha güclü olması arzusu ilə bunu edirik. Çünki qəhrəmanları və qəhrəmanlığı çox sevirik. Qəhrəmanların və qəhrəmanlığın bol olsun Azərbaycan!

IX HİSSƏ

AZƏRBAYCANDA HƏRBİ SAHƏDƏ İNFORMASIYA ƏLDƏ ETMƏK MƏDƏNİYYƏTİNİN İNKİŞAFININ PERSPEKTİVLƏRİ

Müşahidələr göstərir ki, son 3 il ərzində Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin KİV-lə əlaqələri yüksələn xətlə gedir. Amma buna baxmayaraq, bu gün güc strukturlarında informasiya islahatlarının aparılması zərurəti getdikcə artır. Bu istiqamətdə aşağıdakı konkret işlərin görülməsi zərurətə çevrilib:

1. Güc strukturlarının mətbuatla əlaqələrini tənzimləyəcək sənədlərin qəbulu zəruridir. Xüsusilə Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidmətinin və informasiya idarəsinin, eyni zamanda ayrı-ayrı hərbi hissələrin cəmiyyəti məlumatlandırma sistemini təkmilləşdirəcək yeni sənədlərin, əsasnamələrin qəbul edilməsi qaçılmazdır. Burada əsas məqsəd Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin cəmiyyətlə, o cümlədən kütləvi informasiya vasitələri ilə münasibətlərinin nizama salınması olmalıdır;

2. Bu gün Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində həyata keçirilən islahatların tərəfsiz, obyektiv və dolğun şəkildə ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmasını təmin etmək istiqamətində məsuliyyət dərəcələrinin müəyyənləşdirilməsi zəruridir;

3. Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə edilməsini asanlaşdıran qanunvericilik sənədlərinin qəbul oluması və ya mövcud qanunlarda təkmilləşdirilmələr aparılması vacibdir;

3. Güc strukturlarının nəzarətində olan bu və digər KİV orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilərək konkretləşdirilməsi, onların qarşısına qoyulan vəzifə və tapşırıqların XXI əsrin qaydalarına uyğunlaşdırılması vacibdir. Bu uyğunlaşma Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sahəsinin Avroatlantik məkana integrasiyasının sürətlənməsinə öz töhfəsini verməlidir;

4. Azərbaycanda "hərbi jurnalist" termininin özünə aydınlıq gətirilməlidir. "Hərbi jurnalist" kimdir, kimlər bu vəzifəni tuta bilər?" kimi suallara cavablar verilməlidir. Qeyd edək ki, hazırda Azərbaycanda hərbi jurnalist hazırlayan hər hansı ali təhsil müəssisəsi yoxdur. İstər güc strukturlarının tabeliyində olan qəzetlərdə, istərsə də müstəqil KİV-lərdə çalışanların əksəriyyəti ya mülki ali təhsil müəssisələrinin jurnalistika fakültəsini bitirənlərdir, ya da onlar, ümumiyyətlə, Azərbaycan jurnalistikasında çalışanların böyük əksəriyyəti kimi, başqa fakültələri bitiriblər. Bu gün güc strukturlarında çalışanların əksəriyyəti hesab edir ki, hərbi jurnalistlər müstəqil KİV və EİV-də çalışa bilməzlər. Onlar yalnız və yalnız güc strukturlarının nəzdində olan qəzetlərdə çalışa bilərlər. Qıssı, onların məntiqincə, əgər jurnalist güc strukturunun qəzetində çalışırsa, o, "hərbi jurnalist"dir, yox, əgər hansısa müstəqil KİV-də çalışırsa, o, "ordu barədə anlayışı olmayan kəsidir";

5. Güc strukturlarının tabeliyində olan qəzetlərdə çalışan hərbi qulluqçuların əhəmiyyətli hissəsinin qısa zaman kəsiyində mülki jurnalistlərlə əvəz edilməsi zəruridir. Təcrübə göstərir ki, "rütbə və vəzifə asılılığı" hərbi jurnalistlərin müstəqilliyinə, məlumatları

tərəfsiz və obyektiv yazmalarına mane olan əsas amildir. Belə ki, güc strukturlarının tabeliyində olan jurnalist hansısa bir hadisəni obyektiv şəkildə qeydə almaqdan çəkinə bilər, çünki sabah onu bu əməl səbəbindən başqa bir hərbi hissəyə, özü də jurnalist peşəsindən uzaq bir qulluğa göndərə bilərlər;

6. Ali təhsil müəssisələrində və eyni zamanda Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbində hərbi jurnalistləri hazırlayan kadrların yetişdirilməsi zəruridir. Yaxşı olar ki, bu məsələdə prioritet məhz mülki ali təhsil müəssisələrinə verilsin. Eyni zamanda mülki təhsil müəssisələrində təhsil alan hərbi jurnalistlər təhsil müddətinin müəyyən hissəsini məhz Ali Hərbi Məktəbdə keçirə bilərlər ki, bu da onların peşəkar təcrübələrinin formalaşmasında böyük rol oynaya bilər. Qeyd edək ki, postsovet ölkələrində belə bir təcrübə artıq mövcuddur. Məsələn, Belarus Dövlət Universitetində hərbi fakültə mövcuddur. Bu fakültənin məzunları Silahlı Qüvvələrin müxtəlif informasiya strukturlarında çalışa bilərlər;

7. Azərbaycanda hərbi jurnalistika ənənələrini formalaşdırmaq və hərbi sahədə fəaliyyət göstərən və ya bu sahəyə marağı olan jurnalistlərə qanun çərçivəsində ordudan "nəyi yazmaq olar, nəyi yox"u başa salmaq lazımdır. Hərbi jurnalistika sahəsində çalışan KİV-in və jurnalistlərin peşəkar səviyyəsinin, imkanlarının artırılması qaçılmazdır;

8. Güc strukturları dinc dövrdə və xüsusi şəraitlərdə KİV-in və hərbi jurnalistlərin söz və mətbuat azadlığının gerçəkləşdirilməsinə dəstək göstərməli, onların bu və digər məsələ ilə bağlı müstəqil jurnalist araşdırmasına imkan yaratmalıdır;

9. Hərbi mövzulara maraq göstərən jurnalistlərin hüquq və azadlıqlarının, onların müəllif hüquqlarının qorunması, hərbi jurnalistika sahəsində, xüsusi şəraitlərdə çalışan KİV-in və jurnalistlərin fəaliyyətini nəzərdə tutan hüquqi bazanın yaradılması və inkişafı zəruridir. Hərbi jurnalistlərin peşə etikasının

formalaşdırılması və ona riayət olunmasına ictimai nəzarətin həyata keçirilməsi vacibdir;

10. Müdafiə və təhlükəsizlik sahəsindəki vəziyyəti diqqət mərkəzində saxlayan KİV və jurnalistlərlə güc strukturları arasında konstruktiv dialoqun inkişaf etdirilməsi, KİV-lə güc strukturlarının mətbuat xidmətləri arasında sıx və məhsuldar əməkdaşlığın təşkil olunması lazımdır.

Beləliklə, bu gün Azərbaycanda peşəkar hərbi jurnalistlər ordusunun yaradılması işi çox zəruridir. Bunsuz silahlı qüvvələrdə həyata keçirilən islahatların cəmiyyətə lazımınca çatdırılmasına və nəticədə vətəndaşların bu məsələdə hökumətə dəstək olmasına nail olmaq mümkün deyil. Eyni zamanda bunsuz ölkədə hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafına nail olunması mümkün deyil.

NATO standartlarına uyğunlaşmağı məqsəd qoymuş bir ölkədə KİV və ordu arasında sadalanan problemlərin olması acınacaqlıdır. Faktiki olaraq Azərbaycanda ictimaiyyətin Silahlı Qüvvələrdə islahatlar prosesinə dəstəyi hiss edilmir ki, burada da məsuliyyət məhz güc strukturlarının, xüsusilə də Müdafiə Nazirliyinin informasiya siyasətini formalaşdıran məmurların üzərinə düşür.

Faydalı məlumatlar

“Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi

2005-ci ilin mayında Azərbaycanın NATO ilə İPAP sənədini imzalaması dövründə bir qrup hərbi jurnalist və hərbi ekspert tərəfindən “Doktrina” JHAM-ın yaradılmasına qərar verildi. Bundan sonra təşkilat aktiv şəkildə Azərbaycanın NATO ilə əməkdaşlığı çərçivəsində razılaşdırılmış sənədlərin ordumuza tətbiqi proseslərinin monitorinqinə başladı. “Doktrina” JHAM-ın fəaliyyətinin rəsmiləşdirilməsi üçün 2007-ci ilin sonlarında qeydiyyat üçün

Ədliyyə Nazirliyinə müraciət edildi. 2007-ci ilin dekabrında isə təşkilat ictimai birlik kimi dövlət qeydiyyatına alındı. Təşkilatın nizamnaməsindən göründüyü kimi birliyin məqsəd və vəzifələri dəyişməyib: “Doktrina” JHAM hərbi jurnalistika sahəsində araşdırma aparır, bu sahənin inkişafına dəstək verir, jurnalist fəaliyyəti ilə əlaqədar əldə edilmiş məlumatları araşdırır və təhlil edir, ictimaiyyətdə müdafiə və vətənpərvərlik sahəsində maarifləndirmə işi aparır.

“Doktrina” JHAM-ın fəaliyyətini əsasən 3 istiqamətə bölmək olar: birincisi, ölkənin müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda (buraya bütün güc strukturları daxildir) baş verən proseslərin öyrənilməsi və araşdırılması, uğurların və problemlərin üzə çıxarılması, taktiki və strateji proqnozların irəli sürülməsi və ictimai məlumatlandırma. İkincisi, ölkə KİV-də fəaliyyət göstərən və hərbi məqalələrlə çıxış edən jurnalistlərə münasibətin qurulması və hərbi jurnalistikanın peşəkarlığının artırılmasına səylərin göstərilməsi və nəhayət üçüncüsü, Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla və dövlətlərlə müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlığının vəziyyətinin öyrənilməsi, Cənubi Qafqazda hərbi-siyasi tədbirlərin, geosiyasi vəziyyətin öyrənilməsi və araşdırılması sahəsində tədqiqatların aparılması.

Hər üç istiqamətdə “Doktrina” məqsədlərinə müəyyən qədər nail olub. Xüsusilə “Doktrina” JHAM-ın 2003-cü ildən başlayaraq Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda baş verən itkilərin statistikasını aparması, Azərbaycanın NATO ilə razılaşdırdığı “Sülh Naminə Tərəfdaşlıq” proqramı (PfP), bu sənəddən irəli gələn İPAP, PARP, İPP, PAP-T, OCC və s. sənədlər çərçivəsində orduda həyata keçirilən islahatların monitorinqini aparması diqqətçəkəndir. Bu gün “Doktrina” JHAM-ın həyata keçirdiyi araşdırmaların, monitorinqlərin nəticələri əksər yerli KİV və QHT-lər tərəfindən, o cümlədən beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən mötəbər bir informasiya kimi istifadə istifadə olunur və bu da fəaliyyətimizin nəticələrinin səmərəliliyinə sübut kimi hesab edilə bilər.

Konkret layihələrə gəldikdə isə, “Doktrina” mərkəzi 2008-ci ildən etibarən Azərbaycan Təhlükəsizlik və Müdafiə İctimai Assosiasiyasının illik hesabatlarının hazırlanmasında iştirak edir. 2009-cu ilin avqust ayında isə Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun maliyyə dəstəyi ilə “Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsini reallaşdırmağa başlayıb.

Bununla yanaşı təşkilatda təmsil olunan ekspertlər və jurnalistlər ölkənin ayrı-ayrı KİV-lərində məqalələrlə çıxış edir, ekspert rəyləri verirlər. “Doktrina” ekspertlərinin tez-tez xarici ölkələrdə mötəbər tədbirlərdə iştirak etməsi, Azərbaycanın müdafiə islahatlarında ictimai töhfənin artırılmasına yönəlik söylərimizin daha da təkmilləşdirilməsinə səbəb olur.

“Doktrina” JHAM ölkədə hərbi sahədə yazmağa maraq göstərən jurnalistlərlə daima bir yerdədir, onlarla əlaqə saxlanılır, lazımi informasiya dəstəyi, ekspert yardımı edilir. İmkan düşdükcə hərbi yazarlar arasında müxtəlif mövzularda müzakirələrin aparılmasına, müxtəlif layihələrdə onların iştirak etmələrinə çalışılır. “Doktrina” JHAM ekspertləri ölkənin bir sıra KİV və QHT-lərindən olan həmkarlarla Azərbaycanda hərbi jurnalistikanın inkişafının təmin edilməsi, mexanizmlərin yaradılması, güc strukturları ilə media təmsilçiləri arasında əməkdaşlığın qurulması istiqamətində səylə çalışırlar və müəyyən uğurlar ortadadır.

“Doktrina” JHAM-ın sədri Cəsur Sümərinlidir (Məmmədov) (cesursumer@mail.ru). C.Sümərinli eyni zamanda “MilAz” İnformasiya Agentliyinin baş direktoru, “Ayna” və “Zerkalo” qəzetlərinin hərbi təhlilçisidir.

“Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyi

“Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyi 2007-ci ilin mart ayında bir qrup ehtiyatda olan hərbi qulluqçu və media təmsilçisi tərəfindən yaradılıb. Bu ictimai birlik Azərbaycanda hərbi jurnalistikanın inkişafına, hərbi sahədə baş verən proseslərin şəffaflığına çalışır.

Silahlı Qüvvələrdə islahatlar prosesinin öyrənilməsi və bu istiqamətdə ictimai məlumatlandırmanın aparılmasını “Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyinin qarşısında duran hədəflərdən biridir.

“Hərbi Jurnalistlər” İctimai Birliyi 2008-ci ildən etibarən Azərbaycan Təhlükəsizlik və Müdafiə İctimai Assosiasiyasının illik hesabatlarının hazırlanmasında iştirak edir. 2009-cu ilin avqust ayında isə Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun maliyyə dəstəyi ilə “Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı” layihəsində tərəfdaş təşkilatdır.

Təşkilatın sədri ehtiyatda olan polkovnik-leytenant Üzeyir Cəfərovdur. Ü.Cəfərov həmçinin www.milaz.info saytının baş redaktorudur.

Müəllifdən-----	3
I HİSSƏ. Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin tarixi ----	5
II HİSSƏ. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi və sonra Ordu – KİV əlaqələri -----	9
III HİSSƏ. Güc strukturları ilə KİV arasında əlaqələrin mövcud vəziyyəti -----	16
IV HİSSƏ. Hərbi sahədə məlumatlar niyə açıq olmalıdır? Dünya təcrübəsi -----	19
V HİSSƏ. Azərbaycanda hərbi sahədə şəffaflıq tərəfdarı olan beynəlxalq təşkilatlar -----	32
VI HİSSƏ. Nəyi əldə etmək olmaz? Hərbi sirr haqqında mövcud qanunvericilik -----	35
VII HİSSƏ. Rəsmilər, media və ekspertlər nə düşünür?- ---	42
VIII HİSSƏ. İnformasiyalı cəmiyyət: Azərbaycan keçid mərhələsində -----	64
VIII HİSSƏ. Azərbaycanda hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafının perspektivləri -----	78
Faydalı məlumatlar -----	81